

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduskond
Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond

Helina Riisalu

**ARENENUD RIIKIDE KLASSIFITSEERIMINE
RIIKLIKU PEREPOLIITIKA ALUSEL
AASTAL 2002**

Magistritöö

Juhendaja: doktor Mare Ainsaar

Tartu 2006

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PEREPOLIITIKA ERINEVUSED ARENENUD RIIKIDES	6
1.1. Perepoliitika mõiste ja areng	6
1.2. Heaoluriikide tüpoloogia sotsiaalpoliitikas	10
1.2.1. Esping-Anderseni heaoluriikide jaotus	10
1.2.2. Heaoluriikide jaotus perepoliitika alusel	15
1.3. Probleemi seade ja hüpoteesid	19
2. PEREPOLIITIKA ARENENUD RIIKIDES AASTAL 2002	21
2.1. Metoodika	21
2.1.1. Uuringuobjektid ja andmeallikad	21
2.1.2. Tunnuste kirjeldus	22
2.1.3. Analüüsimeetodid	24
2.2. Riiklikud kulutused peretoetustele	26
2.3. Lapse sünniga seotud meetmed	27
2.3.1. Õigustatud isikud puhkuse saamiseks	28
2.3.2. Ema- ja vanemapuhkuse kestus	29
2.3.3. Puhkusevõtmise paindlikkus	32
2.3.4. Ema- ja vanemapuhkuse hüvitised	33
2.4. Lastetoetused	38
2.4.1. Lastetoetuse seotus lapse vanusega	39
2.4.2. Lastetoetuse seotus pere sissetulekuga	41
2.4.3. Lastetoetuse seotus laste arvuga peres	42
2.4.4. Lastetoetuse suurus	44
2.4.5. Lisatoetused üksikvanemaga perele	47
2.5. Riikide klassifitseerimine	51

2.5.1. Lapse sünni toetavad perepoliitika meetmed.....	51
2.5.2. Töö katkestamise võimalused väikelapse kasvatamisel	54
2.5.3. Perepoliitika universaalsus	57
2.5.4. Lastetoetuste tase	61
2.5.5. Üksikvanemaga peredele suunatud meetmed.....	64
3. ARUTELU	67
KOKKUVÕTE.....	75
KASUTATUD KIRJANDUS	79
LISAD	87
Lisa 1. Algandmete allikad ning andmestiku kirjeldus.....	87
Lisa 2. Andmestik lapse sünniga seotud puhkuste ning lastetoetuste kohta	95
Lisa 3. Valuutakursid	97
Lisa 4. Esimese lapse sünniga seotud puhkuste kestus ning hüvitised	98
Lisa 5. Lühendite tähendused.....	101
SUMMARY	102

SISSEJUHATUS

Enamik arenenud riike toetab lapsi ja lastega peresid. Perepoliitika aitab tagada lastega perede heaolu, luua laste arenguks vajalik stabiilne ja turvaline keskkond ning seeläbi soodustada rahvastiku kasvu. Laiemas tähenduses võib perepoliitika all arvesse võtta kõiki valitsuse tegevusi, mis avaldavad mõju perekondadele, kaudselt sisaldub perepoliitika nii eluaseme-, tervishoiu-, haridus- kui tööhõivepoliitikas. Käesolev töö analüüsib riikide perepoliitikat aga selle mõiste kitsamas tähenduses – vaatluse alla tulevad riiklikul tasandil tehtud perepoliitilised otsused, eelkõige lastetoetuste ning laste sünniga seotud puhkuste osas.

Seni on läbi viidud vähe võrdlusuuringuid, mille tulemused peegeldavad valitsuste perepoliitilisi seisukohti, ning senised perepoliitika uuringud on käsitlenud valdavalt vaid Lääne-Euroopa riike. Käesolev töö kaasab ühtsesse analüüsi ka Ida-Euroopa maad. Analüüsi on hõlmatud enamik Euroopa riikidest, lisaks suuremad arenenud riigid maailmas (Ameerika Ühendriigid, Kanada, Austraalia, Uus-Meremaa ning Jaapan).

Käesoleva magistr töö eesmärk on riikide klassifitseerimine perepoliitika alusel ning põhjuste selgitamine erinevate rühmade tekkimisel. Eesmärgist lähtuvalt on töö ülesandeks koguda andmeid lastetoetuste ja laste sünniga seotud meetmete kohta, anda ülevaade arenenud riikide perepoliitikast, klassifitseerida riigid uuritud perepoliitika meetmete alusel rühmadesse ning analüüsida tekkinud rühmade olemust.

Sotsiaalpoliitikas kasutatakse riikide klassifitseerimisel sageli Gøsta Esping-Anderseni riikide jaotust sotsiaaldemokraatliku, liberaalse ja konservatiivse heaolumudeli vahel. Käesolev töö uurib riikide jaotumist vaid perepoliitika meetmete alusel ning võrdleb seda Esping-Anderseni klassikalise heaoluriikide tüpoloogiaga. Magistr töö hüpoteesideks on väited, et riikide jaotumine perepoliitika meetmete järgi erineb klassikalisest heaoluriikide jaotusest ning et Vahemere maad ja Ida-Euroopa riigid moodustavad perepoliitika võrdluses eraldiseisvad rühmad.

Uurimistöö jaguneb kolme sisulisse ossa. Esimene osa baseerub kirjandusel ning kirjeldab teoreetilisi lähtekohti, miks perepoliitika on riigiti erinev. Välja tuuakse nii sotsiaalpoliitikal kui perepoliitikal põhinevad riikide tüpoloogiad erinevate autorite käsitlustes. Teine osa võrdleb empiirilistele andmetele tuginedes perepoliitika meetmeid erinevates riikides. Enim pööratakse tähelepanu lapse sünniga antavatele ema- ja vanemapuhkustele, puhkusehüvitistele ja riiklikele lastetoetustele. Hierarhilise klasteranalüüsi abil klassifitseeritakse riigid erinevate tunnuste põhjal rühmadesse ning kirjeldatakse tekkinud rühmade eripärasid. Töö kolmas osa uurib, mille poolest perepoliitikal põhinev riikide jaotus erineb klassikalisest heaoluriikide tüpoloogiast.

Perepoliitika meetmete võrdlused tuginevad töö autori poolt koostatud andmestikule ema- ja vanemapuhkuste, puhkusehüvitiste ja lastetoetuste kohta. Algandmete allikana on kasutatud Euroopa Komisjoni andmeid Euroopa Liidu liikmesriikide ning Kesk- ja Ida-Euroopa riikide sotsiaalkindlustuse kohta (MISSOC, MISSCEEC), Social Security Online andmeid maailma riikide sotsiaalkindlustuse programmide kohta, OECD indikaatoreid maksu- ja toetussüsteemide kohta ning mitmeid riigispetsiifilisi artikleid.

Perepoliitika nagu ka teiste sotsiaalpoliitika meetmete objektiivne võrdlemine on keeruline eelkõige meetmete mitmekesisuse ning õiguste liigendatuse tõttu. Võrreldavuse huvides on enamiku analüüside aluseks ühe või kahe lapsega tüüp perekonnad, kus mõlemad vanemad töötavad ning teenivad riigi keskmist tööstussektori palka. Võrdlus põhineb 2002. aasta andmetel. Analüüside läbiviimisel on kasutatud statistilise andmetöötamise paketti SPSS ja tabelarvutusprogrammi Microsoft Excel.

Väga suur tänu magistritöö juhendajale Mare Ainsaarele igakülgse abi eest töö valmimisel.

1. PEREPOLIITIKA ERINEVUSED ARENENUD RIIKIDES

1.1. Perepoliitika mõiste ja areng

Perepoliitika on oluline sotsiaalpoliitika tegevusvaldkond, millel on nii rahvastikupoliitika, pereplaneerimise, maksupoliitika kui ka tööturu-, eluaseme- ja tervishoiupoliitika parameetreid. Perepoliitika üldine eesmärk on tõsta perede heaolu – kaitsta ja toetada perekonda. Kuna perede toetamine on tihedalt seotud teiste poliitikatega, on perepoliitikat keerukas defineerida. Näiteks Sheila B. Kamermani ja Alfred J. Kahni (1976) definitsiooni kohaselt on perepoliitika kõik see, mida valitsus teeb peredele ja perede heaks. Seega võib laiemas tähenduses perepoliitikana käsitleda kõiki riigi tegevusi, mis mõjutavad perekondi (haridusprogrammid puuetega lastele, personaalsed sotsiaalabiteenused, eluasemelaenu soodustused, naistele suunatud sotsiaalpoliitika valdkonnad jne). See mõiste laieneb veelgi, kui võtta arvesse väga erinevatele sihtgruppidele adresseeritud tegevused, kuid millel on samas olulised tagajärjed peredele (näiteks transport, maakasutus, keskkond). Niisuguses käsitluses võib perepoliitika aga kokku sulanduda teiste poliitikatega ning seda ei ole enam võimalik eristada üldisest sotsiaalpoliitikast. (Kamerman & Kahn 1976)

Lähtudes perepoliitika kitsamast tähendusest, hõlmab perepoliitika tegevusi, mis on ettevatsetult suunatud lastega peredele. Wilfried Dumon ja Joan Aldous (1979) on pakkunud välja, et perepoliitika sisaldab kolme komponenti perede heaolu kindlustamisel: perede majanduslikule tugevdamisele suunatud poliitikad; peresisestele suhetele suunatud poliitikad (nõustamiskeskused, pereharidusprogrammid) ning lastehoiupoliitikad (lastepäevakodud, laste kodune hoidmine jne). Selgelt lastega peredele suunatud meetmete hulgas on kindlasti otsesed rahalised peretoetused, lastega seotud maksusoodustused, sünnitus- ja vanemapuhkused, nende puhkuste eest saadavad hüvitised ning laste päevahoiu meetmed (Gauthier 2000). Kamerman (2003) lisab otseselt lastega peredele suunatud meetmete loetellu ka pereelu reguleerivad seadused,

alushariduse toetused ja teenused, lapsendamise ja kasuperedega seotud lastekaitseteenused, aga ka muud toetused nagu pensionid, töötuaabirahad, tervishoiuteenused, kui nad sõltuvad laste olemasolust või laste arvust peres.

Perepoliitika arengu seletused

Teoreetilised lähtekohad perepoliitika arengu kohta annavad taustinformatsiooni sellest, miks perepoliitika on riigiti erinev. Alljärgnevalt valgustatakse lühidalt industrialismiteoorial ning huvigruppide teoorial põhinevaid selgitusi perepoliitika arengus.

Üheks võimalikuks teoreetiliseks lähtekohaks perepoliitika arengu analüüsimisel on industrialismiteooria. Selle teooria kohaselt muutis tööstuse areng rahvastiku vanuselist jaotust (sündimus vähenes, pensionäride arv tõusis), mis tekitas omakorda uusi sotsiaalseid probleeme. Kuid samas lõi tööstuslik areng ka uusi majanduslikke ressursse, mille kaudu oli võimalik esilekerkinud sotsiaalseid vajadusi rahuldada. Arvatakse, et mida jõukamad on riigid, seda tõenäolisemalt laiendavad nad kindlustust sotsiaalsete riskide vastu (Wilensky 1975). Industrialismiteooria näeb heaoluriigi kulutusi kui vastust rahvastiku vanusstruktuuri, pere ja staatusgruppide erinevatele vajadustele, mis on kaasnenud industriaalsete muutustega (Wennemo 1992). Industrialismiteooria kohaselt on heaoluriigi peamine arengufaktor seega majandusliku taseme tõus – majanduslikud ressursid teevad võimalikuks sotsiaalpoliitika programmide elluviimise.

Kui industrialismiteooria lähtub sotsiaalkulutuste selgitamisel eelkõige majanduslikust vaatenurgast, siis huvigruppide teooria näeb heaoluriigi kulutuste taga demograafilisi muutusi ning poliitiliste institutsioonide rolli. Huvigruppide teooria kohaselt on reformide ja progressi aluseks konfliktid erinevate gruppide vahel (Olson 1965). Muutused majanduses ja rahvastikus muudavad nende gruppide struktuuri, huvisid ja ressursse, kes võistlevad riigipoolse toetuse pärast ning selliste huvigruppide aktiivsus ja osalemine valimistel tõstab heaolukulutusi (Pampel & Williamson 1988). Perepoliitika arengus on rõhutatud vasakparteide mõju, kelle ideoloogiaks oli püüd solidaarsuse ja võrdsuse poole (Korpi 1989; Wennemo 1992), religioossete erakondade tähtsust, kelle religioosne suhtumine ühiskonnas on andnud positiivset mõju perede

toetamiseks (Wennemo 1992) ning feministlikku liikumist, mis nägi traditsioonilist peremudelit kui põhilist takistust naiste õiguste kaitsmisel (Jones *et al.* 1995).

Poliitiliste ja majanduslike tegurite kõrval on perepoliitika arengus väga oluline mõju olnud demograafilistel faktoritel – sündimuse vähenemisel ning rahvastiku vananemisel (Pampel & Adams 1992). Ühiskonnas on kaks suurimat sõltuvat kategooriat – lapsed ja vanurid. Huvigrupiteooriast lähtuvalt oleks loogiline järelda, et kui sündimus on madal ning vanurite osakaal ühiskonnas tõuseb, koosnedes keskklassi poliitiliselt aktiivsetest pensionäridest, siis nende poliitiline mõju suureneb ning riigipoolne tähelepanu lastega peredele jääb tagaplaanile. Kõrge sündimus omakorda tähendab aga lastevanemate suurt osakaalu valijate hulgas ning valitsusel tuleb nende huvidega arvestada. Universaalsed peretoetused on sellisel juhul vahendiks suure häälteenamuse kogumiseks valimistel (Wennemo 1992).

Kuid sotsiaalsete rollide ja huvide mõju perepoliitikale ei ole nii lihtne ja ühesuunaline. Näiteks Euroopa riikides, kus sündimuse tase on madal ning vanurite osakaal rahvastikus kõrge, on laste toetamine hoopis tõusnud (Pampel & Adams 1992). Seda võib seletada asjaoluga, et sündimuse langus võib pikas perspektiivis viia ebapiisava arvu töölisteni, mis paneb riigid muret tundma. Sel põhjusel püüavad riigid perekondi majanduslikult toetada ning vähendada laste kasvatamisega seotud kulutusi. Seega võib tulemuseks olla, vastupidiselt huvigrupi teooriale, et sündimuse vähenemine viib hoopis suuremate lastetoetusteni. Samas ei ole leitud tugevat vastandlikku seost, et kõrgemad toetused suurendaks sündimust. Tänu toetustele pere sissetulek suureneb, kuid vanemad võivad investeerida pigem kõrgemasse kvaliteeti laste kasvatamisel (Gauthier & Hatzius 1997). Kuigi perepoliitika eesmärk on vahel olnud sündimuse suurendamine, näitavad uuringud, et selline otsene mõju on olematu (Wennemo 1992; Pampel & Adams 1992) või on see mõju väga piiratud ulatusega (Blau & Robins 1989; Gauthier & Hatzius 1997).

Kuna perepoliitika on valdkond, mis ei ole rahvusvaheliselt rangelt reguleeritud, on seni väga vähestel riikidel selgelt piiritletud perepoliitika. Kõikides arenenud riikides on küll olemas infrastruktuur ning tegevuskavad perede toetamiseks, aga enamikul juhtudel ei lähtu need peresid toetavad programmid terviklikust perepoliitikast või kõikehõlmavast strateegiast (Gauthier 2004). Samuti on riikide majanduslik olukord

mõningatel juhtudel piiranud valitsuste võimet peresid toetada. Pensionid, perepoliitika, tööpuudus, tervishoid, haridus, sotsiaalabi – kõik need valdkonnad võistlevad riigipoolse rahastamise pärast. Valitsuste prioriteetidid ning eesmärgid perede toetamisel varieeruvad erinevates heaoluriikides tulenevalt ideoloogiatest ja ajaloolisest taustast.

Mõned konkreetset miinimumnõuded perede toetamiseks eksisteerivad siiski ka rahvusvahelisel tasandil. 1992. aastal võttis Euroopa Nõukogu vastu soovitus (Council Recommendation... 1992), mille kohaselt peaksid liikmesriigid võimaldama naistel ja meestel ühendada tööalaseid, perekondlikke ja lastekasvatamisega seotud kohustusi ning maksma toetusi vähekindlustatud ning paljulapselistele peredele.

1996. aastal jõustunud Euroopa Liidu (EL) direktiivi (Council Directive... 1996) peamine eesmärk on soodustada töö ja perekonnaelu kokkusobitamist ning selle kohaselt peavad liikmesriigid vastu võtma seadused lapsehoolduspuhkuse reguleerimiseks. Direktiiv näeb ette, et EL liikmesmaades oleks seadusega garanteeritud minimaalselt 14 nädalat kestev raseduspuhkus ja vähemalt 3 kuu pikkune puhkus lapse hooldamiseks. Ka Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) Emaduse kaitse konventsioon (ILO C183 2000) kehtestab kõikidele töötavatele naistele vähemalt 14 nädala pikkuse sünnituspuhkuse. Konventsiooniga kaasnev soovitus (ILO R191 2000) julgustab riike seda perioodi laiendada 18 nädalani. Konventsiooni kohaselt peaks rahalisel toetusel olema riiklikud ning kindlustama naise ja tema lapse toimetuleku korralikes ja tervislikes tingimustes.

Üldistest lapse õiguste alastest õigusaktidest (ÜRO lapse õiguste konventsioon, Euroopa laste strateegia jm) lähtuvalt peab Europarlament vajalikuks välja tuua põhisuunad integreeritud perepoliitika arendamiseks (Resolution on the Protection... 1999). EL riigid peaksid sisse viima perepoliitika meetmed, mis võtavad arvesse peremudelite mitmekesisust, toetavad ja kaitsevad perekondi rahaliselt, tasakaalustavad töötamist ja vaba aega, tugevdavad põlvkondadevahelist solidaarsust ning võtavad arvesse meeste ja naiste võrdseid õigusi.

Crhista Freiler *et al.* (2001) on välja toonud erinevad prioriteetidid, mida riigid perepoliitika elluviimisel silmas võivad pidada:

- võrdsuse taotlemine ning sissetulekute ümberjagamine, suurendades lastega perede majanduslikke ressursse;
- vaesuse vähendamine, pakkudes riiklikke toetusi ja rahalist abi laste kasvatamiseks;
- laste heaolu parandamine, arvestades laste vajadusi sõltumata vanemate olukorrast ning laiendades nende võimalusi veeta rohkem aega koos vanematega;
- naiste võrdõiguslikkuse suurendamine, tõstes nende majanduslikku sõltumatust, pakkudes valikuvõimalusi lastekasvatamise ja töökohustuste ühitamisel ning jagades töölkäimise ning lastekasvatamise kohustusi naiste ja meeste vahel;
- töö ja pereelu tasakaalustamine, pakkudes lastega peredele lapsehoiuteenuseid ning soodustades võrdsemat jaotust rahateenimise ja lastekasvatamise kohustustes meeste ja naiste vahel.

Kieran McKeown ja John Sweeney (2001) formuleerivad perepoliitika eesmärgina pereliikmete heaolu tagamise, sõltumata vanemate abielulisest staatusest ja sõltumata vanemate ja laste elukohast. Selline määratlus võtab arvesse ka perevormide mitmekesisust, mida on oluliseks peetud just kaasaegses ühiskonnas. Kamerman & Kahn (1981) peavad veel oluliseks rõhutada, et peretoetused erinevad tavalisest sotsiaalabist selle poolest, et nad ei ole mõeldud mitte sissetuleku asendamiseks, vaid pigem täiendamiseks. Peretoetuste programmid on vähem stigmatiseeritud kui sotsiaaltoetused.

1.2. Heaoluriikide tüpoloogia sotsiaalpoliitikas

1.2.1. Esping-Anderseni heaoluriikide jaotus

Heaoluriikide uurimisel on palju tähelepanu pälvinud Gøsta Esping-Anderseni heaoluriikide tüpoloogia. Esping-Andersen (1990) jagab riigid sotsiaalkaitstesüsteemide põhjal liberaalseteks (anglo-ameerika riigid), konservatiivseteks (Mandri-Euroopa riigid) ning sotsiaaldemokraatlikeks (Skandinaavia riigid). Ta vaatleb heaoluriikide analüüsimisel mitte ainult sotsiaalsele kaitsele tehtud kulutusi, vaid ka sotsiaalpoliitika sihtrühmi ja ulatust: kas programmid on universaalsed või suunatud konkreetsele sihtgrupile, kuidas on tagatud võrdsed tingimused ning milline on toetuste ja teenuste kvaliteet ja ulatus.

Healurežiimide¹ määratlemisel tugineb Esping-Andersen sellele, kuidas vastutus sotsiaalsete riskide suhtes jaguneb kolme heaolusamba – turu, riigi ja perekonna – vahel. Selleks kasutab ta kahte olulist kriteeriumi: dekommodifikatsiooni- ning stratifikatsioonitaset. Esimene neist näitab, kuivõrd inimese heaolu ei sõltu puhtalt turutingimustest ning kui suures osas on sotsiaalteenused garanteeritud riigi poolt. Teiseks kriteeriumiks on sotsiaalse stratifikatsiooni ja solidaarsuse tase ühiskonnas, mis puudutab ühiskondlike ressursside ümberjagamist erinevate sotsiaalsete kihtide vahel.

Dekommodifikatsiooni- ning stratifikatsioonitaseme hindamisel kasutab Esping-Andersen peamiselt pensioni-, tervishoiu- ning töötuskindlustuspoliitikat². Seega oma esimeses klassikalises raamatus “The Three Worlds of Welfare Capitalism” (1990) ei käsitle ta healurežiimide määratlemisel perepoliitika meetmeid. Kuid ühes oma hilisematest töödest (2003) on Esping-Andersen enda seisukohti täiendanud ning analüüsinud healuriikide mudeleid ka perepoliitilisest aspektist, võttes arvesse nii naiste tööhõivet, laste vaesuse leevendamist, üksikvanemate olukorda kui ka töö ja pereelu ühitamise meetmeid.

Kuigi reaalses maailmas ei eksisteeri ühtki n-ö “puhast tüüpi” healuriiki – iga riigi sotsiaalpoliitikas on elemente erinevatest režiimitüüpidest –, on Esping-Andersen (2000; 1990) välja toonud teatud jooned, mis ühte või teist režiimi iseloomustavad.

Omaette rühma moodustavad liberaalsed healuriigid, kus toetused ei ole universaalsed, vaid on mõeldud peamiselt madala sissetulekuga inimestele. Riigipoolne vastutus heaolu pakkumisel on minimeeritud. Heaolu pakkujaks on turg. Riik soodustab seda kas

¹ “Healurežiimi” mõiste Esping-Anderseni käsitluses ei ole samaväärne “healuriigi” või lihtsalt “sotsiaalpoliitika” mõistega. Kui käsitletakse terviklikult kogu heaolusüsteemi, kus vastutus heaolu tootmise ja pakkumise eest on jaotatud riigi, turu ja perekonna vahel, võib olla “healuriigi” mõiste eksitav, viidates vaid ühele heaolusambale. Seetõttu on sobivam kasutada mõistet “healurežiim” (Esping-Andersen 2000).

² Dekommodifikatsiooni indikaatoritena kasutab Esping-Andersen (1990) vanaduspensionide (miinimum- ja baaspensionide) suurus; kindlustusperioodi pikkus; indiviidi osakaal pensionide finantseerimisel) ning haigus- ja töötuskindlustushüvitisi (toetuse asendusmäär; töösuhte pikkus, mis on vajalik toetuse saamiseks; ootepäevade arv enne toetuse maksmist; toetuse maksmise periood). Indikaatoriteks stratifikatsioonitaseme arvutamisel on riiklike pensionikindlustuse skeemide arv; kulutused riigiteenistujate pensionidele (% siseriiklikust kogutoodangust); sissetulekutest sõltuvad toetused (% riigi sotsiaalkuludest); erapensionid (% kogupensionidest); eratervishoiukulutused (% kogu tervishoiukuludest); pensioni või haigus- ja töötuskindlustushüvitise saajate osakaal rahvastikus; erinevus keskmise ja maksimaalse toetussumma vahel (pensionide ning haigus- ja töötuskindlustushüvitiste puhul).

passiivselt (garanteerides riigipoolset ainult miinimumtoetused) või aktiivselt (subsideerides erasektori heaoluskeeme). Sellest tulenevalt on liberaalsetes riikides madal dekommodifikatsioonitase. Selle mudeli tüüpilisteks näideteks on USA, Kanada, Austraalia (Esping-Andersen 1990) ja ka Uus-Meremaa, Suurbritannia ja Iirimaa (Esping-Andersen 2000).

Teine režiimitüüp koosneb Skandinaavia riikidest, kus kehtivad universalismi põhimõtted ja dekommodifikatsioonitase on kõrge. Esping-Andersen nimetab selle sotsiaaldemokraatlikuks režiimitüübiks, kuna reformide taga on olnud selgelt sotsiaaldemokraatia domineeriv jõud. Sotsiaaldemokraadid taotlesid heaoluriiki, mis parandaks võrdsust kõige kõrgemal standardil, mitte minimaalsete vajaduste tagamist nagu teiste režiimide puhul. (Esping-Andersen 1990)

Konservatiivsetes heaoluriikides ei ole domineerivaks liberaalsele mudelile omane kinnisidee turu efektiivsusest ega ka riigipoolne sotsiaalsete õiguste garanteerimine. Tähtsal kohal on sotsiaalkindlustussüsteem, indiviidi heaolu on seotud tema tööpanusega. Konservatiivsete heaoluriikide kujunemisel on tähtis roll olnud kirikul ning seetõttu on püütud säilitada traditsioonilist peremudelit. Oluline on põlvkondadevaheline solidaarsus ning seotus perekonnaga (Esping-Andersen 1990). Konservatiivse režiimitüübi hulka kuuluvad Esping-Anderseni jaotuse kohaselt eelkõige Austria, Prantsusmaa, Saksamaa ja Itaalia.

Esping-Anderseni heaoluriikide tüpoloogia on olnud aluseks paljudele uuringutele ning seda on kritiseerinud, kuid samas ka edasi arendanud, paljud teadlased. Mitmed autorid on kontrollinud heaolumudelite paikapidavust ning erinevate meetodite ja indikaatoritega riikide jaotust ümber hinnanud.

Sageli on Esping-Anderseni jaotust kritiseeritud seetõttu, et ta ei ole arvestanud soolist dimensiooni sotsiaalpoliitikas (Orloff 1993; Pascall & Manning 2000). Ann S. Orloff (1993) peab Esping-Anderseni heaoluriikide mudelite jaotust puudulikuks, kuna selles puudub sooline aspekt, mis peaks sisalduma heaoluriikide uurimise põhi-kontseptsioonide hulgas. Esping-Anderseni turu ja riigi suhete ning stratifikatsiooni ja dekommodifikatsiooni kategooriad baseeruvad vaid meessoos standarditel ning

ignoreeritud on sugudevahelisi suhteid ja nende mõju. Orloff lisab ka kaks uut dimensiooni heaoluriikide võrdlemisele: naiste ligipääs tasustatud tööle ning võime luua ja säilitada iseseisvat majapidamist (et naised ei peaks olema abielus vastu tahtmist lihtsalt seetõttu, et olla majanduslikult kindlustatud).

Perekonna ja naiste rolli keskselt on riikide sotsiaalpoliitikat uurinud ka Evelyne Huber *et al.* (2001), keskendudes üksikemade vaesusele ning naiste palgatasemele. Vastupidiselt teistele feministlikele kriitikutele on Huber *et al.* nõus Esping-Anderseni poolt väljatoodud riikide tüpoloogiaga.

Teine sagedane kriitika põhjus seisneb selles, et Esping-Andersen ei ole heaolu-režiimide hulgas eraldi välja toonud Vahemere maid, vaid paigutanud need konservatiivse režiimi alla. Mitmete autorite (Arts & Gelissen 2002; Trifiletti 1999; Bonoli 1997) arvates moodustavad Vahemere riigid aga eraldiseisva heaolumudeli. Vahemere maades on kolmest heaolusambast kesksel kohal perekond nagu ka konservatiivse mudeli puhul, kuid riigi poolt kaetakse vaid kindlad sotsiaalsed riskid, mille vastu pere ei suuda end ise kaitsta. Seega riik ei toeta normaalselt funktsioneerivaid perekondi (Trifiletti 1999).

Giuliano Bonoli (1997) analüüsib riike kahel ristival skaalal. Üks skaala mõõdab heaolu nn kvantitatiivselt (sotsiaalsete kulutuste osakaal siseriiklikust kogutoodangust) ning teine skaala nn kvalitatiivselt (sotsiaalkulude osakaal, mis on finantseeritud läbi kindlustussüsteemi). Bonoli analüüside alusel sarnanevad Vahemere riigid kontinentaaleuroopa riikidega selles osas, et toetused sõltuvad inimese sissetulekust ja põhinevad sotsiaalkindlustusel, kuid eristuvad kvantitatiivsete näitajate osas – sotsiaalsete kulutuste osakaal siseriiklikust kogutoodangust (SKT-st) on Vahemere maades tunduvalt madalam.

Heaoluriikide tüpoloogiate paikapidavuse hindamiseks on kasutatud erinevaid meetodeid. Sébastien Saint-Arnaud ja Paul Bernard (2003) kontrollisid heaoluriikide tüpoloogiat hierarhilise klasteranalüüsi meetodiga, kasutades kolme tunnuste gruppi: rahva osalemine poliitikas, riiklikud programmid ning sotsiaalne olukord, mis muuhulgas sisaldas ka perekonda puudutavaid indikaatoreid (naiste osakaal tööjõuturul; sündimuskordaja; naiste keskmine vanus esimese lapse sünnil). Klasteranalüüs kinnitas

seada, et riigid jaotuvad sotsiaalpoliitiliste tunnuste alusel rühmadesse. Ka Saint-Arnaud ja Bernard lisasid Vahemere riikide iseloomustamiseks Esping-Anderseni kolmesele jaotusele juurde neljanda režiimitüübi. Kuigi Lõuna-Euroopa heaolumudel ja konservatiivne režiim on väga sarnased, on Saint-Arnaud ja Bernard selle siiski välja toonud omaette rühmana, sest Vahemere maade sotsiaalpoliitika on veelgi perekonnakeskem kui konservatiivse režiimi puhul.

Klasteranalüüsi abil on Esping-Anderseni tüpoloogiad hinnanud ka Charles Ragin (1994). Kuigi ta analüüsib sotsiaalpoliitikat samade indikaatoritega, mida kasutas Esping-Andersen, näitavad tema tulemused, et Esping-Anderseni kolm healuriikide mudelit ei kajasta riikide mitmekesisust adekvaatselt. Olli Kangas (1994), kes samuti kasutab uurimismeetodina klasteranalüüsi, aga indikaatoritena tervishoiuteenuseid, on nõus sotsiaaldemokraatliku ja konservatiivse rühma tekkimisega, kuid tema uurimuse põhjal on raske eristada selget liberaalse režiimi klastrit.

Alexander Hicks ja Lane Kenworthy (2003) uurisid healuriigi ideaaltüüpe faktoranalüüsiga, mis sisaldas sotsiaalkindlustus- ning töajõupoliitika indikaatorite kõrval ka perepoliitika tunnuseid³. Nad jõudsid järeldusele, et healuriikide jaotus on kolme režiimitüübi asemel hoopis kahedimensionaalne, asetades liberaalse ja sotsiaaldemokraatliku sotsiaalpoliitikaga riigid skaala ühele poolele ning konservatiivsed teisele.

Esping-Anderseni enda hinnangul ei ole talle suunatud kriitika alati adekvaatne, kuna see pole sageli adresseeritud terviklikele healurežiimidele vaid individuaalsetele sotsiaalpoliitika programmidele. Üks programm ei defineeri veel healurežiimi (Esping-Andersen 2000). Sellegipoolest annavad huvitavaid tulemusi uuringud, mis klassifitseerivad riike erinevates sotsiaalpoliitika valdkondades. Tulenevalt käesoleva magistr töö teemast keskendutakse järgnevalt perepoliitikast lähtuvatele riikide klassifikatsioonidele.

³ Hicks ja Kenworthy (2003) kasutasid perepoliitika indikaatoritena andmeid peretoetuste ja maksusoodustuste kohta, peretoetuste osakaalu SKT-st ning perekonna osalust töajõuturul (pere- ja emapuhkused; lastehoiuteenuse subsideerimine; pensionipoliitika paindlikkus).

1.2.2. Heaoluriikide jaotus perepoliitika alusel

Võrreldes üldisel sotsiaalpoliitikal baseeruvate tüpoloogiatega, on heaoluriike perepoliitika alusel klassifitseeritud tunduvalt vähem. Wilfried Dumon ja Joan Aldous (1979) vastandavad omavahel Euroopa ja Ameerika perepoliitika, tuues välja kõige suurema erinevuse selles, et Euroopas on perepoliitika suunatud kõikidele peredele, Ameerikas vaid kõige vaesematele. Teine erinevus seisneb ideoloogilises suhtumises perekonna privaatsusesse. Ameeriklased on väga kahtlustavad selliste poliitikate suhtes, kus valitsus võiks sekkuda perekonnaellu, kartes, et riigilt abi saades kaotavad perekonnad oma privaatsuse. Eurooplased aga ei näe riiki kui vastast, vaid peavad loomulikuks, et riik pakub selliseid teenuseid, mida üksik pere ise ei saa endale võimaldada. (Dumon & Aldous 1979)

Jane Millar ja Andrea Warman (1996) on jaganud riigid kolme rühma selle alusel, millised on piirid perekonna ja riigi kohustuste vahel. Esimesse rühma kuuluvad Skandinaavia riigid, kus riigi kohustused on suuremad. Teise rühma moodustavad Mandri-Euroopa riigid, kus kohustus perekonna toetamiseks lasub tuumikperekonnal. Need kaks jaotust vastavad Esping-Anderseni sotsiaaldemokraatlikule ja konservatiivsele režiimile. Kolmandaks rühmaks on Millari ja Warmani uurimuse kohaselt riigid, kus kohustus pere toetamiseks lasub laiendatud perekonnal. Siia kuuluvad Vahemere maad, mida Esping-Andersen eraldi režiimina välja ei ole toonud.

Üsna sarnase riikide jaotuseni jõudis ka Nada Stropnik (2000), kes võrdles lastetoetuste rahalisi väärtusi erinevates riikides. Stropniku uurimus hõlmas ka endisi sotsialistlikke riike, mis moodustavad tema analüüsi kohaselt perepoliitikas täiesti omaette rühma. Endistes sotsialismimaades on lastega seotud rahaliste siirete osatähtsus keskmisest palgast kõrgem kui Lääne-Euroopa riikides, aga toetuste reaalkväärtus seevastu tunduvalt madalam. (Stropnik 2000)

Katja Forssén (2000) võrdles arenenud riike perepoliitika seadusandluse ning vaesemate laste majanduslike tingimuste alusel. Tugev lastega perekondi toetav seadusandlus on Skandinaavia riikides, Belgias ja Prantsusmaal, kuid Prantsusmaad iseloomustab kõrgem laste vaesuse tase. Nõrgal tasemel perepoliitika seadusandlus ning viletsam vaesemate laste majanduslik olukord teiste riikidega võrreldes on Itaalias, Hollandis,

USA-s, Austraalias ja Suurbritannias. Nõrgalt on perepoliitika meetmed reguleeritud ka Saksamaal ja Luksemburgis, kuid seal on laste majandusseis parem.

Mitmeid eelpool nimetatud tegureid arvesse võttes saab hinnata ka perepoliitika efektiivsust. Mare Ainsaar (2001) on riikide perepoliitika meetmeid ja efektiivsust võrrelnud hierarhilise klasteranalüüsi abil. Kuna poliitika efektiivsuse hindamisel tuleb arvestada väga erinevate tegurite koosmõju, on uuringus ühendatud mitmed tunnuste grupid: demograafilised tunnused (summaarne sündimuskordaja ja emade vanus esimese lapse sünnil), majandusliku heaolu näitajad (SKT suurus inimese kohta), peredele osutatud riigipoolne abi (peretoetuste osakaal kogu SKT-st) ning erinevates analüüsides ka vaesuse vähendamise näitajaid. Ainsaare analüüs hõlmas ka Ida-Euroopa riike. Perepoliitika ressursside ja demograafiliste näitajate osas moodustavad Ida-Euroopa riigid enamasti omaette rühmad teiste Euroopa riikide hulgas.

Anne H. Gauthier (2002) tugineb perepoliitika režiimide väljatoomisel Esping-Anderseni tüpoloogiale ning toob sarnaselt paljudele teistele teadlastele eraldi välja neljanda – Lõuna-Euroopa mudeli. Ta analüüsib 22 riigi perepoliitika tunnuseid eraldi neljas riikide klastris. Analüüsi aluseks on otsesed ja kaudsed rahalised toetused (lastetoetused ja maksusoodustused) ning toetus töötavatele vanematele (ema- ning lapsehoolduspuhkuse kestus; rahalised hüvitised emapuhkuse ajal; laste päevahoitu teenused; paindlik tööaeg). Gauthier uurib klastrite püsivust ajalises arengus (1970ndatest kuni 1990ndate lõpuni) ning jõuab järeldusele, et klastrid ei ole stabiilsed ning healuriikide neljane jaotus on suhteliselt hiline areng. 1970ndatel ei ole klastrid selgelt eristuvad, eriti selles osas, mis puudutab Lõuna-Euroopa riikide rühma. 1990ndatel eristuvad klastrid selgemini, kuid Lõuna-Euroopa riigid jagavad sarnaseid jooni nii liberaalse kui konservatiivse klastriga. Kokkuvõtlikult iseloomustab Gauthieri (2002) poolt analüüsitud perepoliitika tüüpe ning riikide jaotumist tabel 1.

Tuginedes eelpool kirjeldatud perepoliitika klassifikatsioonidele, on alljärgnevalt välja toodud healurežiimidele iseloomulikud jooned perepoliitikast lähtuvalt.

Sotsiaaldemokraatlikule healurežiimile on omased universaalsed riiklikud peretoetused, kõrged toetused töötavatele vanematele ning tähelepanu sugudevahelisele võrdsusele (Gauthier 2002). Skandinaavia healumudel on rahvusvaheliselt unikaalne

Tabel 1. Perepoliitika tüübid 1980ndate lõpus ja 1990ndate alguses.

Poliitikarežiim	Üldised tunnused	Rahaline toetus	Toetus töötavatele vanematele	Riigid
Sotsiaal-demokraatlik	Universaalsed riiklikud peretoetused, suur tähelepanu sugudevahelisele võrdsusele.	Keskmise suurusega universaalsed rahalised toetused, kuid kõrge tasemega muud toetuse liigid, millest tulenevalt on laste vaesuse tase madal.	Kõrge toetuste tase mõlemale vanemale. Pikk vanemapuhkus ja lapsehoolduspuhkus, laiaulatuslikud lastehoiuvõimalused.	Taani Soome Norra Rootsi
Konservatiivne	Riiklikud peretoetused varieeruvad sõltuvalt vanemate tööalasest staatusest, traditsiooniline lähenemine sugudevahelisele tööjaotusele.	Keskmise ja kõrge tasemega rahalised toetused.	Keskmise tasemega toetused. Suhteliselt pikk vanemapuhkus (mõnes riigis), limiteeritud lastehoiuvõimalused.	Austria Belgia Prantsusmaa Saksamaa Iirimaa Luksemburg Holland
Lõuna-Euroopa	Segu universaalsetest ja erasektori poolt pakutavatest toetustest ja teenustest. Puudub riiklikult garanteeritud miinimumsissetulek.	Madal rahaliste toetuste tase, selle tulemusena kõrge laste vaesuse tase.	Madal toetuste tase.	Kreeka Itaalia Portugal Hispaania
Liberaalne	Madala tasemega peretoetused, toetused vaid vaesematele peredele.	Toetused üldiselt madala tasemega, suhteliselt kõrge toetused vaesematele.	Madal toetuste tase. Lastehoiuteenuse pakumisel vastutus vanematel ja erasektoril.	Austraalia Kanada Jaapan Uus-Meremaa Šveits Suurbritannia USA

Allikas: Gauthier 2002: 39.

oma rõhuasetuses valitsuse sambale. Vastutus heaolu eest on kandunud perekonnalt valitsusele kahel eesmärgil: tugevdada perekondi, vabastades neid kohustustest, ning püüelda suurema individuaalse sõltumatuse poole (Esping-Andersen 2003). Vastupidiselt konservatiivsele ja liberaalsele mudelile ei ole põhimõtteks oodata, kuni perekonna võime end ülal pidada on ammendunud, vaid püütakse juba ennetavalt katta perekonna sotsiaalsed kulutused. Tulemuseks on healuriik, mis toetab otseseid toetusi

lastele ja võtab endale vastutuse laste, eakate inimeste ja abitude hooldamise eest (Esping-Andersen 1990).

Sotsiaaldemokraatlikust mudelist eristub kõige selgemini liberaalne heaolumudel. Seda iseloomustavad madalad toetused, mis on suunatud vaid neile, kes elavad äärmises puuduses (Gauthier 2002). Liberaalne heaolumudel julgustab heaolu pakkumisel erasektorit, limiteerides riigipoolset vastutust (Esping-Andersen 2003). Liberaalse heaolumudeliga riikide retoorikas on perekonda peetud niivõrd puutumatuks institutsiooniks, et riik ei tohi sekkuda tema funktsioneerimisse. Laste kasvatamist ja hooldamist leotakse perekonna eraasjaks. Perekondi käsitletakse peamiselt kui isetoimivat süsteemi, kes suudab oma vajadusi rahuldada eraturu abil ning saab hakkama ka vähese riigipoolse toetusega (Millar & Warman 1996). Riigi sotsiaalsed kulutused on seotud konkreetsete vajadustega ning mõeldud üksnes vaestele peredele ning riskigrupi lastele (Forssén 2000).

Konservatiivse mudeli puhul on läbi ajaloo tähtsal kohal olnud kodanikeõiguste seotus klassi ja staatusega (Esping-Andersen 1990). Peetakse kinni traditsioonilisest perekondlikust vastutusest heaolu pakkumisel ning toetuste ja maksude määramisel arvestatakse peaaegu alati perekonna osa. Riik sekkub ainult siis, kui pere enda võime oma liikmetele heaolu pakkuda on ammendunud (Esping-Andersen 1990; Millar & Warman 1996). Konservatiivsetes healuriikides saavad perekonnad keskmisel määral riiklikke toetusi. Vähene riigi pakutav abi laste päevahoiu alal ei võimalda naistel kuigi lihtsalt ühendada tööd ning kohustusi perekonna ees (Gauthier 2002).

Perepoliitikast lähtuvalt on Esping-Anderseni kolmesele jaotusele tavaliselt juurde lisatud ka Lõuna-Euroopa mudel, mis on valdavaks Portugalis, Hispaanias, Itaalias ja Kreekas. Nendes riikides omab olulist tähtsust suurperekond. Eeldatakse, et perekonnad toetavad üksteist tänu oma sidemetele ning raskustesse sattunud inimene otsib esialgu abi just oma perekonnalt ja sugulastelt. Seetõttu on nendes maades riigipoolne toetus väikestele lastele üsna vähene, samuti ei abistata töötavaid vanemaid. Riigipoolne abi on suunatud peamiselt neile, kel puudub perekondlik toetus (Millar & Warman 1996, Triffiletti 1999).

1.3. Probleemi seade ja hüpoteesid

Nagu eelpool kirjeldatud, on võimalik riikide perepoliitika hindamisele läheneda mitmest erinevast aspektist. Võrdluse aluseks võib võtta kohustuste jagamise riigi ja perekonna vahel; seadusandluse ja laste vaesuse taseme; peretoetuste rahalise väärtuse; perepoliitika eesmärgid, meetmed või efektiivsuse.

Käesolevas töös on riikide võrdluse aluseks perepoliitika meetmed ning toetuste rahaline väärtus, eelkõige selles osas, mis puudutab riiklikke lastetoetusi ning laste sünniga seotud puhkust. Töö eesmärk on välja tuua riikide jaotus nimetatud meetmete alusel ning selgitada erinevate rühmade formeerumise põhjuseid.

Lähtuvalt eelpool nimetatud eesmärgist on töö ülesanneteks:

- (a) koguda andmeid erinevates riikides makstavate lastetoetuste ja laste sünniga seotud puhkuste kohta ning anda ülevaade arenenud riikide perepoliitikast;
- (b) võrrelda erinevate riikide perepoliitika meetmeid ning klassifitseerida riigid uuritud perepoliitika meetmete alusel rühmadesse;
- (c) selgitada välja rühmade ühised ja erinevad omadused ning võrrelda riikide jaotust Esping-Anderseni klassikalise heoluriikide tüpoloogiaga.

Riikide klassifitseerimisel leiavad kinnitust või ümberlükkamist kolm hüpoteesi.

Hüpotees 1: riikide jaotumine perepoliitika meetmete järgi on erinev Esping-Anderseni klassikalisest heoluriikide jaotusest. Esping-Andersen tugines heoluriikide jaotusel peamiselt pensioni- tervishoiu- ja tööhõivepoliitikale ning ei arvestanud perepoliitika meetmeid. Kuid riigid, kus on sarnane pensioni- või tervishoiupoliitika, ei pruugi sarnaneda perepoliitika osas. Seega on alust arvata, et riikide jaotumine perepoliitiliste meetmete järgi erineb Esping-Anderseni klassikalisest heoluriikide tüpoloogiast.

Hüpotees 2: Vahemere maad moodustavad perepoliitika võrdluses eraldiseisva rühma. Nagu eelnevast alapeatükist selgus, on paljud teadlased klassikalisele heolurežiimide jaotusele juurde lisanud ka Lõuna-Euroopa mudeli, mis on valdavaks Portugalis, Hispaanias, Itaalias ja Kreekas. Perepoliitikast lähtuvalt iseloomustab neid riike väidetavalt vähene riigipoolne toetus lastega peredele. Kuna paljud teadlased on rõhutanud Vahemere maade erisust teiste Mandri-Euroopa riikide kõrval ning selle

eripära mitteamvestamine on olnud Esping-Anderseni heaolurežiimide peamiseks kriitikaobjektiks, on seatud ka käesoleva töö hüpoteesiks väide, et Vahemere riigid moodustavad perepoliitika võrdluses eraldiseisva rühma.

Hüpotees 3: Ida-Euroopa riigid moodustavad perepoliitika võrdluses eraldiseisva rühma. Kui Lääne-Euroopa riikide kohta on leida suurel hulgal erinevaid andmeid ja uuringutulemusi, siis endisi sotsialistlikke riike on perepoliitika-alastesse võrdlusuuringutesse kaasatud tunduvalt harvem. Nendes vähestes analüüsides, mis hõlmavad Ida-Euroopa riike, on sageli välja toodud, et endised sotsialistlikud riigid erinevad perepoliitika näitajate osas oluliselt teistest Euroopa riikidest. See väide on ka käesoleva töö kolmandaks hüpoteesiks.

2. PEREPOLIITIKA ARENENUD RIIKIDES AASTAL 2002

2.1. Metoodika

2.1.1. Uuringuobjektid ja andmeallikad

Käesolevas töös on võrdluse aluseks perepoliitika meetmed ning toetuste rahaline väärtus – kvantitatiivsete andmete põhjal võrreldakse riigiti lapse sünniga seotud perepoliitika meetmeid ning riiklikul tasandil pakutavaid otseseid rahalisi lastetoetusi arenenud riikides⁴. Analüüsi on kaasatud enamik Euroopa riikidest, lisaks suuremad arenenud riigid maailmas, kokku 45 riiki⁵. Kuna töö käigus on sageli teatud riikide kohta kasutatud “ühiseid nimetajaid”, siis olgu siinkohal välja toodud uuritavate riikide loetelu üldkasutatavate regioonide kaupa. Jaotus ei põhine puhtalt geograafilisel, vaid ka majanduslikul ja poliitilisel taustal:

- (a) Lääne-Euroopa riigid: Austria, Belgia, Holland, Iirimaa, Liechtenstein, Luksemburg, Monaco, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Šveits;
- (b) Skandinaavia riigid: Island, Norra, Rootsi, Soome, Taani;
- (c) Lõuna-Euroopa riigid ehk Vahemere maad: Hispaania, Itaalia, Kreeka, Malta, Portugal, San Marino, Türgi;

⁴ Nimetus “arenenud riigid” on tinglik. Erinevad organisatsioonid kasutavad riikide arengutaseme mõõtmiseks erinevaid kriteeriume (vt Soubbotina & Sheram 2000; WEO 1998; Millennium... 2005). Üldises praktikas loetakse arenenud piirkondade hulka kogu Euroopa, Aasiast Jaapan, Põhja-Ameerikast Kanada ja USA, Okeaniast Austraalia ja Uus-Meremaa. Käesolev uurimus hõlmab ka Ida-Euroopa riigid ja Türgi, kuigi neid loetakse sageli pigem arenevate (*developing*) kui arenenud (*developed*) riikide hulka.

⁵ Andmete vähesuse tõttu on mõned riigid teatud analüüsides eemaldatud. Lastetoetuse analüüsides puudub San Marino. Üksikvanematoetuste analüüsides puuduvad Albaania, Monaco, San Marino, Türgi ja Ukraina. Ema- ja vanemapuhkuse analüüsides puuduvad Moldova ja Serbia. Andmed sotsiaalkulutuste kohta SKTst puuduvad Albaania, Bulgaaria, Horvaatia, Liechtensteini, Moldova, Monaco, Rumeenia, San Marino, Serbia, Valgevene ja Venemaa kohta. Liechtensteini ja Monaco kohta puuduvad andmed riigi keskmise tööstustöölise palga kohta, seega ei ole nende riikide kohta arvatud toetuste suhet keskmisesse palka.

- (d) Ida-Euroopa riigid: Albaania, Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Leedu, Läti, Moldova, Poola, Rumeenia, Serbia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi, Ukraina, Ungari, Valgevene, Venemaa;
- (e) Ameerika riigid: Ameerika Ühendriigid (USA), Kanada;
- (f) Jaapan;
- (g) Austraalia ja Uus-Meremaa.

Algandmete allikana on kasutatud Euroopa Komisjoni andmeid Euroopa Liidu liikmesriikide ning Kesk- ja Ida-Euroopa riikide sotsiaalkindlustuse kohta (MISSOC, MISSCEEC), Social Security Online andmeid maailma riikide sotsiaalkindlustuse programmide kohta, OECD indikaatoreid maksu- ja toetussüsteemide kohta ning mitmeid riigispetsiifilisi artikleid. Enamik magistritöös kasutatud arvandmeid pärineb aastast 2002. Täpsed andmeallikad erinevate perepoliitika indikaatorite kohta on kirjeldatud lisas 1.

2.1.2. Tunnuste kirjeldus

Analüüs põhineb kahel peamisel tunnuste grupil: lapse sünniga seotud perepoliitika meetmed ning otsesed rahalised lastetoetused⁶. Tunnuste loetelu on toodud tabelis 2. Võrreldavuse saavutamiseks on käesolevas töös aluseks võetud tüüp perekond – kahe vanemaga perekond, kus mõlemad vanemad töötavad. Lastetoetuste puhul on tehtud kolm eraldi analüüsi sõltuvalt laste vanusest:

- (a) ühe lapsega pere, kus laps on 3-aastane;
- (b) ühe lapsega pere, kus laps on 9-aastane;
- (c) kahe lapsega pere, kus vanem laps on 9-aastane ning noorem laps 3-aastane.

Kui toetused või hüvitised on seotud sissetulekuga, siis on eeldatud, et mõlema vanema sissetulek on võrdne keskmise tööstustöölise palgaga. Arvesse on võetud ka teatud riikides kehtestatud piirmäärad, millest suurema sissetulekuga peredel ei ole

⁶ Analüüs ei hõlma puudega laste toetusi, paljulapselise pere toetusi, haige lapse hooldamise toetusi, maksusoodustusi. Pikemalt ei ole peatunud kolme ja nelja lapsega peredel, sest sellisel juhul tulevad enamikus riikides mängu ka paljulapseliste perede toetused, mille kohta aga käesoleva analüüsi raames andmeid kogutud ei ole. Uuring ei hõlma ka üldiseid sotsiaaltoetusi vaesuse vähendamiseks (üldine sotsiaalabi).

Tabel 2. Uuringus kasutatavad peretoetuste indikaatorid.

Tunnused		Lühend andmestikus ^a	Mõõtühik / skaala
Peretoetuste osakaal SKT-st		skt	% SKT-st
Lapse sünniga seotud meetmed			
Emapuhkuse kestus esimese lapse sünnil		epk	nädalad
Emapuhkuse hüvitise tase		ephpr	% kuupalgast
Emapuhkuse hüvitise summa	nädalas	ephnd	euro
	kokku	ephk	euro
Vanemapuhkuse kestus esimese lapse sünnil		vpk	nädalad
Vanemapuhkuse hüvitise saamise tingimused		vph	0 - hüvitis puudub 1 - sõltub palgast 1,5 - kombineeritud tasu 2 - fikseeritud summa
Vanemapuhkuse hüvitise summa keskmise sissetuleku puhul (arvestatud ka sissetuleku piirangut)	nädalas	vphnd	euro
	kokku	vphk	euro
Lapse sünniga seotud puhkuste kestus kokku		pkk	nädalad
Lapse sünniga seotud puhkuste hüvitis kokku		phk	euro
Ühekordne sünnitoetus esimese lapse sünnil		st	euro
Lastetoetused			
Vanusepiirang lastetoetuse saamisel	üldine	ltv1	aastad
	õpingute jätkamisel	ltv2	aastad
Lastetoetuse summa seotus laste vanusega		ltv3	0 - toetus puudub 1 - sõltub lapse vanusest 2 - ei sõltu lapse vanusest
Lastetoetuse saamise seotus sissetulekuga		lts1	0 - toetus puudub 1 - sõltub sissetulekust 2 - ei sõltu sissetulekust
Sissetuleku piirang pereliikme kohta lastetoetuse saamiseks (ühe lapsega peres)		lts2	% keskmisest kuusissetulekust
Lastetoetuse summa seotus sissetulekuga		lts3	0 - toetus puudub 1 - erineb sõltuvalt sissetulekust 2 - ei sõltu sissetulekust
Lastetoetuse saamise seotus laste arvuga peres		lta	0 - toetus puudub 1 - toetus alates 3. lapsest 2 - alates 2. lapsest 3 - alates esimesest lapsest
Lastetoetuse summa kuus, kui mõlemad vanemad töötavad ja saavad keskmist palka	3-a lapsele	lt3	euro
	9-a lapsele	lt9	euro
	3-a ja 9-a lapsele kahe lapsega peres	lt3j9	euro
Meetmete olemasolu üksikvanemaga perede toetamiseks		üto	0 - puuduvad 1 - seotud sissetulekuga 2 - universaalsed
Lastetoetuse summa kuus üksikvanemaga peres, kui vanem töötab ja saab keskmist palka	3-a lapsele	ült3	euro
	3-a ja 9-a lapsele kahe lapsega peres	ült3j9	euro
Üksikvanema staatusega kaasnev lisatoetus kuus, kui vanem töötab ja saab keskmist palka	ühe lapsega peres	üt3	euro
	kahe lapsega peres	üt3j9	euro
Keskmine tööstustöölise palk	kuus	kpalk	euro
	nädalas	ndpalk	euro

^a Täpsed arvandmed tunnuste ja riikide kaupa on välja toodud andmestikus (lisa 2).

võimalik toetust saada. Vaatluse alla tulevad ka lisatoetused üksikvanemaga peredele.

Tabelis 2 nimetatud tunnuseid on detailsemalt analüüsitud peatükkides 2.2 (Riiklikud kulutused peretoetustele), 2.3 (Lapse sünniga seotud meetmed) ja 2.4 (Lastetoetused). Arvanded tunnuste ja riikide kaupa on välja toodud lisa 2. Rahalised väärtused on antud eurodes 2002. aasta kursi alusel (vt lisa 3).

2.1.3. Analüüsimeetodid

Esmalt analüüsitakse erinevaid perepoliitika meetmeid ükshaaval tunnuste kaupa. Seejärel klassifitseeritakse riigid valitud tunnuste põhjal rühmadesse, kasutades hierarhlist klasteranalüüsi. Hierarhiline klasteranalüüs on meetod, mille abil saab riigid jagada mitme tunnuse sarnasuse järgi alamhulkadeks ehk klastriteks⁷.

Võtmerolli klasteranalüüsis mängibki tunnuste valik. Võimatu on valida kõiki perepoliitikaga seotud tunnuseid, kuna statistilisi andmeid erinevate tunnuste ja riikide kohta on vaid piiratud hulgal. Seega tuleb valida põhjendatud hulk tunnuseid, mis iseloomustaks riikide perepoliitikat soovitud aspektist. Antud töö käigus uuritakse sarnasusi ja erinevusi eraldi viies tunnuste grupis:

- (a) sündimusele suunatud perepoliitika meetmed;
- (b) töö katkestamise võimalused väikelapse kasvatamisel;
- (c) perepoliitika universaalsus;
- (d) lastetoetuste tase;
- (e) üksikvanemate toetamise meetmed.

Tunnuste valikut nimetatud gruppidesse on lähemalt kirjeldatud peatükis 2.5 (Riikide klassifitseerimine).

Iga tunnusgrupi puhul viiakse läbi eraldi klasteranalüüs. Kuna tunnused on mõõdetud erinevatel skaaladel (vt tabel 2), on oluline need enne klasteranalüüsi läbiviimist standardiseerida. Et laia absoluutväärtuse ulatusega tunnused ei muutuks analüüsis domineerivaks, standardiseeritakse kõik tunnused skaalale 0–1. Riikidevahelise erinevuse mõõtmiseks on antud analüüsis kasutatud *eukleidese kaugust* ruudus. See

⁷ klaster – kobar, rühm (ingl k *cluster*)

annab suurema tähtsuse suurematele kaugustele ning võimaldab välja tuua ka erinevused nende riikide vahel, mis valitud tunnuste alusel näitavad tegelikult suurt sarnasuse taset (vt Saint-Arnaud & Bernard 2003). Klassifitseerimiseks on valitud Ward'i meetod. Ward'i meetod aitab ühendada riigid klastritesse sellisel moel, et erinevus klasteri sees oleks minimaalne ning homogeensus maksimaalne.

Nagu eelpool öeldud, sõltub kogu klasteranalüüs eelkõige tunnuste valikust. Antud analüüsis on tunnuseid testitud sel viisil, et kordamööda on jäetud iga tunnus analüüsist välja, kontrollimaks, et ükski tunnustest ei tooks esile liialdatud mõju klastrite kujunemisele.

Klasteranalüüsi tulemusena saadakse mitte lihtsalt rühmade loetelu, vaid klasterstruktuur, mis näitab, millised riigid on etteantud tunnuste lõikes üksteisele rohkem sarnased ja millised vähem sarnased. Dendrogrammil fikseeritakse need kauguste tasemed, mille korral klastrid ühinevad, ning seda jälgides saab iga kauguste taseme puhul öelda, mitu rühma on moodustunud (vt Tiit 2001).

Klastrite arvu määramiseks ei ole üheselt aktsepteeritud meetodit. Sobivaima otsuse tegemisel on käesolevas analüüsis lähtutud eelkõige klastrisse kuuluvate riikide tunnuste sisulisest sarnasusest. Optimaalse klastrite arvu leidmisel on töö autor jälginud klasteranalüüsi protsessis igal sammul ka kauguste koefitsientide väärtusi. Sobivaima klastrite arvu saab sammul, mil tekib kauguste taseme koefitsiendi väärtuste järsk suurenemine (vt Bacher 2002).

Käesolevas uuringus pakub huvi eelkõige see, kui püsivad on riikide rühmad viies erinevas tunnuste grupis ning kas see jaotus sarnaneb üldlevinud heaoluriikide tüpoloogiaga. Riikide arv erinevates analüüsides erineb sõltuvalt andmete kättesaadavusest.

Analüüside läbiviimisel on kasutatud statistilise andmetötluse paketti SPSS ja tabelarvutusprogrammi Microsoft Excel. Mõne joonise kujundust on täiendatud graafikaprogrammiga Micrografx PhotoMagic.

2.2. Riiklikud kulutused peretoetustele

Riiklikud kulutused peretoetustele põhinevad OECD (2004b) sotsiaalkulutuste andmebaasi ning Eurostati (2005a) andmetel. Andmed aastast 2001⁸ olid kättesaadavad 33 riigi kohta. Kulutused peretoetustele sisaldavad nii rahalisi toetusi (lastetoetused, ema- ja vanemapuhkuse hüvitised, üksikvanematoetused) kui ka mitterahalisi toetusi (laste päevahoiu teenused).

Tabel 3. Peretoetuste osakaal siseriiklikust kogutoodangust 2001. aastal.

Riik	Peretoetuste osakaal SKT-st ^a (%)	Riik	Peretoetuste osakaal SKT-st (%)
Taani	3,8	Suurbritannia	1,8
Luksemburg	3,3	Poola	1,7
Norra	3,2	Tšehhi	1,6
Saksamaa	3,0	Slovakkia	1,5
Soome	3,0	Läti	1,4
Austria	2,9	Šveits	1,2
Rootsi	2,9	Leedu	1,2
Austraalia	2,8	Portugal	1,2
Prantsusmaa	2,7	Holland	1,1
Island	2,6	Malta	1,1
Ungari	2,5	Türgi	1,1
Belgia	2,2	Itaalia	1,0
Uus-Meremaa	2,2	Kanada	0,9
Sloveenia	2,2	Jaapan	0,6
Iirimaa	2,1	Hispaania	0,5
Eesti	2,0	USA	0,4
Kreeka	1,8		

^a SKT – siseriiklik kogutoodang

Allikas: OECD sotsiaalkulutuste andmebaas (2004b); Eurostat (2005a).

Kuigi peretoetuste osakaal siseriiklikust kogutoodangust (SKT) jääb suhteliselt tagasihoidlikuks pensionide või tervishoiukulutustega võrreldes, kulutavad analüüsitud riigid peretoetustele keskmiselt 1,9% SKT-st (tabel 3). Skandinaavia riigid on pikka aega olnud perepoliitika liidrid OECD riikide hulgas (Gordon 1994). Eurostati (2005) andmete põhjal on kõrgeim peretoetuste tase – 3,8% SKT-st – Taanis, järgnevad Luksemburg (3,3%) ja Norra (3,2% SKT-st). Skaala teises otsas väga madalate kulutustega peretoetustele on Ameerika Ühendriigid (0,4%) ja Hispaania (0,5% SKT-st).

⁸ Eurostat (2005a) sisaldab Euroopa Liidu riikide sotsiaalkulutuste andmeid ka 2002. aasta kohta, kuid võrreldavuse huvides on kasutatud kõikide riikide kohta 2001. aasta andmeid.

2.3. Lapse sünniga seotud meetmed

Enamikus arenenud riikides võimaldatakse vanematele puhkust seoses lapse sündimisega. Puhkuse eesmärk on kaitsta ema tervist ja võimaldada vanematel oma lapse eest hoolt kanda.

Vanemapuhkuste sisseviimise on tinginud kolm faktorit. Esiteks on sellistele programmidele aluse pannud rahuvaheliste organisatsioonide direktiivid ja soovitused. Teiseks on tähtsal kohal olnud vanemate ja laste vajadused. Uurimused on viidanud positiivsele mõjule laste arengus, kui vanemad veedavad esimese eluaasta koos lapsega. Kolmandaks faktoriks riiklike vanemapuhkuste programmide sisseviimisel on naiste osaluse suurenemine tööjõuturul, vähendades samal ajal nõudlust lastehoiuteenuste järgi. (Gauthier 2004)

Vanemapuhkus on peamine abinõu töö ja pereelu ühitamisel. Puhkuseskeemid aitavad vanematel, eriti emadel, ära hoida seda, et lapse eest hoolitsemisele pühendatud aeg saaks takistuseks nende tööalasele karjäärile. Vanemapuhkus on samas ka abinõu soolise võrdsuse edendamiseks, jagades lapsekasvatamise kohustusi mõlema vanema vahel, kuid sellele teemale ei ole käesoleva töö raames detailset tähelepanu osutatud. Milline on vanemapuhkuste osatähtsus soolise võrdsuse tagamisel ning kuidas mehed ja naised puhkusevõimalusi realselt kasutavad, on põhjalikumalt käsitletud leidnud teistes uuringutes (vt Math & Meilland 2004; Bruning & Plantenga 1999).

Lapse sünniga seotud puhkuste konkreetne tõlgendus on igas riigis erinev nii kestuse, hüvitise suuruse kui tasustamise tingimuste poolest, mis teeb riikide omavahelise võrdluse keerukaks. Samuti erinevad mõisted, mida kasutatakse lapse sünni puhul võimaldatud puhkuste kohta. Alljärgnevalt on üksikasjalikumalt analüüsitud ema- ja vanemapuhkuse võtmise tingimusi, puhkuseperioodi kestust ning sellega kaasnevaid hüvitisi.

2.3.1. Õigustatud isikud puhkuse saamiseks

Lapse sünniga seotud puhkused võib jagada kolme kategooriasse:

(a) Emapuhkus (*maternity leave*) ehk rasedus- ja sünnituspuhkus on mõeldud ema ja lapse tervise kaitseks vahetult enne ja pärast lapse sündi. Emapuhkuse saamine on individuaalne õigus, see on suunatud otseselt emadele. Puhkust ei saa kasutada üksi teine pereliige. Puhkuse eest makstakse tavaliselt hüvitist sõltuvalt ema eelnevast palgast.

(b) Isapuhkus (*paternity leave*) on suunatud otseselt isale pärast lapse sündi. Isapuhkus võimaldab isal või vanematel koos hooldust kanda oma vastsündinud lapse eest. Kui isapuhkus on eraldiseisev puhkuseperiood, mida ei saa kasutada keegi teine peale isa, siis on see käesolevas töös liidetud vanemapuhkuse perioodiga. Lühiajalist isapuhkust, mis koosneb mõnest vabast päevast isadele vahetult pärast lapse sündimist ning mida ta saab kasutada samaaegselt emaga, käesolevasse analüüsi kaasatud ei ole.

(c) Vanemapuhkus (*parental leave*), mis tavaliselt järgneb emapuhkusele, on mõeldud lapse eest hoolitsemiseks ning õigustatud isikuid puhkuse saamiseks võib olla rohkem. Sisuliselt kattub see erinevates allikates nimetatud lapsehoolduspuhkuse mõistega (*child care leave*). Õigus vanemapuhkusele võib olla nii perekondlik kui ka individuaalne (Bruning & Plantenga 1999). Esimesel juhul otsustavad vanemad ise, kes kasutab perele võimaldatud puhkust. Mitmes riigis on vanemapuhkusest teatud osa reserveeritud aga spetsiaalselt isa jaoks, teine osa ema jaoks. Sellisel juhul on puhkuseõigus individuaalne. Käesolevas töös on vanemapuhkuse perioodi hulka arvestatud ka isapuhkus, kui see on eraldiseisev puhkuseperiood.

Vanemapuhkus on individuaalne, mitteülekanav õigus kümnes riigis. Austrias pakutakse vanematele kolm aastat vanemapuhkust ainult juhul, kui kumbki vanem kasutab sellest vähemalt kuus kuud enne lapse 3-aastaseks saamist (Austria... 2004).

Belgias ja Hollandis on mõlema vanema jaoks eraldi puhkust reserveeritud 3 kuud, Kreekas 3,5 kuud. Taanis on vanemapuhkusest isa jaoks ette nähtud 2 nädalat, Islandil 2 kuud, Itaalias 3 kuud, Luksemburgis 6 kuud. Seda osa puhkusest ei saa kasutada ema.

Rootsis ja Norras on emapuhkus ja vanemapuhkus omavahel kombineeritud ning välja toodud ühtse puhkuseperioodina. Rootsis on 480 tasustatud puhkusepäeva jagatud võrdselt ema ja isa vahel – 240 päeva mõlemale vanemale. 180 päeva sellest võib üks vanem anda teise vanema kasutusse (Swedish... 2003). Norras võivad vanemad tasustatud puhkuseperioodi omavahel jagada. Teatud osa peab sellegipoolest olema valitud kindlate reeglite alusel – ema peab võtma kolm nädalat vanemapuhkuse perioodist enne sündimist. Kuus nädalat pärast sündimist on reserveeritud emale ja neli nädalat reserveeritud isale (*paternity quota*) (The Rights... 2003).

Sellised individualiseeritud isapuhkuse meetmed on selgelt suunatud soolise võrdsuse suurendamisele. Kuid kõik riigid ei ole sellesse küsimusse suhtunud ühesugusel määral. Siinkohal mängivad rolli ka traditsioonid: mõnes riigis arendatakse seda suunda, et ka isad võtaksid puhkust ning hoolitseksid vastsündinu eest, kuid teiste riikide printsiibiks on traditsioonilise sugudevahelise tööjaotuse järgimine (Gauthier 2004). Kuigi paljud riigid võimaldavad isal lapse sündides puhkust võtta, on uuringud näidanud, et isad seda võimalust sagedasti ei kasuta. See on seletatav asjaoludega, et tasustatud töö on jäänud väga tähtsaks kohale mehe identiteedi ja staatuse jaoks; meestel on suurem kõhklus ja ebakindlus täisajaga lapsehooldamise ees ning et meeste ja naiste palgavahest tulenevalt on meeste jaoks lapsehoolduspuhkuse võtmine tavaliselt vähem atraktiivne kui naiste jaoks (Bruning & Plantenga 1999).

2.3.2. Ema- ja vanemapuhkuse kestus

ILO Emaduse kaitse konventsioon ILO C183 (2000) ning ka Euroopa Nõukogu direktiiv (Council Directive... 1992) kehtestavad liikmesriikides kõikidele töötavatele naistele minimaalselt 14 nädala pikkuse sünnituspuhkuse. Puhkuse maksimaalne kestus varieerub aga riigist riiki. Enamasti on tasustatud rasedus- ja sünnituspuhkuse pikkuseks arenenud riikides 16–18 nädalat.

Vanemapuhkuse skeemid põhinevad samuti ILO Emaduse kaitse konventsioonil (ILO C183 2000) ning Euroopa Nõukogu direktiivil (Council Directive... 1996), mille kohaselt liikmesriigid peaksid lapse sünni puhul garanteerima minimaalselt 3-kuulise puhkuse ning selleks perioodiks säilitatakse emale senine töökoht. Enamasti võimaldavad analüüsitud riigid lapse hooldamiseks tunduvalt pikemat puhkust, välja

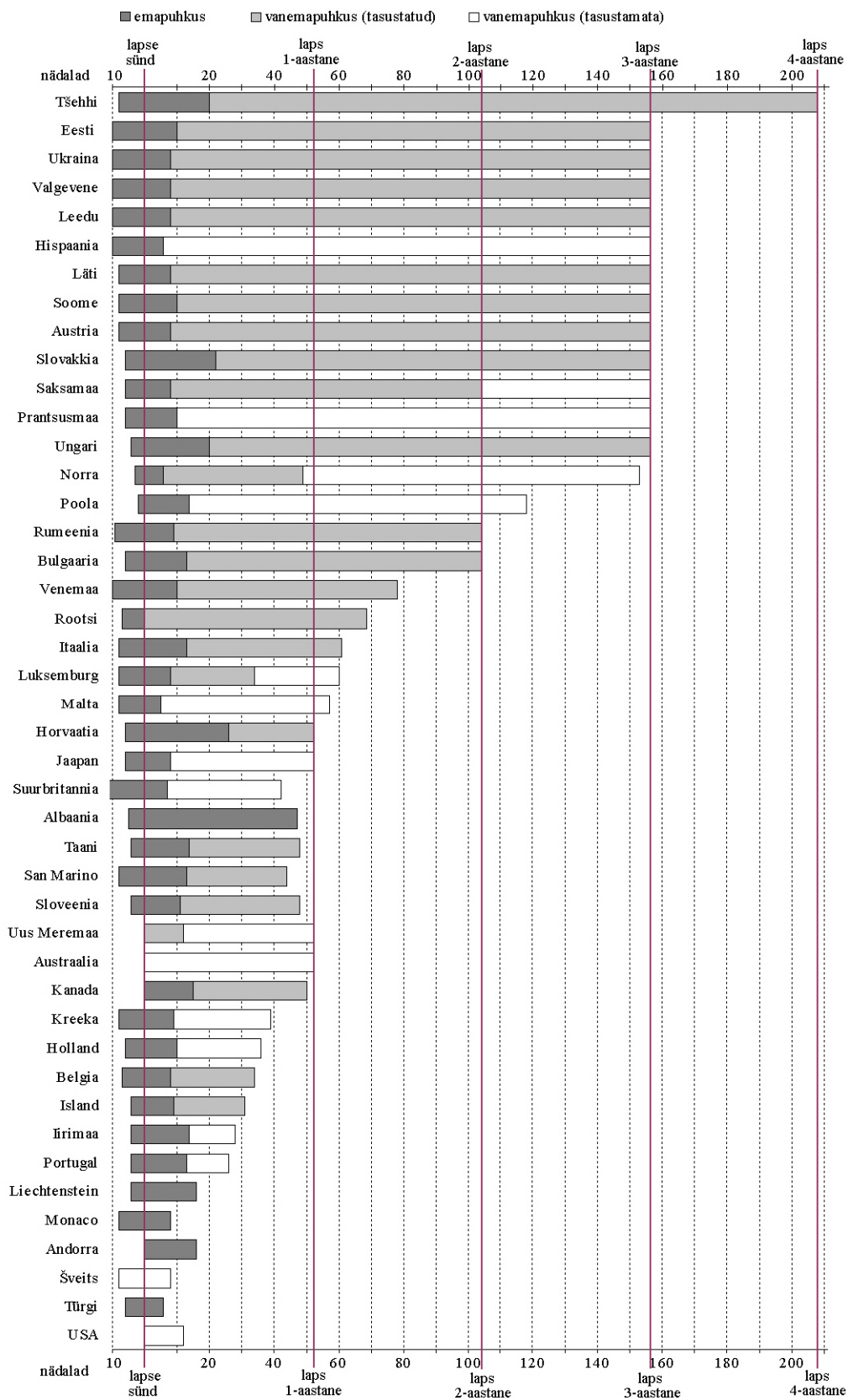
arvatud USA ja Türgi, kus õigus puhkusele kestab vaid 12 nädalat. Enamasti piirdub arenenud riikides vanemapuhkuse võtmise võimalus lapse kolme aastaseks saamisega. Vähesed riigid võimaldavad puhkust ka pärast lapse kolmandat või neljandat sünnipäeva.

Puhkuseperioodide eristamine on sageli komplitseeritud, sest mõnes riigis on need omavahel kombineeritud ja kogu puhkus alates lapse sünnist võib olla jagatud mõlema vanema vahel. Rootsis ja Norras ei ole eraldi välja toodud emapuhkuse skeemi kui sellist. Puhkust pärast lapse sünni saab nende riikide puhul nimetada pigem vanemapuhkuseks, kuna see võib olla jagatud mõlema vanema vahel. Ka Austraalias ja USA-s ei saa lapse sünni puhul võimaldatud puhkust nimetada otseselt emapuhkuseks, sest puhkust võivad kasutada mõlemad vanemad. Uus-Meremaal on tasustatud emapuhkus ette nähtud ainult üksikemadele 13 nädalat enne ja 13 nädalat pärast sünnitust, kuid lapse sünniga seoses on võimalik saada ka 12 nädalat tasustatud vanemapuhkust ja seda võivad mõlemad vanemad omavahel jagada (Social Security... 2002a).

Seega on eksitav uurida emapuhkuse pikkust eraldiseisvalt teistest puhkusetüüpidest ning alljärgnevas analüüsis on ema- ja vanemapuhkust vaadeldud komplekselt. Puhkused ei ole eraldatud erinevates allikates väljatoodud nimetuste järgi, vaid selle järgi, kas puhkusevõtmise õigus on ainult emal, isal või samaaegselt mõlemal vanemal.

Esimese lapse sünniga seotud puhkuseperioodi pikkust kajastab kokkuvõtlikult joonis 1. Kui vanemapuhkust on lubatud võtta osade kaupa mitme aasta jooksul (vt peatükk 2.3.3), siis antud joonisel on see kajastatud ühtse perioodina kohe pärast emapuhkuse lõppu. Võttes arvesse nii ema- kui vanemapuhkust, oli aastal 2002 lapse sünniga seotud kogu puhkuseperioodi (nii tasustamata kui tasustatud) keskmine pikkus arenenud riikides 89 nädalat, so rohkem kui poolteist aastat. Tasustatud puhkuste keskmine pikkus oli 68 nädalat.

Tasustatud vanemapuhkuse kestus on märgatavalt kõrgem Ida-Euroopa riikides. Kui Lääne-Euroopa riikides on kogu tasustatud ema- ja vanemapuhkuse periood keskmiselt 45 nädalat (ligikaudu 11 kuud) ja Skandinaavia riikides 17 kuud (ligikaudu poolteist aastat), siis Ida-Euroopa riikides (sh endise Nõukogude Liidu koosseisu kuulunud

Joonis 1. Esimese lapse sünniga seotud puhkuste kestus.

riikides) kestab see ligi kaks ja pool aastat. Sotsialistlik ideoloogia kergendas naiste osalust tööjõus, tugevdades samal ajal naiste traditsioonilist vastutust laste eest hoolitsemisel ning pereelu ja koduste tööde korraldamisel (Rudd 2003). Kogu puhkus võib Ida-Euroopa riikides kesta kuni lapse kahe, kolme või isegi 4-aastaseks saamiseni. Kõige pikem on lapse sünni puhul antav puhkus Tšehhis – vanemad võivad lapsega koju jääda kuni lapse 4-aastaseks saamiseni (töökoht garanteeritakse kolmeks aastaks pärast puhkusele minekut) (Marksová-Tominová 2003).

Austrias, Slovakkias, Ungaris, Ukrainas, Valgevenes, Soomes, Eestis, Lätis ja Leedus võimaldatakse tasustatud vanemapuhkust kuni laps saab 3-aastaseks, Bulgaarias, Rumeenias, Saksamaal kuni laps saab 2-aastaseks. Prantsusmaal võimaldatakse samuti vanemapuhkust kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, kuid hüvitist makstakse ainult teise ja järgneva lapse puhul, mitte aga esimesele lapsele. Poolas on puhkuse kestus küll 2 aastat, aga keskmise palga juures vanemad puhkusehüvitist ei saa. Kõige lühem puhkuseperiood on Lõuna-Euroopa riikides (keskmiselt üks aasta) ja Ameerika Ühendriikides (vaid 12 nädalat).

Mitmes riigis on vanemapuhkuse kestus sõltuv ka laste arvust peres. Üldine tendents on selline, et koos lapse sünnijärjekorra suurenemisega suureneb ka puhkuse pikkus. Monacos ja Prantsusmaal on esimese ja teise lapse puhul emapuhkuse kestus 16 nädalat, kuid kolmanda lapse sünni puhul on võimalik emapuhkusel olla 10 nädalat kauem. Poolas lisandub iga järgneva lapse sünnil vanemapuhkusele juurde kaks nädalat.

Pikk vanemapuhkus iseenesest ei tähenda seda, et vanemad seda tegelikult ka täiel määral kasutaksid. Oht kaotada vanemapuhkuse ajal töökoht ning madalad vanemapuhkuse hüvitised on üheks põhjuseks, miks vanemad ei soovi jääda pikaks ajaks töölt kõrvale (Stropnik 2004).

2.3.3. Puhkusevõtmise paindlikkus

Lääne-Euroopa riigid on sisse seadnud väga erinevaid vanemapuhkuse korraldusi. Enamasti võimaldatakse ema- ja vanemapuhkust ühtse katkematu perioodina. Mitmes riigis on lubatud vanemapuhkust võtta aga ka osade kaupa, et muuta paindlikumaks võimalused pereelu ja töötamise kokkusobitamiseks. Taanis kehtib vanemapuhkuse

õigus kuni lapse 9-aastaseks saamiseni. Itaalias, Hollandis ja Rootsis on lubatud vanemapuhkuseks määratud päevi kasutada kuni lapse 8-aastaseks saamiseni. Ka Sloveenias saab vanemapuhkusest 75 päeva kasutada kuni lapse 8-aastaseks saamiseni (Stanovnik & Stropnik 2003). Portugalis võib vanemapuhkust kasutada kuni lapse 6-aastaseks saamiseni, Suurbritannias ja Iirimaa kuni lapse 5-aastaseks saamiseni.

Paljudes riikides on võimalik vanemapuhkuse perioodi pikendada seeläbi, kui vanem käib osalise ajaga tööl. Austrias võib saada vanematoetust kuni lapse 3-aastaseks saamiseni (kui mõlemad vanemad jagavad puhkust), kuid töökoht säilitatakse vaid kaheks aastaks. Samas on seal vanemapuhkust võimalik võtta ka neljaks aastaks, käies tööandja nõusolekul osalise ajaga tööl (Kreimer 2004).

Belgias saavad vanemad kuni lapse 4-aastaseks saamiseni vanemapuhkust kolm kuud. Puhkus pikeneb kuue kuuni, kui vanem käib samal ajal osalise koormusega tööl (Devisscher 2004). Sarnane süsteem kehtib ka Hollandis, kus püütakse säilitada sidet töötaja ja tööturu vahel. Puhkusevõtjatel on valida kas kolm kuud täisajaga puhkust või kombineerida puhkus osalise ajaga töötamisega (MISSOC 2002). Bruningi ja Plantenga (1999) andmetel on ka Prantsusmaal, Hispaanias, Rootsis, Luksemburgis, Sloveenias, Saksamaal, Iirimaa, Islandil ja Kreekas võimalik pikendada puhkuseperioodi osalise ajaga tööl käies.

2.3.4. Ema- ja vanemapuhkuse hüvitised

Töö katkestamine lapse sünni puhul ja lapse eest hoolitsemine toob vanemate jaoks tavaliselt kaasa sissetulekute vähenemise. Seega peab perepoliitikas pöörama tähelepanu mitte ainult puhkuse kestusele, vaid ka puhkuse ajal saadavale palgakompensatsioonile või toetuste suurusele. Enamikus arenenud riikides võimaldatakse lapse sünni eelselt ja järgselt emale tasustatud puhkust. Ainsateks eranditeks on Ameerika Ühendriigid, Austraalia ja Šveits⁹, kus emal on võimalik küll jääda puhkusele, kuid riiklikul tasandil ei ole puhkusekompensatsioon garanteeritud.

⁹ Rahvusvahelist võrdlevat perepoliitika-alast informatsiooni haldav The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies (Switzerland... 2004) kritiseerib Šveitsi vanemapuhkuste süsteemi kui ebaõiglast ja vastuolulist. Riigi tööseadusandlus keelab emal töötada kaheksa nädalat pärast lapse sündi, aga samas ei võimaldata selle eest riiklikult tasustatud emapuhkust. Rahalisi toetusi emadele makstakse välja vaid individuaalsete töölepingute või kollektiivlepingute alusel.

Rasedus- ja sünnituspuhkuse hüvitis on tavaliselt seotud enne lapse sünni saadud palgaga. Ligi 20 arenenud riigis on emapuhkuse ajaks emale seadusega garanteeritud 100% suurune palgahüvitis, enamasti piirdub hüvitise maksmine 16–18 nädalaga. Kuid on ka riike, kus palgahüvitist makstakse tunduvalt kauem (tabel 4).

Tabel 4. Emapuhkuse kestus ja hüvitiste määrad^a

Emapuhkuse kestus	Palgakompensatsioon emapuhkuse jooksul		
	alla 80%	80–100%	100%
12–13 nädalat	Island, Türgi		Malta
14–15 nädalat	Kanada, Belgia ^b , Jaapan		Saksamaa ^c , Sloveenia
16–17 nädalat	Kreeka, Šveits ^d	Monaco	Austria, Hispaania, Holland, Läti, Luksemburg, Poola, Portugal, Prantsusmaa
18–20 nädalat	Iirimaa, Soome	Bulgaaria, Rumeenia	Eesti, Leedu, Taani ^e , Ukraina, Valgevene, Venemaa
üle 20 nädala	Albaania ^f , Suurbritannia ^g , Tšehhi, Ungari	Itaalia, Liechtenstein, Slovakkia ^h	Horvaatia ⁱ , San Marino

^a Riigid on jaotatud üdise hüvitiste määrade alusel, arvestamata mõnes riigis kehtestatud piirmäärasid. Riigid, kus keskmise palga juures jääb riiklike hüvitiste tegelik tase üldisest hüvitiste määrast allapoole, on toodud kaldkirjas. Tabelis ei ole kajastatud Austraalia, USA, Uus Meremaa, Norra ning Rootsi, kus lapse sünni puhul saadav puhkuseperiood võib olla jagatud mõlema vanema vahel ning on seega käsitletav pigem vanemapuhkusena.

^b Belgia: hüvitis esimesel kuul 82% palgast, edasi 75% palgast, kokkuvõttes 77% palgast sellel perioodil.

^c Saksamaa: emale on ette nähtud 100% suurune palgakompensatsioon, sellest 13 eurot päeva kohta makstakse riigieelarvest, ülejäänud osa peab kompenseerima tööandja.

^d Šveits: emapuhkus on tasustamata.

^e Taani: kui ema sissetulek enne lapse sünni võrdus keskmise palgaga, siis emapuhkusehüvitise maksimaalmäära arvesse võttes on tegelik hüvitis 36% palgast.

^f Albaania: hüvitis esimesed 150 päeva 80% palgast, edasi 50% palgast, kokkuvõttes 62% palgast sellel perioodil.

^g Suurbritannia: hüvitis esimesed 6 nädalat 90% palgast, järgmised 12 nädalat 99 € nädalas, kokkuvõttes 39% palgast sellel perioodil.

^h Slovakkia: kui ema sissetulek enne lapse sünni võrdus keskmise palgaga, siis emapuhkusehüvitise maksimaalmäära arvesse võttes on tegelik hüvitis 77% palgast.

ⁱ Horvaatia: kui ema sissetulek enne lapse sünni võrdus keskmise palgaga, siis emapuhkusehüvitise maksimaalmäära arvesse võttes on tegelik hüvitis 89% palgast.

Emapuhkuse hüvitisele võib olla kehtestatud limiit, millest suuremat summat välja ei maksta. Samas on mitmes riigis kehtestatud ka miinimumsumma, millest madalamaks ei saa hüvitis jääda. Horvaatias, Iirimaal, Norras, Prantsusmaal, Slovakkias, Saksamaal, Taanis on sätestatud rahaline maksimumpiir, mille ulatuses puhkusehüvitist makstakse. Seetõttu jääb tegelik hüvitiste tase tabelis 4 toodud üldistest hüvitiste määradest tunduvalt madalamale, kui ema sissetulek enne lapse sündi võrdus keskmise tööstustöölise palgaga.

Arvestades rahalist ülempiiri, on emapuhkuse tegelik hüvitis keskmise sissetuleku juures Horvaatias 89%, Slovakkias 77%, Norras 73%, Kanadas 54% ning Taanis 36% ema eelnevast palgast. Saksamaal on emale lapse sünni puhul ette nähtud 100%ne palgakompensatsioon, sellest 13 eurot päeva kohta makstakse riigieelarvest, ülejäänud osa peab kompenseerima tööandja (MISSOC 2002). Seega keskmise palga juures kaetakse Saksamaal riigieelarvest vaid 15% ema eelnevast palgast.

Ka Hollandis, Kreekas, Liechtensteinis, Prantsusmaal, Tšehhis ja Ungaris on puhkusehüvitistele kehtestatud limiit, kuid hüvitised keskmise sissetuleku juures jäävad sellest limiidist allapoole. Lapse sünniga seotud puhkuste kestus ning hüvitiste suurus koos kehtestatud piirmääradega on riikide kaupa täpsemalt välja toodud lisas 4.

Vanemapuhkuse hüvitis on tavaliselt tunduvalt madalam kui emapuhkuse hüvitis, paljudes riikides on vanemapuhkus üldse tasustamata. Tabel 5 kajastab riikide jaotust vanemapuhkuse hüvitise maksmise skeemide alusel. Kokkuvõtlikult võib arenenud riigid vanemapuhkuse hüvitiste maksmise põhimõtete järgi jagada kolmeks: vanemapuhkuse hüvitist makstakse fikseeritud summas, eelneva palga alusel või kombineeritud meetodil.

100% suurune palgakompensatsioon on vanemapuhkuse puhul väga harv. 100% suurust palgahüvitist makstakse vaid Sloveenias. Norras peavad vanemad valima, kas nad soovivad pikemat puhkuseperioodi (52 nädalat) 80% palgakompensatsiooniga või lühemat perioodi (42 nädalat) 100% palgakompensatsiooniga (The Rights... 2003).

Ka Taanis ja Uus-Meremaal on üldiste reeglite kohaselt ette nähtud 100% palgakompensatsioon, kuid võttes arvesse hüvitise maksimaalmäära, jääb hüvitise

summa keskmise tööstustöölise sissetuleku puhul alla 50% palgast. Riikides, kus vanemapuhkuse hüvitist makstakse fikseeritud summas, moodustab hüvitise tase keskmiselt 22% keskmisest palgast.

Kompensatsiooni saamine võib olla limiteeritud lühema perioodiga kui puhkuse tegelik kestus. Luksemburgis makstakse hüvitist kuue kuu jooksul 1611 eurot kuus, ülejäänud

Tabel 5. Vanemapuhkuse hüvitise maksmise põhimõtted esimese lapse puhul.

Vanemapuhkuse hüvitise maksmise põhimõtted	Riigid	
Fikseeritud tasu	ei sõltu sissetuleku suurusest	Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Läti, Luksemburg, Slovakkia, Tšehhi, Ukraina, Valgevene, Venemaa
	hüvitise suurus sõltub pere sissetulekust	Saksamaa ^a
	hüvitise saamine sõltub pere sissetulekust	Poola
% palgast	100% palgast	Sloveenia, Taani ^b , Uus-Meremaa ^c
	80%–100% palgast	Island, Norra ^d , Rumeenia
	50%–80% palgast	Kanada, Ungari
	alla 50% palgast	Itaalia, San Marino
Kombineeritud toetus (% palgast + fikseeritud tasu)	Leedu, Rootsi ^e , Soome	
Vanemapuhkuse hüvitist ei maksta	Albaania, Austraalia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Jaapan, Kreeka, Liechtenstein, Malta, Monaco, Portugal, Prantsusmaa ^f , Suurbritannia, Šveits, Türgi, USA	

^a Saksamaa: hüvitist makstakse lapse 2-aastaseks saamiseni. Kolmas aasta on tasustamata.

^b Taani: kui vanema sissetulek enne lapse sündi võrdus keskmise palgaga, siis vanemapuhkuse hüvitise maksimaalmäära arvesse võttes on tegelik hüvitis 36% palgast.

^c Uus-Meremaa: hüvitist makstakse 12 nädalat. Kui vanema sissetulek enne lapse sündi võrdus keskmise palgaga, siis vanemapuhkuse hüvitise maksimaalmäära arvesse võttes on tegelik hüvitis 45% palgast.

^d Norra: ema- ja vanemapuhkus kombineeritud, seetõttu on arvestatud kogu puhkuse perioodi. Puhkusehüvitist makstakse kas 80% või 100% eelnevast palgast, sõltuvalt sellest, kas puhkus võetakse 52 või 42 nädalaks.

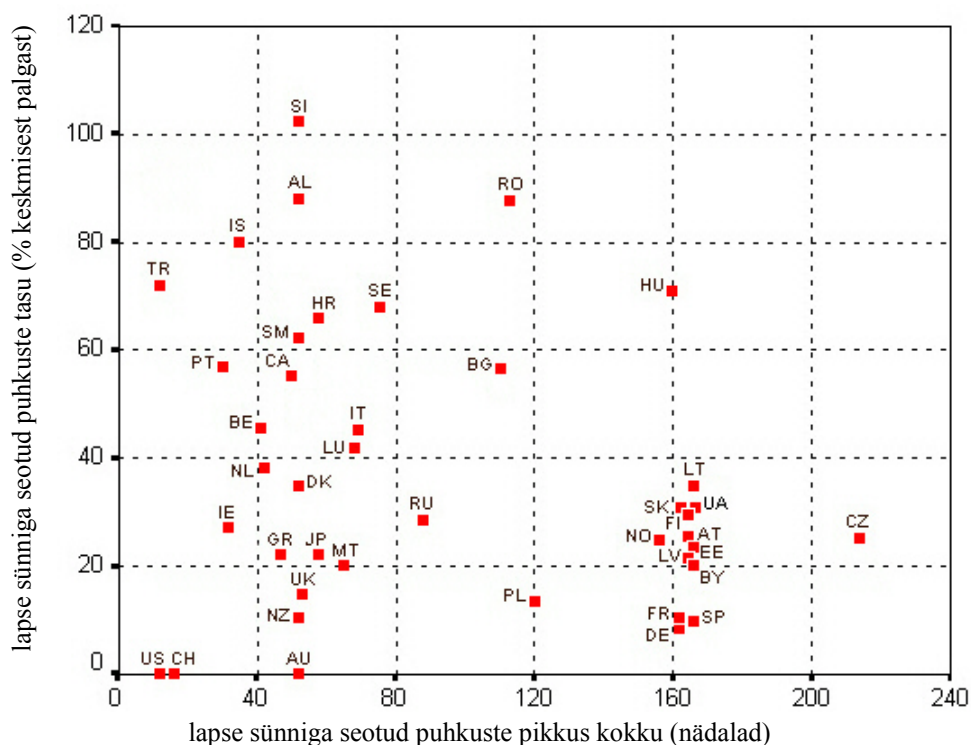
^e Rootsi: ema- ja vanemapuhkus kombineeritud, seetõttu on arvestatud kogu puhkuse perioodi.

^f Prantsusmaa: hüvitist ei maksta esimese lapse hooldamisel. Kahe või enama lapsega perele makstakse vanemapuhkuse hüvitist fikseeritud tasuna.

kuus kuud on tasustamata. Saksamaal saab puhkusehüvitist kaks aastat (307 eurot kuus), kolmas vanemapuhkuse aasta on tasustamata. Norras saavad mõlemad vanemad pärast aastast tasustatud puhkust veel ühe aasta tasustamata vanemapuhkust.

Prantsusmaal makstakse puhkusetasu alates teise lapse sünnist. Kuni 1994. aastani said Prantsusmaal vanemapuhkuse tasu ainult kolme või enama lapsega pered. Uue seaduse järgi saavad tasu ka kahe lapsega pered (Bruning & Plantenga 1999). Ligi pooltes analüüsitud riikides ei ole vanemapuhkus aga üldse tasustatud.

Sageli kaasneb lapse sünni puhul puhkusehüvitistega ka ühekordne sünnitoetus. Sellist ühekordset toetust makstakse esimese lapse sünnil 22 riigis. Austraalias sõltub ühekordne sünnitoetus vanemate palga suuruselt ning keskmise sissetulekuga vanemad toetust ei saa. Serbias makstakse sünnitoetust alates teise lapse sünnist, Itaalias alates kolmanda lapse sünnist.

Joonis 2. Esimese lapse sünniga seotud puhkuste kestuse ning puhkuste tasu (koos sünnitoetusega) suhe vastava perioodi keskmise tööstöölise palga. Lühendite tähendused on toodud lisas 5.

Joonis 2 kajastab ema- ja vanemapuhkuse kestust ja kogu sünnituseelse ja -järgse perioodi hüvitiste (sünnitoetuse, emapuhkuse hüvitise ja vanemapuhkuse hüvitise) suhet riigi keskmisesse tööstustöölise palka. Mida pikem on puhkuseperiood, seda madalam on kokkuvõttes selle eest saadav hüvitis. Üldisest tendentsist erinevad Rumeenia ja Ungari, kus puhkuseperiood on üsna pikk ning samas ka kõrgelt tasustatud. Rumeenias saab vanem 85% palgast kuni lapse 2-aastaseks saamiseni (Social Security... 2002b), Ungaris makstakse 70% palgast kuni lapse 3-aastaseks saamiseni (MISSCEEC 2002).

Võrreldes keskmise sissetulekuga, on ema- ja vanemapuhkus kõige kõrgemini tasustatud Sloveenias – kuigi hüvitist makstakse vaid ühe aasta vältel, on selle summa koos sünnitoetusega kokkuvõttes kõrgem kui riigi keskmine palk sellel perioodil. 2002. aasta andmetel asetub Eesti samasse rühma koos Läti, Leedu, Ukraina, Soome, Norra, Austria, Valgevene ning Slovakkia, kus lapse sünniga seotud puhkused ulatuvad kolme aastani ning selle eest saadav hüvitis moodustab 20–40% keskmisest palgast. Lühim puhkuseperiood on USA-s ja Šveitsis ning riiklikku hüvitist seal puhkuseperioodi eest maksta.

2.4. Lastetoetused

Lastetoetuste sisseviimine riiklikul tasandil tugineb põhimõttele, et iga lapse sünniga perekonna elatustase langeb ning kuna laste sünni on kasulik kogu ühiskonnale, peaks lastekasvatamise kulud olema jagatud kõigi ühiskonnaliikmete vahel (Kamerman & Kahn 1981; Stropnik 2000). Üldised sissetulekute ümberjaotamise mehhanismid viidi paljudes tööstusriikides sisse juba 1940ndate aastate lõpus. Need olid suunatud sotsiaalsete riskide ning sissetulekute erinevuste vähendamisele lastega ja lastetute perede vahel (Wennemo 1992).

Lastetoetused ei ole riiklikul tasandil küll ainsaks vahendiks lastekasvatamise kulude vähendamisel, aga nad on siiski perede toetamise süsteemis kesksel kohal. Suur ja kasvav hulk riike toetab lastega peresid otseste rahaliste väljamaksete vormis. Mõnes riigis on otsesed toetused asendatud või täiendatud ka kaudse toetusega läbi maksusüsteemi. Maksuvabastused või -vähendused lastega peredele toetavad ebaproportsionaalselt just neid, kel on kõrged sissetulekud. Vastupidiselt

maksusoodustustele pakuvad otsesed regulaarsed lastetoetused abi vaatamata vanemate sissetulekule või tööalasele staatusele. Käesolevas töös tulevadki vaatluse alla vaid otsesed rahalised toetused lastega peredele ning kõrvale jäävad maksusoodustused¹⁰.

Rahalise toetuse tase ja kriteeriumid võivad lähtuda kahest alternatiivsest põhimõttest: toetatakse kõiki perekondi arvestamata nende majanduslikku olukorda või toetatakse selektiivselt vaid väiksema sissetulekuga perekondi (Stropnik 2000). Kui toetusi makstakse kõikidele peredele, vaatamata nende reaalsele vajadusele, on toetustel suurim mõju paljulapselistele vaestele peredele, samal ajal kui jõukamatele peredele ei tekita pere sissetuleku vähenemine mingit erinevust perekonna elustandardis (Blood 1972). Selektiivse lähenemise puhul on toetused suunatud neile, kes seda kõige rohkem vajavad, sest kõrgema sissetulekuga pered on võimelised lapsed üles kasvatama ka ilma riigi abita (Stropnik 2000). Selektiivne süsteem annab suuremaid toetusi kindlat tüüpi peredele nagu puudega lastega pered või üksikvanemaga pered.

Lastetoetuste süsteemid erinevad riigiti sõltuvalt laste vanusest, pere sissetulekust ja pere suurusest. Alljärgnevas viies alapeatükis on nimetatud erisusi detailsemalt kirjeldatud, lähtudes 2002. aasta empiirilistest andmetest. Analüüsid toetuse suuruste kohta põhinevad eeldusel, et peres on kaks vanemat, mõlemad vanemad töötavad ning teenivad keskmist tööstustöölise palka. Viimane alapeatükk analüüsib toetusi üksikvanemaga peredele.

2.4.1. Lastetoetuse seotus lapse vanusega

Tabelis 6 on kajastatud vanusepiirid, millest alates lastetoetust enam ei maksta. Tabelist puuduvad USA ja Türgi, kus riiklik lastetoetuse maksmise süsteem puudub. Vanusepiirangud lastetoetuse maksmisel varieeruvad riigiti, kuid üldiselt on need seotud tööealiseks saamisega või viimase kooliaastaga – enamasti lõppeb toetuse maksmine 16–18-aasta vanustele lastele. Kõige lühem toetuse maksmise aeg on Jaapanis – toetust saavad lapsed kuni 6-aastaseks saamiseni. Austraalias ja Maltal kestab õigus lastetoetusele kuni isiku 21-aastasteks saamiseni, Prantsusmaal 20-aastaseks saamiseni.

¹⁰ Austraalias on võimalik peredel valida, kas nad soovivad lastetoetust läbi otseste rahaliste toetuste või läbi maksusüsteemi (OECD 2004a).

Tabel 6. Vanusepiirid lastetoetuse saamisel.

Vanusepiir õpingute jätkamisel	Üldine vanusepiir lastetoetuse saamisel			
	vähem kui 16 aastat	16–17 aastat	18–19 aastat	20–21 aastat
vähem kui 16 aastat	Albaania, Jaapan			
16–17 aastat		Holland, Island, Soome		
18–19 aastat	Horvaatia	Bulgaaria, Eesti, Iirimaa, Moldova, Suurbritannia, Rumeenia, Ukraina, Valgevene, Venemaa	Hispaania, Itaalia, Kanada, Liechtenstein, Norra, Taani, Uus-Meremaa	
20–21 aastat	Läti	Monaco, Poola, Rootsi, Ungari		Malta, Prantsusmaa
rohkem kui 21 aastat	Serbia, Slovakkia, Tšehhi	Leedu, Poola, Portugal, Šveits	Austria, Belgia, Kreeka, Luksemburg, Saksamaa, Sloveenia	Austraalia

Paljudes riikides pakutakse toetusi aga ka tunduvalt kauem, kui noored jätkavad õpinguid (tabel 6). Margaret S. Gordon (1994) toob välja, et õpingute jätkamisel sõltub lastetoetuse maksmine suhtest peretoetuste süsteemi ja haridusstipendiumide ja -laenude vahel, eriti kõrghariduse puhul. Kui pärast keskkooli lõpetamist peretoetusi enam ei maksta, on paljudes riikides kättesaadavad just stipendiumid või laenud. Vastavalt käesoleva uuringu andmetele, on õpingute jätkamisel lastetoetuse maksmise vanusepiir keskmiselt 20 aastat. Kõige kauem makstakse õppivatele noortele lastetoetust Luksemburgis ja Saksamaal – kuni 27-aastaseni.

Vanusepiiranguid on sageli vähendatud puuetega laste suhtes, aga sellele temale praeguses käsitluses pikemalt tähelepanu pööratud ei ole.

Kuigi rohkem kui pooltes uuritud riikides toetussumma lapse kasvades ei muutu, on hulgaliselt neid riike, kus lastetoetuse summa erinevas vanuses lastele on erinev. Norras, Taanis, Portugalis ja Valgevenes, Moldovas, Islandil ja Kanadas on nooremale lapsele makstav toetus kõrgem, lapse kasvades aga toetussummat vähendatakse. Austrias, Belgias, Hollandis, Liechtensteinis, Luksemburgis, Monacos, Prantsusmaal, Austraalias, Slovakkias, Tšehhis, Uus-Meremaal on aga vastupidi – nooremale lapsele on mõeldud väiksem, vanemale lapsele kõrgem toetus (tabel 7). Venemaal ei ole alla 1,5-aastastele lastele eraldi lastetoetust, vaid sellel perioodil saab pere vanemapuhkuse hüvitist. Vanusepiirid, millest alates lastetoetuse suurus muutub, on riigiti väga erinevad ja selles osas ei saa välja tuua seaduspärasust.

Täiesti universaalsed toetused, mis ei ole seotud laste vanusega ega pere sissetulekuga, esinevad 12 riigis: Albaanias, Eestis, Iirimaa, Kreekas, Lätis, Rootsis, Rumeenias, Saksamaal, Soomes, Suurbritannias, Taanis ja Ungaris.

2.4.2. Lastetoetuse seotus pere sissetulekuga

Ligikaudu pooled uuritud riikidest rakendavad universaalset toetusesüsteemi – lastetoetuse saamise õigus on igal lapsel, sõltumata perekonna sissetulekust ja majanduslikust olukorrast. Pooltes uuritud riikides on aga tendents selles suunas, et kõrge sissetulekuga perekonnad lastetoetust ei saa või makstakse neile madalamaid toetusi (tabel 7). Neis riikides on kehtestatud sissetuleku ülempiir, mille puhul on võimalik toetust saada. Näiteks kui mõlemad vanemad saavad riigi keskmist või sellest kõrgemat palka, siis ühe lapsega pered saaksid toetust vaid Kanadas, Maltal, Sloveenias ja Portugalis. Islandil saavad keskmise palga juures lastetoetust vaid alla 7-aastase lapsega pered (MISSOC 2002), Valgevenes alla 3-aastase lapsega (Social Security... 2002b) ja Moldovas alla 18-kuuse lapsega pered (MISSCEO 2002).

Sissetuleku ülempiir, mida toetuse määramisel arvestatakse, on riigiti väga erinev, ulatudes 1,3 eurost pereliikme kohta kuus (Moldovas) kuni 1626 euronni pereliikme kohta kuus (Kanadas).

Tabel 7. Lastetoetuse seotus lapse vanusega ja pere sissetulekuga.

	Toetuse suurus ei sõltu lapse vanusest	Toetuse suurus sõltub lapse vanusest	
		Nooremale väiksem, vanemale suurem toetus	Nooremale suurem, vanemale väiksem toetus
Toetuse saamine ei sõltu pere sissetulekust	Albaania, Eesti, Iirimaa, Kreeka, Läti, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Soome, Suurbritannia, Ungari	Austria, Belgia, Holland, Liechtenstein, Luksemburg, Monaco, Prantsusmaa	Norra, Taani
Toetuse saamine sõltub pere sissetulekust			
Toetussumma ei sõltu sissetulekust	Bulgaaria, Hispaania, Jaapan, Leedu, Poola, Serbia, Šveits, Ukraina	Venemaa	Moldova ^a
Toetussumma sõltub sissetulekust	Horvaatia, Itaalia, Malta, Sloveenia,	Austraalia, Slovakkia, Tšehhi, Uus-Meremaa	Island ^b , Kanada, Portugal, Valgevene ^c

^a Moldova: kuni 1,5-aastastele lastele makstakse toetust sõltumata pere sissetulekust

^b Island: kuni 7-aastastele lastele makstakse toetust sõltumata pere sissetulekust

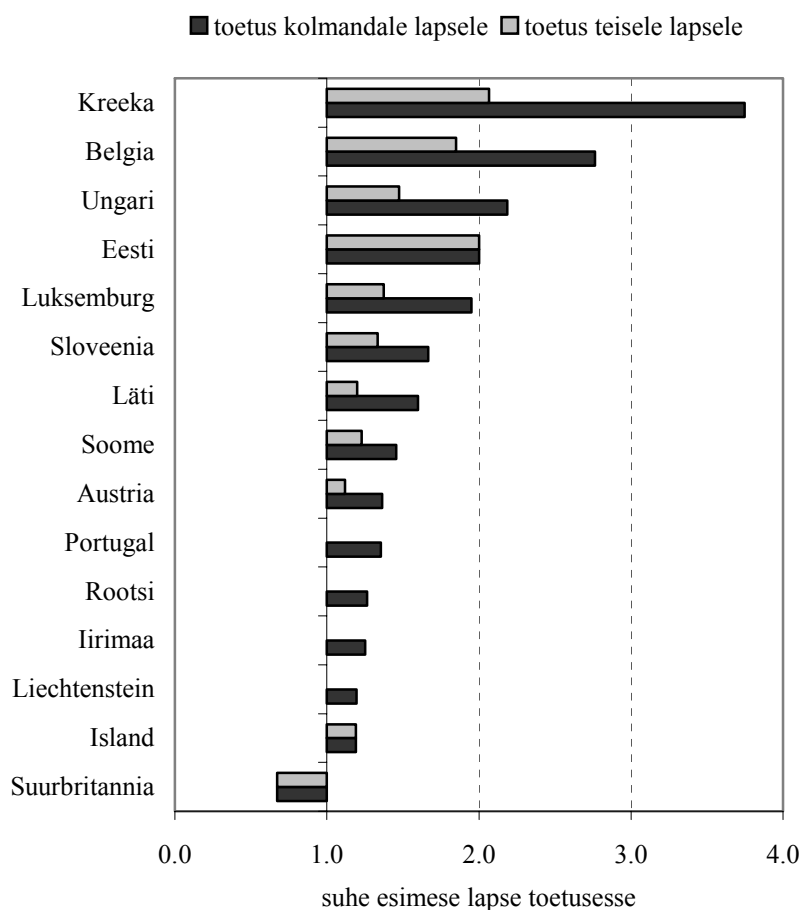
^c Valgevene: kuni 3-aastastele lastele makstakse toetust sõltumata pere sissetulekust

Horvaatias, Itaalias, Sloveenias, Slovakkias, Tšehhis, Portugalis ja Valgevenes on erinevate sissetulekugruppide jaoks kehtestatud erinevad lastetoetuste määrad. Teistsugune süsteem on Austraalias, Uus-Meremaal, Kanadas, Maltas ja Islandil, kus on kehtestatud toetuse ülemmäär, mida vähendatakse vastavalt sissetuleku suurusele. Väiksema sissetulekuga peredel on võimalus saada suuremat toetust.

2.4.3. Lastetoetuse seotus laste arvuga peres

Enamik riike maksab lastetoetust juba alates esimese lapse sünnist. Erandiks on vaid Prantsusmaa, kus lastetoetust makstakse alates teise lapse sünnist, ning Leedu, kus toetust makstakse kolme ja enama lapsega peredele. Toetussummad võivad erinevates riikides vastavalt laste sünnijärjekorrale jääda samale tasemele, mõnevõrra tõusta või väheneda.

Joonis 3 näitab, kuivõrd erinev on teise ja kolmanda lapse toetus, võrreldes esimese lapse toetusega. Kuna toetus võib sõltuda ka laste vanusest, siis on analüüsi aluseks võetud toetussumma 3-aastasele lapsele. Joonisel ei kajastu riigid, kus toetus ei muutu sõltuvalt laste sünnijärjekorrast (Monaco, Saksamaa, Taani, Norra, Holland, Rumeenia, Albaania, Hispaania, Ukraina, Serbia, Moldova, Bulgaaria, Venemaa); kus toetussumma küll sõltub laste sünnijärjekorrast, aga keskmise sissetulekuga peredele toetust ei maksta (Šveits, Jaapan, Poola); kus toetussumma sõltub sissetulekust ning ei ole fikseeritud (Horvaatia, Itaalia, Malta, Austraalia, Slovakkia, Tšehhi, Uus-Meremaa, Kanada, Valgevene); kus toetust ei maksta esimesele lapsele (Prantsusmaa), ei maksta esimesele ja teisele lapsele (Leedu) või kus lastetoetust üldse ei maksta (Türgi, USA).

Joonis 3. Teise ja kolmanda lapse toetuse suhe esimese lapse toetusesse. Analüüsi aluseks on toetussumma 3-aastasele lapsele.

Toetuse summa ei sõltu lapse sünnijärjekorrast Monacos, Taanis, Norras, Saksamaal, Hollandis, Hispaanias, Serbias, Bulgaarias, Rumeenias, Moldovas, Ukrainas ja Albaanias, jäädes iga järgneva lapse puhul ikka samale tasemele.

Oluliselt tõuseb toetussumma teisele lapsele 2002. aasta andmetel Luksemburgis ja Belgias. Samuti tõuseb toetus teise lapse sünnil Austrias, Islandil, Soomes, Ungaris, Sloveenias, Eestis, Lätis ja Kreekas (joonis 3). Kreekas on teise lapse toetus kaks korda kõrgem kui esimesele lapsele. Ainuke riik, kus toetussumma teisele lapsele väheneb, on Suurbritannia. Seal on toetus teisele ja kolmandale lapsele peres kolmandiku võrra madalam kui esimesele lapsele.

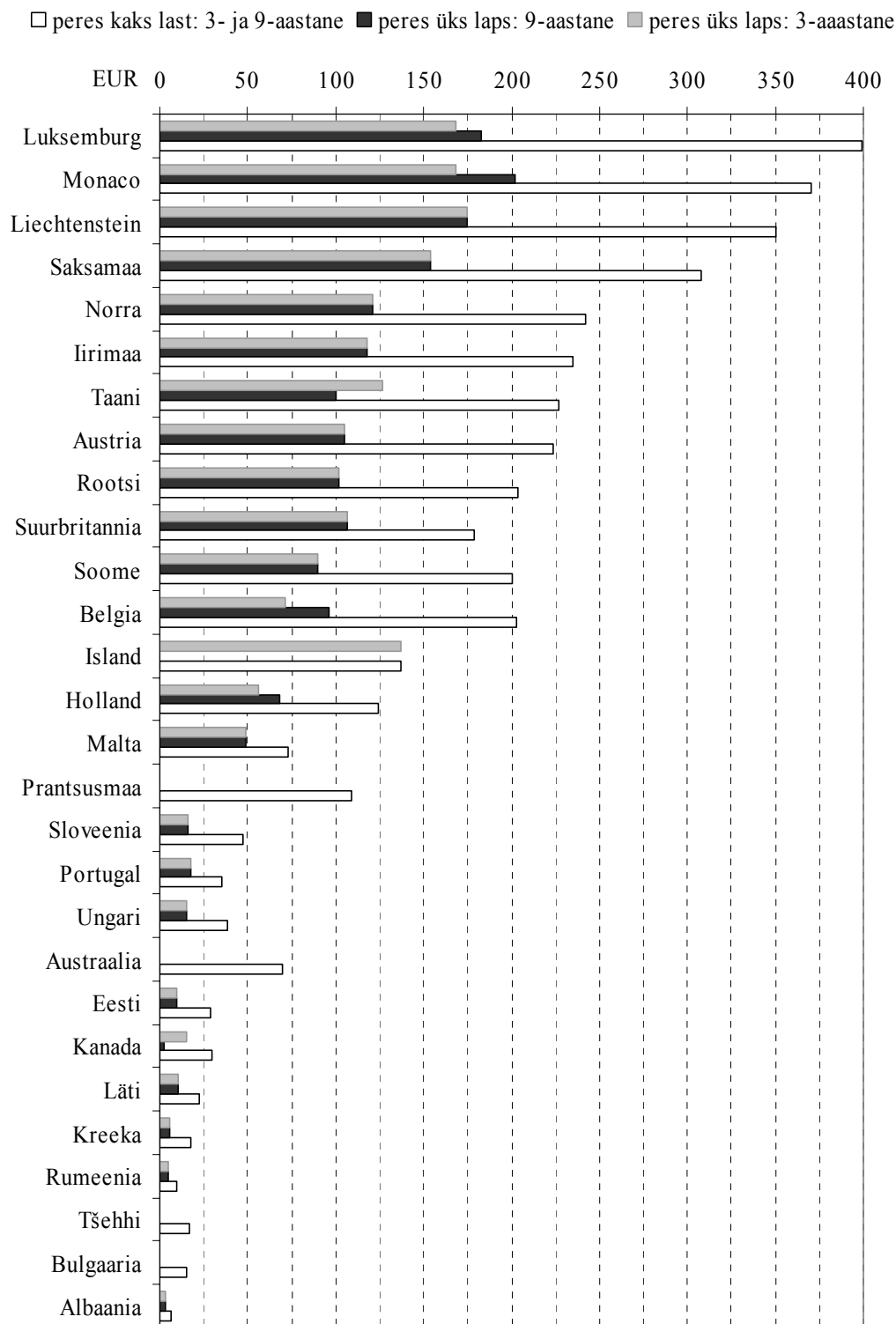
Kolmanda lapse sünnist tõuseb lastetoetus oluliselt Luksemburgis, Liechtensteinis, Belgias, Iirimaa, Austrias, Soomes, Rootsis, Jaapanis, Ungaris, Sloveenias, Kreekas, Lätis, Poolas, Portugalis. Ka Leedus on väärtustatud just kolmanda lapse sünd peres, sest lastetoetust makstakse alates kolme lapsega peredele.

Joonis 3 kajastab vaid tavalist lastetoetust. Paljudes riikides makstakse alates kolmanda või neljanda lapse sünnist paljulapselistele peredele veel ka lisatoetusi. Kuid paljulapselise pere toetusi ei ole joonisel näidatud ning käesolevas töös ei ole neid arvesse võetud.

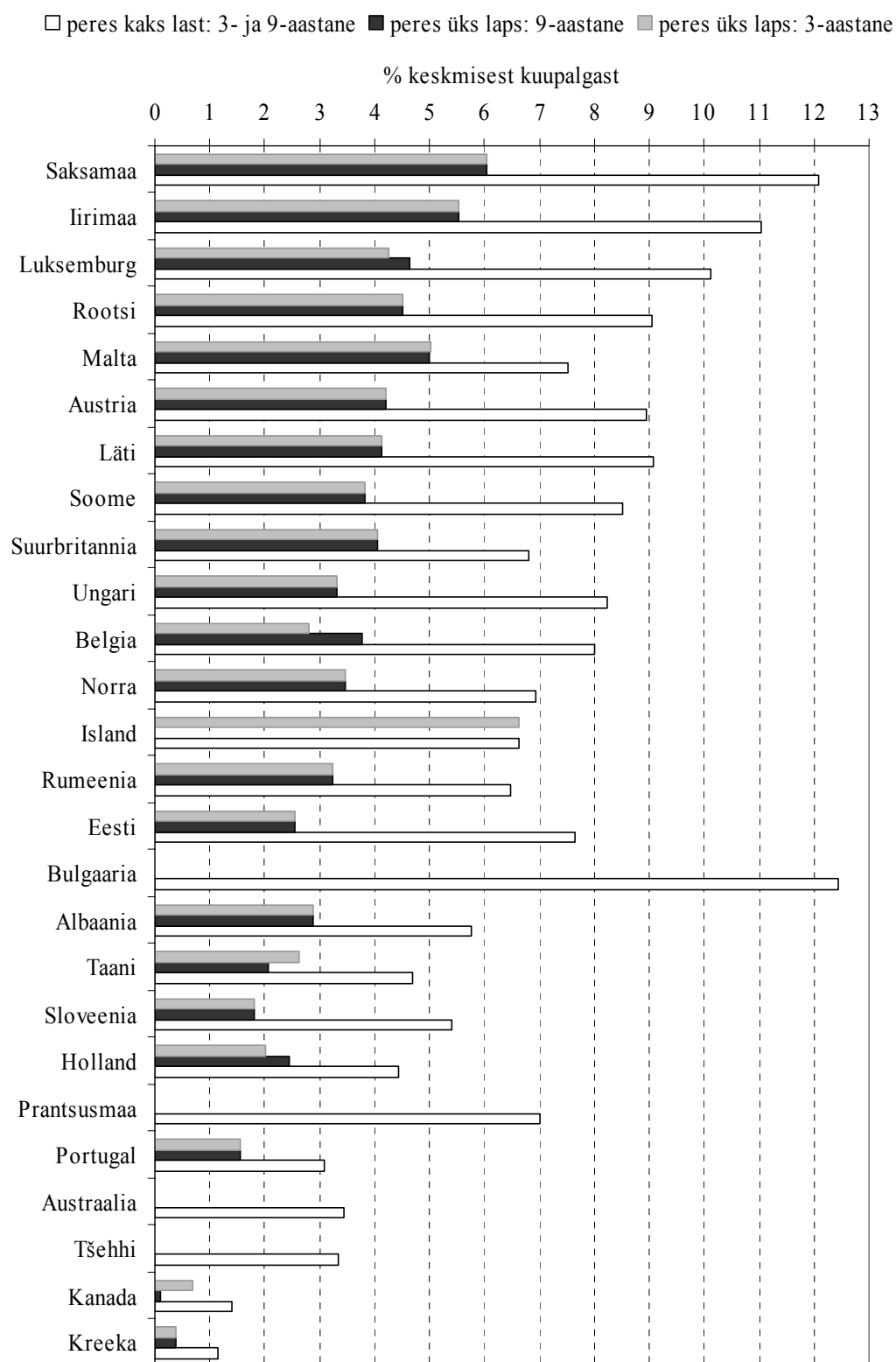
2.4.4. Lastetoetuse suurus

Lastetoetuse suurust saab riigiti võrrelda kahel erineval viisil: nii toetuste reaalväärtuses kui osakaaluna keskmisest tööstustöölise palgast.

Kõige kõrgemad lastetoetused rahalises reaalväärtuses on Lääne-Euroopas ja Skandinaavia riikides. Keskmiselt on Lääne-Euroopa riikides lastetoetuse summa ühelapselises peres 106 eurot kuus, Skandinaavia riikides 99 eurot kuus. Kõrgeimat toetust makstakse lastele Monacos, Luksemburgis ja Liechtensteinis (joonis 4). Toetussummad Ida-Euroopa riikides jäävad reaalväärtuses mitmeid kordi madalamaks kui Lääne-Euroopas. Keskmise lastetoetuse summa ühe lapsega peres Ida-Euroopa riikides on 4 eurot kuus.

Joonis 4. Lastetoetuse summa (eurodes) ühe lapsega ja kahe lapsega peres, kui vanemad teenivad keskmist tööstustöölise palka. Jooniselt puuduvad riigid, kus keskmise sissetulekuga pere lastetoetust ei saa.

Joonis 5. Lastetoetuse osakaal keskmisest kuupalgast ühe lapsega ja kahe lapsega peres, kui vanemad teenivad keskmist tööstustöölise palka. Jooniselt puuduvad riigid, kus keskmise sissetulekuga pere lastetoetust ei saa.

Võttes rahaliste reaalkväärtuste asemel võrdluse aluseks toetuste osakaalu keskmisest palgast, ei ole Ida- ja Lääne-Euroopa riikide vahe enam nii silmapaistev. Näiteks Bulgaarias on lastetoetuse reaalkväärtus üks madalaimaid Euroopas – ühe lapsega perekond keskmise palga juures toetust ei saa, kahe lapse toetus on kokku 15 eurot kuus (joonis 4). Samas moodustab kahe lapse toetus keskmisest kuupalgast 12% ning selle näitaja poolest on Bulgaaria uuritud riikide hulgas esikohal (joonis 5).

Ka teiste Ida-Euroopa riikide puhul ei ole erinevus Lääne-Euroopa ja Skandinaavia riikidest nii drastiline, kui võrrelda lastetoetusi mitte reaalkväärtuste alusel, vaid osakaaluna riigi keskmisest tööstustöölise palgast (joonis 5). Keskmiselt moodustab lastetoetus Ida-Euroopas keskmisest palgast ühe lapsega peres 1,1%, Skandinaavias 3,5% ning Lääne-Euroopas 3,3%. Vahemere maades on toetuse osakaal ühe lapsega peres vaid 0,7% keskmisest palgast. Kahe lapsega peres on lastetoetuse osakaal keskmisest palgast Lääne-Euroopas 7,6%, Skandinaavias 7,1%, Ida-Euroopas 3,4%, Vahemere maades alla 2%.

2.4.5. Lisatoetused üksikvanemaga perele

Üksikvanemate toetamine on olnud märkimisväärne trend alates 1970ndatest aastastest. Perele, kus lapsi kasvatab vaid üks vanem, makstakse sageli täiendavaid toetusi või suuremat lastetoetust. See trend on seletatav üha suurema vaesusega lastega perede, valdavalt just üksikvanemaga perede hulgas (Gordon 1994). Katja Forssén (2000) on uurinud laste majanduslikku heaolu OECD riikides ja valitsuste tegevust üksikvanemate toetamisel ning toonud välja, et üksikvanema staatus kasvatab naiste ja laste vaesusriski.

Tabel 8 annab ülevaate üksikvanematoetustest 40 riigis. Riigid on jagatud selle alusel, kas üksikvanemate toetamiseks on olemas eraldi meetmed või mitte. Universaalseid toetusi üksikvanematele, mis ei sõltu laste arvust ega pere sissetulekust, makstakse Skandinaavia riikides, Eestis, Liechtensteinis, Kreekas, Ungaris ja Austraalias. Üksikvanematoetuse summa erineb riigiti mitmekordselt, ulatudes 3 eurot kuus (Kreekas) kuni 134 euroni kuus (Austraalias). Toetussumma lisandub tavalisele lastetoetusele ja seda makstakse kõigile üksikvanemaga peredele, sõltumata pere

Tabel 8. Toetused üksikvanemaga peredele^a

Eraldi meetmed üksikvanema toetamiseks	
Universaalne toetus, ei sõltu sissetulekust	Austraalia, Eesti, Island ^b , Kreeka, Liechtenstein, Norra, Rootsi, Soome, Taani, Ungari,
Toetuse saamine sõltub sissetulekust	
fikseeritud toetussumma	Venemaa
lastetoetus suureneb teatud %	Horvaatia, Serbia, Sloveenia, Valgevene
tavaline lastetoetuse summa, kuid arvestatav sissetuleku ülempiir on kõrgem	Moldova, Poola
eraldi määrad, mille alusel toetust arvestatakse	Iirimaa, Itaalia, Jaapan, Prantsusmaa, Uus-Meremaa
Ei ole eraldi meetmeid üksikvanema toetamiseks	
Kuna üksikvanemaga peres on sissetulek pereliikme kohta väiksem, on võimalik saada siiski tavalist lastetoetust, mida kahe vanemaga pere ei pruugi saada.	
tavaline lastetoetuse summa	Bulgaaria, Hispaania, Leedu ^c , Slovakkia, Tšehhi
summa sõltub sissetulekust	Kanada, Malta, Portugal, Šveits
Üksikvanemaga pere toetus ei erine kahe vanemaga pere toetusest	Austria, Belgia, Holland, Luksemburg, Läti, Rumeenia, Saksamaa, Suurbritannia, USA

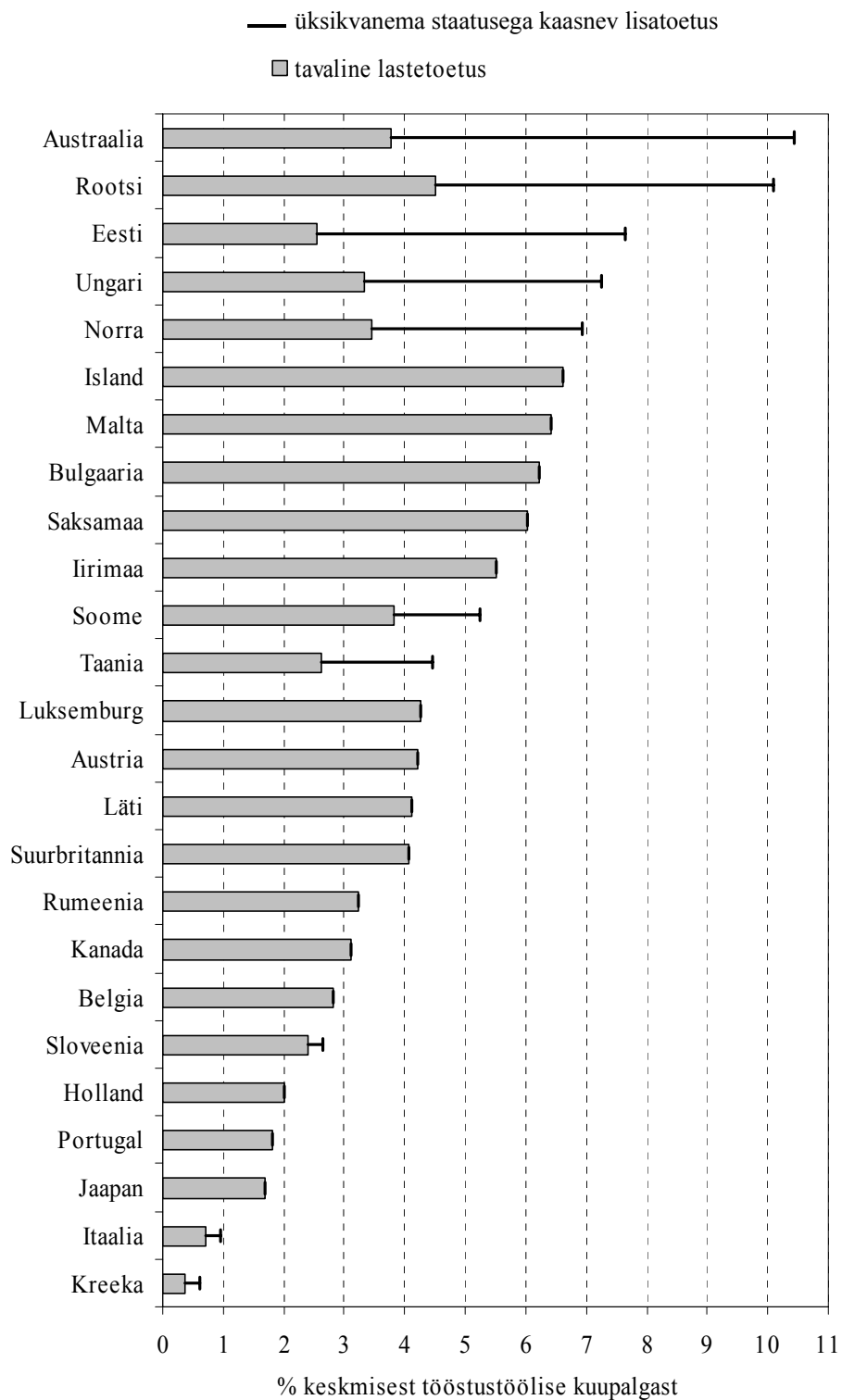
^a Ebapiisavate andmete tõttu ei kajasta analüüs üksikvanemate toetamise meetmeid Albaanias, Monacos, San Marinos, Türgis ja Ukrainas.

^b Island: üksikvanema toetust saab alates kahe lapsega peres.

^c Leedu: lastetoetust saab alates kolme lapsega peres.

majanduslikust olukorrast. Ka Venemaal on üksikvanemale ette nähtud kindla suurusega toetus, aga selle saamine sõltub pere sissetulekust. Keskmise palgaga üksikvanem ühe lapse puhul toetust ei saa, kahe lapse puhul aga saab.

Joonis 6 näitab lastetoetuse osakaalu keskmisest sissetulekust üksikvanemaga peres, kui vanem teenib keskmist tööstustöölise palka. Joonisel on eraldi välja toodud tavalise lastetoetuse osa, mida saaks ka kahe vanemaga pered sama suure kuusissetuleku puhul,

Joonis 6. Lastetoetus 3-aastasele lapsele koos üksikvanemaga peres, kus vanem teenib keskmist tööstustöölise palka. Jooniselt puuduvad riigid, kus keskmise sissetulekuga perel ei ole võimalik lastetoetust saada.

ning üksikvanema staatusega kaasnev lisatoetus. Kõige suurem lisatoetus üksikvanematele kaasneb Austraalias (ligi 7% keskmisest palgast), Rootsis (ligi 6% keskmisest palgast) ning Eestis (5% keskmisest palgast).

Horvaatias, Serbias, Sloveenias, Valgevenes on üksikvanemaga perele ette nähtud veidi suurem lastetoetuse summa kui kahe vanemaga peres. Aga kuna toetuse saamise aluseks on pere sissetulek, siis keskmise palga juures saaks ühe või kahe lapsega üksikvanem toetust vaid Sloveenias (joonis 6, tabel 8). Sõltuvalt küll sissetulekust, kuid eraldi määrade alusel arvestatakse üksikvanematele toetust Poolas, Moldovas, Jaapanis, Prantsusmaal, Uus-Meremaal, Itaalias ja Iirimaa. Kuid keskmise palga juures saaks ühe või kahe lapsega üksikvanem toetust vaid Itaalias ja Jaapanis.

Paljudes riikides eraldi meetmeid üksikvanemate toetamiseks ei ole. Aga kui lastetoetuse arvestamise aluseks on pere sissetulek, siis üksikvanemaga peredel on suur tõenäosus saada tavalist lastetoetust. Tšehhis, Slovakkias, Hispaanias, Šveitsis kehtestatud sissetuleku ülemine piir on siiski piisavalt madal, et keskmise palgaga üksikvanema pere jääb ühe lapse puhul lastetoetusest ilma. Toetust saaks ühe lapsega üksikvanem aga Bulgaarias, Kanadas, Maltal ja Portugalis (joonis 6), kahe lapse puhul ka Tšehhis ja Slovakkias.

Austrias, Belgias, Saksamaal, Luksemburgis, Lätis, Hollandis, Rumeenias, Suurbritannias ja USA-s ei erine üksikvanemaga pered lastetoetuste osas nendest peredest, kus on kaks töötavat vanemat. Sellest ei saa kindlasti järeldada, et ühe sissetulekuga peredel puudub võimalus saada riigipoolset lisatoetust – vähese sissetulekuga peresid võidakse toetada teiste sotsiaalkindlustussüsteemide kaudu, kuid perepoliitikas ei ole nende jaoks eraldi meetmeid loodud.

2.5. Riikide klassifitseerimine

Järgnev peatükk uurib riikidevahelisi sarnasusi ning erinevusi hierarhilise klasteranalüüsi abil. Klasteranalüüs viiakse läbi eraldi viies tunnuste grupis:

- (a) sündimusele suunatud perepoliitika meetmed;
- (b) töö katkestamise võimalused väikelapse kasvatamisel;
- (c) perepoliitika universaalsus;
- (d) lastetoetuste tase;
- (e) meetmed üksikvanemate toetamiseks.

Riikide arv erinevates analüüside erineb sõltuvalt andmete kättesaadavusest.

2.5.1. Lapse sünni toetavad perepoliitika meetmed

Antud analüüsi eesmärk on klassifitseerida riigid pronatalistliku ehk lapse sünni majanduslikult toetava poliitika põhjal. Sünnimuse suurenemist soodustavad meetmed, mis võimaldavad lapse sündimisel vanematel tööalast karjääri katkestada ning lapse esimesel eluaastal tema eest hoolt kanda. Analüüsi aluseks on siinkohal võetud laste sünni soodustavad meetmed kolme tunnusena:

- (a) ema- ja vanemapuhkuse pikkus kuni lapse 1-aastaseks saamiseni (nädalates);
- (b) ema- ja vanemapuhkuse hüvitis kuni lapse 1-aastaseks saamiseni (osakaal vastava perioodi keskmisest palgast);
- (c) ühekordse sünnitoetuse suurus (osakaal keskmisest kuupalgast).

Ema- ja vanemapuhkuse pikkus on arvestatud ühtse perioodina. Kuna puhkuse pikkus võib olla erinev sõltuvalt laste sünnijärjekorrast, on aluseks võetud puhkus esimese lapse sünnil. Kuna antud tunnuste grupp on suunatud just pronatalistliku poliitika uurimisele, siis on arvestatud puhkuste pikkus kuni lapse 1-aastaseks saamiseni. Kui puhkus kestab tegelikult kauem kui lapse 1-aastaseks saamiseni, siis ülejäänud perioodi analüüsis arvesse võetud ei ole.

Teiseks tunnuseks selles grupis on hüvitis antud puhkuseperioodi eest (kuni lapse 1-aastaseks saamiseni). Hüvitise suurus näitab, kuidas on vanemate jaoks kompenseeritud alternatiivkulu, mis kaasneb töö katkestamisega. Hüvitis on arvestatud suhtarvuna vastava perioodi keskmisest palgast.

Kuna lapse sünniga kaasneb lisakulu vanematele, siis selle puhul makstakse mitmes riigis ka sünnitoetust. Kolmanda tunnusega ongi klasteranalüüsi kaasatud ühekordne sünnitoetus esimese lapse sünni puhul (protsent keskmisest kuupalgast).

Nimetatud kolme tunnuse alusel viidi läbi klasteranalüüs 41 riigi¹¹ kohta. Klasteranalüüsi põhjal joonistub välja neli¹² selgepiirilist rühma (joonis 7).

(I) Esimesse rühma kuuluvad Skandinaavia riigid Soome, Rootsi ja Norra, Lääne-Euroopa riikidest Austria, Ida-Euroopa riikidest Läti, Sloveenia, Horvaatia, Ungari, Albaania ja Rumeenia ning lisaks Itaalia, San Marino ja Kanada. Seda rühma iseloomustab pikk ema- ja vanemapuhkuse kestus (tabel 9). Kuigi praeguses analüüsis on arvesse võetud puhkus vaid kuni lapse 1-aastaseks saamiseni, kestab nimetatud riikides vanemapuhkus tegelikult kauem. Puhkusetasu on kõrge (keskmiselt 65% keskmisest palgast). Ühekordne sünnitoetus on suhteliselt madal või puudub üldse.

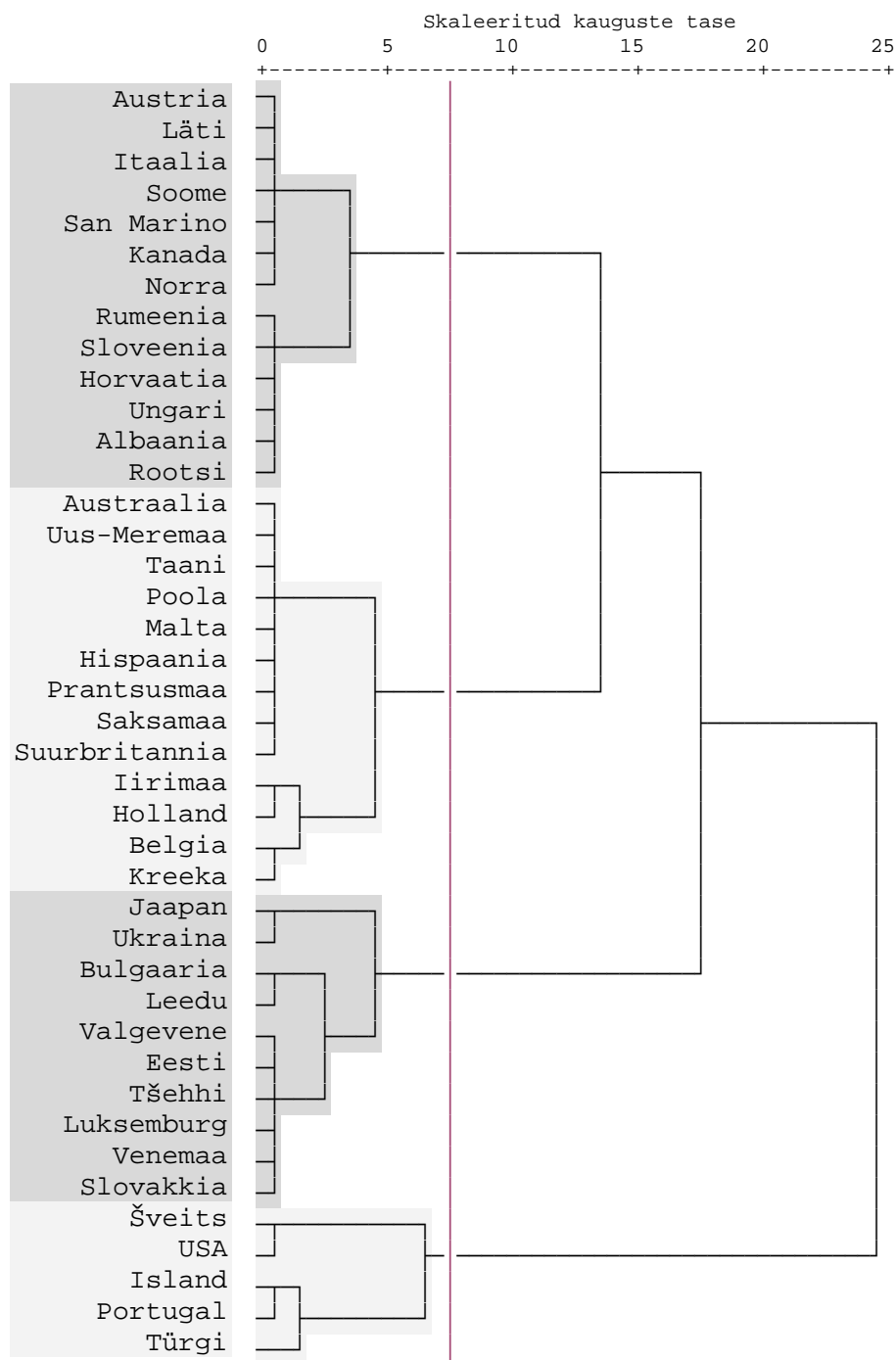
(II) Teise rühma moodustavad Lääne-Euroopa riigid Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Iirimaa, Holland, Belgia, lisaks Poola, Taani, Malta, Hispaania, Kreeka, Austraalia ja Uus-Meremaa. Puhkus kestab enamasti rohkem kui ühe aasta, kuigi siia rühma kuulub ka neli riiki, kus puhkuse pikkus on lühem kui aasta. Puhkusetasu on madal. Samuti on sünnitoetus suhteliselt madal või puudub üldse.

Tabel 9. Rühmi kirjeldavate tunnuste keskmised lapse sünni toetavate meetmete klasteranalüüsis.

Tunnused	Keskmised näitajad erinevates rühmades			
	I	II	III	IV
Ema- ja vanemapuhkuse pikkus kuni lapse 1-aastaseks saamiseni (nädalad)	57,8	52,1	60,4	21
Ema- ja vanemapuhkuse hüvitis kuni lapse 1-aastaseks saamiseni (osakaal vastava perioodi keskmisest palgast)	64,6	23,2	43,2	40
Sünnitoetus (osakaal keskmisest kuupalgast)	9,9	7,6	66,7	2,7

¹¹ Analüüsist puuduvad Liechtenstein, Monaco, Moldova ja Serbia.

¹² Kauguste taseme koefitsient selles analüüsis nelja klastriga lahenduse puhul on 2,8.

Joonis 7. Hierarhiline klasteranalüüs lapse sünni toetatavate meetmete alusel (ema- ja vanemapuhkuse pikkus kuni lapse 1-aastaseks saamiseni; hüvitis antud perioodi eest; ühekordne sünnitoetus).

(III) Kolmandas rühmas domineerivad endised sotsialistlikud riigid: Eesti, Läti, Valgevene, Ukraina, Venemaa, Slovakkia, Bulgaaria, Tšehhi. Lisaks sarnanevad pronatalistliku poliitika osas nimetatud Ida-Euroopa riikidega ka Luksemburg ja Jaapan.

Seda klasterit iseloomustab eelkõige sünnitoetuse kõrge tase, mis moodustab keskmiselt 67% keskmisest palgast. Vanemapuhkuste periood on pikk, selle eest saadav hüvitis on teiste rühmadega võrreldes keskmisel tasemel.

(IV) Neljas klaster koosneb riikidest, kus lapse sünniga kaasnev puhkus on hästi lühike – vähem kui pool aastat. Rühma kuuluvad Šveits, USA, Island, Portugal ja Türgi. Puhkusehüvitist kahes riigis – USA-s ja Šveitsis – ei maksta. Teistes riikides on puhkusehüvitis keskmisel tasemel. Sünnitoetus nendes riikides puudub, välja arvatud Türgis.

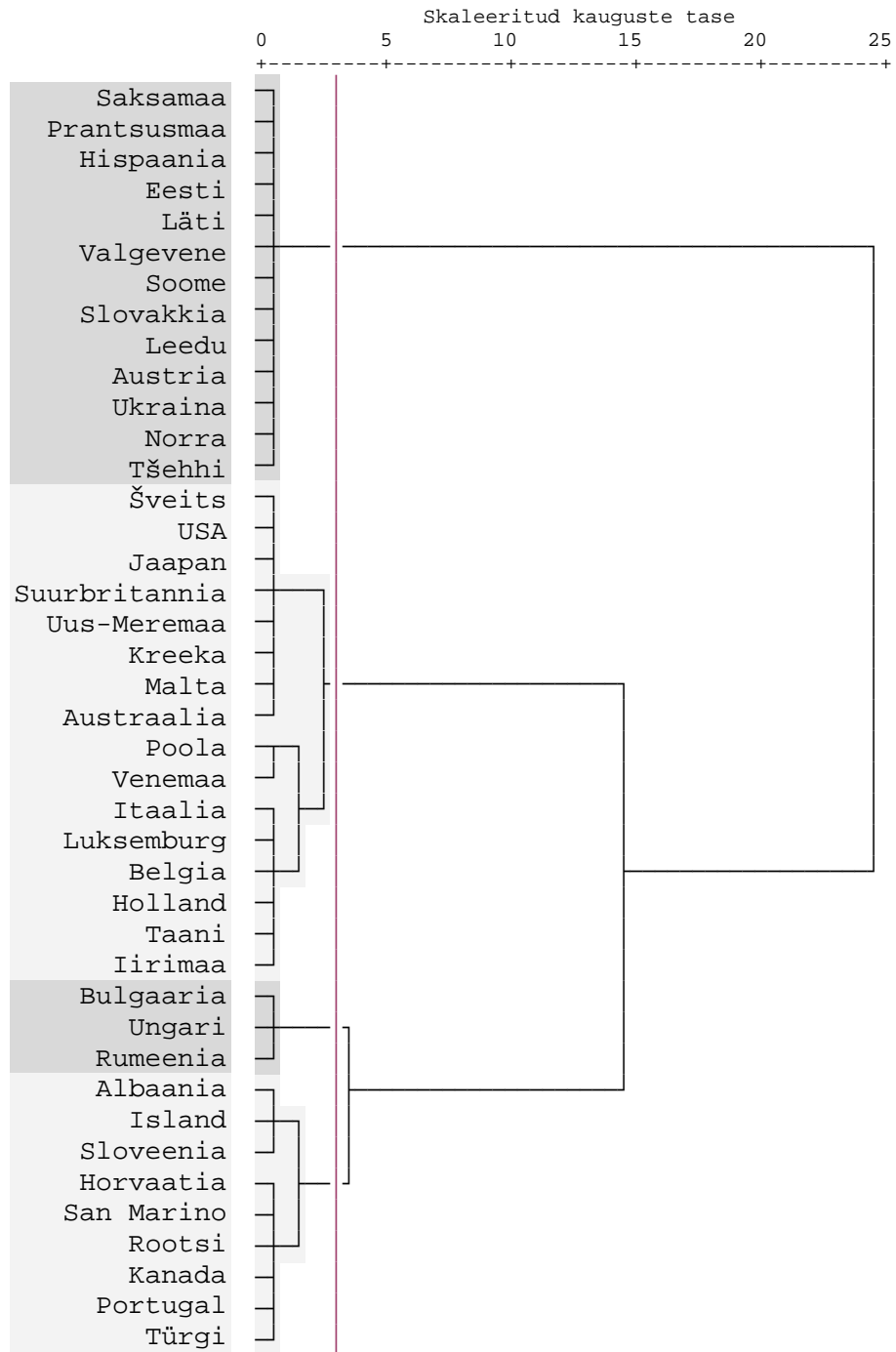
2.5.2. Töö katkestamise võimalused väikelapse kasvatamisel

Kui eelnev analüüs rühmitas riigid pronatalistliku poliitika alusel, siis käesolev alapeatükk keskendub mõningatele töö ja pereelu ühitamise tunnustele. Klasteranalüüs on läbi viidud kahe tunnuse põhjal:

- (a) ema- ja vanemapuhkuse perioodi kestus kokku (nädalates);
- (b) ema- ja vanemapuhkuse hüvitis (osakaal vastava puhkuseperioodi keskmisest palgast).

Tähelepanu on suunatud sellele, millised võimalused on lapse sünni tõttu katkestada oma tööalast karjääri. Seda näitab eelkõige perioodi pikkus, kui kauaks on võimalik vanematel lapse sünni puhul töölt kõrvale jääda. Kuna töölt kõrvalejäämine tähendab ka sissetulekute kaotust, on oluline arvestada, kui suures osas kompenseeritakse vanematele laste kasvatamise tõttu saamata jäänud töötasu selle puhkuseperioodi eest. Arvestatud on ema- ja vanemapuhkuse hüvitiste osakaal vastava puhkuseperioodi keskmisest palgast. Võrreldes pronatalistliku poliitika alusel tehtud analüüsiga, aitab käesolev analüüs esile tuua erisused vanemapuhkuse perioodi kogukestuse osas ning selle eest saadava hüvitise kogutaseme hulgas.

Esialgsesse analüüsi oli kaasatud veel üks tunnus puhkusesaamise paindlikkuse kohta – kas puhkus tuleb ära kasutada ühtse perioodina kohe pärast lapse sündi või saab seda välja võtta mitmes osas. Kuid kuna kõik andmed klasteranalüüsis teisendati skaalale 0-st 1-ni, hakkas viimatinimetatud binaarne tunnus pidevate arvtunnuste kõrval liigselt domineerima ning jäeti seetõttu lõplikust analüüsist välja.

Joonis 8. Hierarhiline klasteranalüüs ema- ja vanemapuhkuse perioodi kestuse ja hüvitiste alusel.

Kahe tunnuse põhjal läbiviidud klasteranalüüsi tulemusel jagunesid 41 riiki¹³ nelja¹⁴ rühma (joonis 8).

¹³ Analüüsist puuduvad Liechtenstein, Monaco, Moldova ja Serbia.

¹⁴ Kauguste taseme koefitsient selles analüüsis nelja klustriga lahenduse puhul on 1,1.

Tabel 10. Rühmi kirjeldavate tunnuste keskmised ema- ja vanemapuhkuse kestuse ning hüvitiste klasteranalüüsis.

Tunnused	Keskmised näitajad erinevates rühmades			
	I	II	III	IV
Ema- ja vanemapuhkuse kestus kokku (nädalates)	167,5	54,2	127,8	46,3
Ema- ja vanemapuhkuse hüvitis kokku (osakaal vastava puhkuseperioodi keskmisest palgast)	21,7	21,5	70,8	70,9

(I) Esimesse rühma kuulub suur hulk Ida-Euroopa riike: Eesti, Läti, Leedu, Ukraina, Valgevene, Tšehhi, Slovakkia, aga ka Austria, Saksamaa, Prantsusmaa, Soome, Norra ja Hispaania. Vanemapuhkuse periood nendes riikides on teiste klastritega võrreldes suhteliselt pikk, enamasti kuni lapse 3-aastaseks saamiseni. Hüvitis selle perioodi keskmisest palgast on keskmiselt 22% (tabel 10). Arvestades perioodi pikkust on hüvitise tase suhteliselt kõrge.

(II) Teises klastris on puhkuseperiood, vastupidiselt eelmisele, suhteliselt lühike – enamasti kuni lapse 1-aastaseks saamiseni. Hüvitise suurus keskmisest palgast on sarnane eelmise rühmaga, aga arvestades vanemapuhkuste lühikest perioodi, on hüvitiste tase kokkuvõttes siiski madalam. Siia rühma kuuluvad Šveits, Suurbritannia, Iirimaa, Luksemburg, Belgia, Holland, Taani, Poola, Venemaa, Kreeka, Malta, Itaalia, USA, Jaapan, Uus-Meremaa ja Austraalia.

(III) Kolm Ida-Euroopa riiki Ungari, Rumeenia, Bulgaaria erinevad eelpoolnimetatud riikidest selle poolest, et ema- ja vanemapuhkuse periood on suhteliselt pikk ning samas ka väga kõrgelt tasustatud. Seetõttu moodustavad need kolm riiki täiesti omaette rühma.

(IV) Neljandas klastris on riigid, kus ema- ja vanemapuhkuse hüvitis on kõrge tasemel, võrreldes teiste klastritega, kuid puhkuseperiood on suhteliselt lühike (vähem kui üks aasta). Siia kuuluvad Albaania, Horvaatia, Sloveenia, Island, Rootsi, Portugal, San Marino, Türgi ja Kanada.

2.5.3. Perepoliitika universaalsus

Järgneva klassifikatsiooni alusel saab välja selgitada universaalse perepoliitikaga riigid, kus meetmed on mõeldud kõigile, sõltumata pere majanduslikust olukorrast, ehk Esping-Anderseni definitsiooni kasutades – riigid, kus on kõrge dekommodifikatsiooni tase. Perepoliitika universaalsuse hindamiseks on kasutatud järgnevaid tunnuseid:

- (a) sissetulekupiir ühe pereliikme kohta lastetoetuse saamiseks (osakaal keskmisest kuupalgast);
- (b) lastetoetuse summa seotus sissetulekuga (0 – toetus puudub; 1 – toetussumma erineb sõltuvalt sissetulekust; 2 – toetussumma on kõigile sissetulekugruppidele ühesuurune);
- (c) lastetoetuse seotus laste arvuga peres (0 – toetus puudub; 1 – toetus alates kolmandast lapsest; 2 – toetus alates teisest lapsest; 3 – toetus alates esimesest lapsest).
- (d) vanemapuhkuse hüvitise tingimused (0 – hüvitis puudub; 1 – hüvitis sõltub sissetulekust; 1,5 – kombineeritud tasu; 2 – fikseeritud summa).

Kõige olulisemaks tunnuseks dekommodifikatsioonitaseme väljaselgitamisel võib pidada seda, kas toetuste saamine sõltub sissetulekust või mitte. See näitab, kas perepoliitika programmid on universaalsed või suunatud vaid madala sissetulekuga peredele. Mõõtmise aluseks on sissetuleku piirmäär lastetoetuse saamiseks. Sissetulekupiir on arvestatud osakaaluna keskmisest palgast ühe pereliikme kohta kuus. Kui sissetulekupiir puudub ning toetust saavad kõik pered, sõltumata majanduslikust olukorrast, on tunnuse väärtuseks arvestatud 100%.

Teine kriteerium, mis näitab toetuste universaalsust, on lastetoetuse summa seotus sissetulekuga – kas toetuse suurus on ühesuurune kõigile peredele või võetakse toetuse arvutamisel arvesse iga konkreetse pere sissetulek. Tunnuse väärtused on jaotatud skaalale: toetus puudub (0); toetussumma erineb sõltuvalt sissetulekust (1); toetussumma on kõigile ühesuurune, vaatamata sissetulekule (2).

Ka see on universaalsuse näitaja, kui toetust saavad kõik lastega pered. Järgneva tunnusena arvestataksegi lastetoetuse seotust laste arvuga peres. Tunnuse väärtused on

jaotatud skaalale: lastetoetust ei maksta üldse (0); toetust on võimalik saada alates kolme lapsega peres (1); alates kahe lapsega peres (2); alates esimese lapse sünnist (3).

Perepoliitika universaalsust näitavad ka vanemapuhkuse hüvitise tingimused. Kuna emapuhkuse hüvitist makstakse enamasti ema eelnevast palgast sõltuvalt, siis rohkem eristab riike just vanemapuhkuse hüvitis. See on mõõdetud skaalal: vanemapuhkuse hüvitis puudub (0); hüvitis sõltub eelnevast palgast (1); hüvitise summa on fikseeritud (2). Riikide puhul, kus vanemapuhkuse hüvitis on kombineeritud sissetulekust sõltuva ning fikseeritud tasuna, on tunnuse väärtuseks arvestatud 1,5.

Klasteranalüüs viidi läbi nimetatud nelja tunnuse alusel 42 riigi¹⁵ kohta ning selle tulemusena saab riigid jagada kuude¹⁶ klastrisse (joonis 9).

(I) Kaks maad, mis teistest heaoluriikidest kõige enam eralduvad, on Türgi ja USA. Seal puuduvad riiklikud regulaarsed toetused lastega peredele.

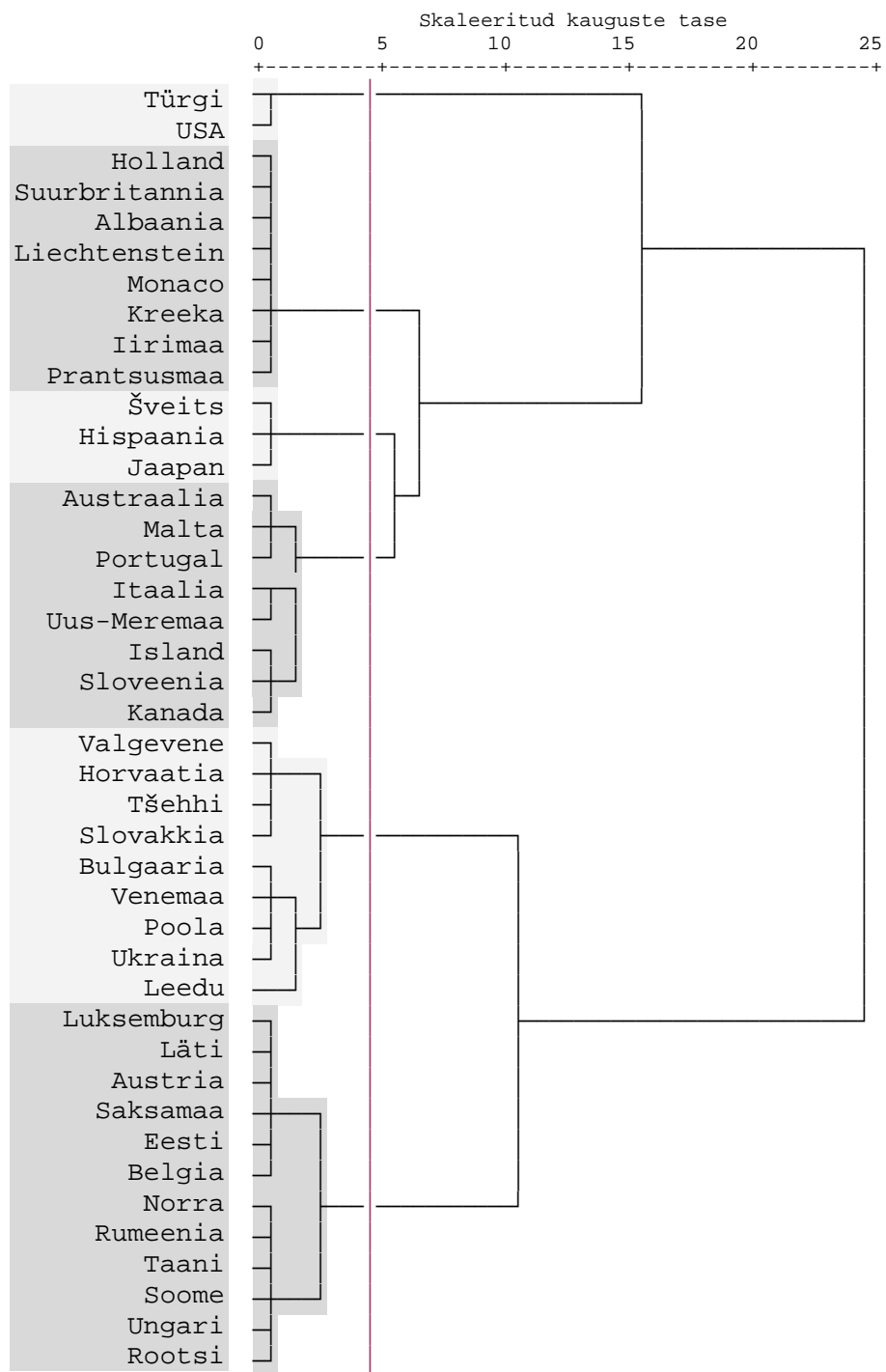
(II) Teise klastrisse kuuluvad peamiselt Lääne-Euroopa riigid Holland, Suurbritannia, Iirimaa, Liechtenstein, Prantsusmaa, Monaco, lisaks Albaania ja Kreeka. Kõik lapsed

Tabel 11. Rühmi kirjeldavate tunnuste keskmised perepoliitika universaalsust hindavas klasteranalüüsis.

Tunnused	Keskmised näitajad erinevates rühmades					
	I	II	III	IV	V	VI
sissetulekupiir ühe pereliikme kohta lastetoetuse saamiseks (osakaal keskmisest kuupalgast)	toetus puudub	100	19,2	73,5	35,5	100
lastetoetuse summa seotus sissetulekuga	toetus puudub	kõigile sama	kõigile sama	sõltub palgast	kõigile sama või sõltub palgast	kõigile sama
lastetoetuse seotus laste arvuga peres	toetus puudub	alates 1.lapsest (v.a Prantsusmaal)	alates 1. lapsest	alates 1. lapsest	alates 1. lapsest (v.a Leedus)	alates 1. lapsest
vanemapuhkuse hüvitise tingimused	hüvitis puudub	hüvitis puudub	hüvitis puudub	puudub või sõltub palgast	fikseeritud summa	fikseeritud summa või sõltub palgast

¹⁵ Anlaüüsisist puuduvad Moldova, San Marino ja Serbia

¹⁶ Kauguste taseme koefitsient selles analüüsis kuue klastriga lahenduse puhul on 3,0.

Joonis 9. Hierarhiline klasteranalüüs perepoliitika universaalsust hindavate tunnuste alusel.

saavad lastetoetust ja ka toetussumma on kõigile ühesuurune, sõltumata pere sissetulekust. Aga vanemapuhkuse eest nendes riikides hüvitist ei maksta (tabel 11).

(III) Järgmine rühm, kuhu kuuluvad Jaapan, Šveits ja Hispaania, on eelmisega sarnane selles osas, et vanemapuhkuse eest ei ole võimalik saada hüvitist. Eelmisest rühmast eraldab neid riike aga kõige enam see, et lastetoetuse saamine on seotud sissetulekuga ning sissetulekupiir toetuse saamiseks on suhteliselt madal. Seega lastetoetus on mõeldud vaid madala sissetulekuga peredele.

(IV) Neljanda rühma moodustavad Malta, Portugal, Itaalia, Austraalia, Uus-Meremaa, Kanada, Island ja Sloveenia. Lastetoetuse saamine sõltub sissetulekust ja ka toetussumma on erineva sissetulekuga peredele erinev. Vanemapuhkuse eest hüvitist ei maksta või on maksmise aluseks vanemate eelnev palk.

(V) Viies klaster on eranditult Ida-Euroopa riikide rühm. Siia kuuluvad Bulgaaria, Venemaa, Poola, Ukraina, Leedu, Tšehhi, Slovakkia, Valgevene ja Horvaatia. Lastetoetuse saamine sõltub sissetulekust ja ka toetussumma on mõningates riikides erinevatele sissetulekugruppidele erinev. Leedu eristub mõnevõrra teistest riikidest sellepoolest, et lastetoetust on võimalik saada alates kolme lapsega peres, mitte kohe esimese lapse sünnist. Siia klastrisse kuuluvates riikides makstakse vanemapuhkuse hüvitist fikseeritud tasuna sõltumata sissetulekust.

(VI) Kuues rühm on riikide poolest kõige arvukam. Klatri moodustavad Skandinaavia riigid Soome, Norra, Rootsi ja Taani, Ida-Euroopast Ungari, Rumeenia, Eesti ja Läti, Lääne-Euroopast Prantsusmaa, Austria, Saksama, Belgia ja Luksemburg. Sellesse klastrisse kuuluvates riikides on kõrge dekmmodifikatsioonitase. Kõigile lastele makstakse toetust sõltumata pere sissetulekust. Toetussumma on kõigile võrdne vaatamata pere majanduslikule olukorrale. Vanemapuhkuse eest saab hüvitist, mõnel juhul on vanemapuhkuse hüvitise maksmise aluseks vanemate eelnev sissetulek.

2.5.4. Lastetoetuste tase

Järgnev analüüs klassifitseerib riigid lastetoetuste rahalise taseme alusel ning näitab, milline on riigi tegelik toetus keskmise sissetulekuga peredele. Aluseks on võetud lastetoetused ühe lapsega peres, tingimusel, et mõlemad vanemad töötavad ning nende sissetulek on võrdne keskmise tööstustöölise palgaga. Klasteranalüüs põhineb kolmel tunnusel:

- (a) lastetoetuse summa kuus 3-aastasele lapsele ühe lapsega peres (osakaal keskmisest kuupalgast);
- (b) lastetoetuste summa kuus 9-aastasle lapsele ühe lapsega peres (osakaal keskmisest kuupalgast);
- (c) peretoetuste osakaal SKT-st.

Esimeseks tunnuseks selles analüüsis on lastetoetuste summa kuus ühe lapsega keskmise sissetulekuga peres. Oluline on võtta arvesse toetused erinevas vanuses lastele, sest paljudes riikides erineb toetussumma sõltuvalt laste vanusest. Käesolevas analüüsis arvestatakse toetust eraldi 3-aastasele lapsele ja 9-aastasele lapsele kuus. Analüüsis ei ole arvestatud laste sünnitoetust, kuna see on ühekordne makse ning selle puudub pikaajaline mõju, võrreldes igakuiste regulaarsete lastetoetustega.

Riigi üldise lapsesõbralikkuse mõõtmiseks on oluline hinnata ka riiklikele peretoetustele suunatud kulutuste osakaalu SKT-st. Kuna andmed peretoetuste kohta SKT-st ei ole kättesaadavad kõikide riikide kohta, on antud analüüsis riikide arvu vähendatud 34ni¹⁷.

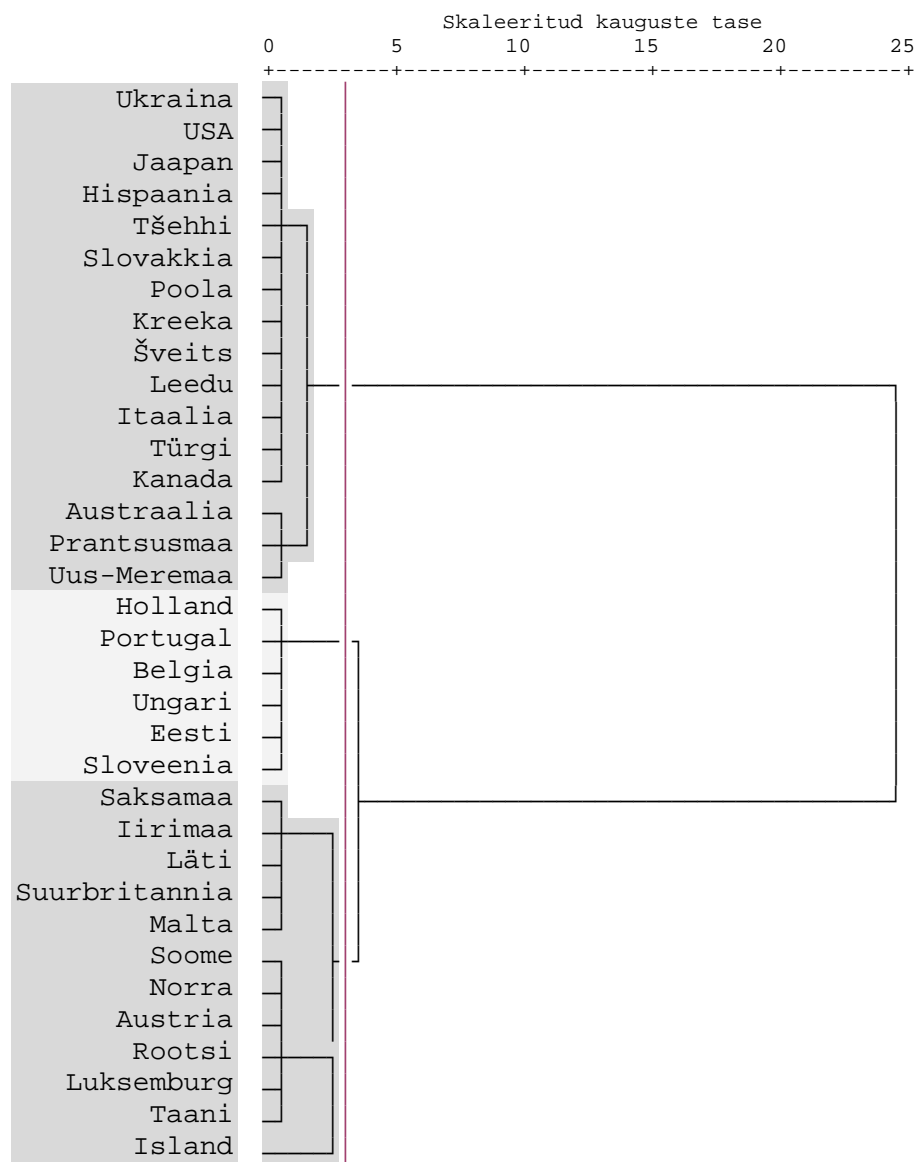
Lastetoetuste rahalise taseme alusel tehtud riikide jaotus erineb tunduvalt sellest rühmitusest, mis tugines toetusejagamise põhimõtetele. Kui võtta aluseks toetuste reaalkäärtus eurodes, joonistuks välja kaks selgesti eristuvat klastrit. Ühte klastrisse kuuluks eranditult vaid Lääne-Euroopa ja Skandinaavia riigid, kus on kõrged rahalised toetused. Teise klastrisse jääks madalate rahaliste kulutustega Ida-Euroopa riigid, Vahemere maad ja teised riigid väljaspool Euroopat. Sinna kuuluks vaid kolm Lääne-Euroopa riiki: Prantsusmaa, kuna esimese lapse puhul seal lastetoetust ja vanemahüvitist ei maksta, Šveits, kus keskmise palga juures ei ole võimalik riiklikke

¹⁷ Analüüsist puuduvad Albaania, Bulgaaria, Horvaatia, Liechtenstein, Moldova, Monaco, Rumeenia, San Marino, Serbia, Valgevene ja Venemaa.

toetusi saada, ning Holland, kus teiste Lääne-Euroopa riikidega võrreldes on toetused madalamad ning peretoetuste osakaal SKT-st väiksem.

Et vähendada riigi üldise majandusliku arengu mõju ning keskenduda vaid perepoliitikale, on analüüsi aluseks võetud mitte toetuste rahaline reaalkväärtus eurodes, vaid toetuste osakaal riigi keskmisest tööstusliku palgast.

Klasteranalüüsi tulemusena tekib kolm¹⁸ riikide rühma (joonis 10).

Joonis 10. Hierarhiline klasteranalüüs toetuste taseme järgi.

¹⁸ Kauguste taseme koefitsient selles analüüsis kolme klastri lahenduse puhul on 2,7.

Tabel 12. Rühmi kirjeldavate tunnuste keskmised toetuste taseme klasteranalüüsis.

Tunnused	Keskmised näitajad erinevates rühmades		
	I	II	III
3-aastase lapse lastetoetuse summa kuus (% keskmisest palgast)	0,1	2,3	4,5
3-aastase lapse lastetoetuse summa kuus (osakaal keskmisest palgast)	0	2,6	4,0
Peretoetuste osakaal SKT-st (%)	1,4	1,9	2,6

(I) Kõige madalama toetuste tasemega rühma moodustavad Ida-Euroopa riikidest Ukraina, Tšehhi, Slovakkia, Poola, Leedu, Vahemere maadest Hispaania, Kreeka, Itaalia, Türgi, Lääne-Euroopa riikidest Šveits ja Prantsusmaa, lisaks USA, Jaapan, Kanada, Austraalia ning Uus-Meremaa. Seda rühma iseloomustab asjaolu, et keskmise sissetulekuga ühe lapsega pere ei saa lastetoetusi või on need toetused keskmise palgaga võrreldes väga madalad (tabel 12). Samuti jäävad madalale tasemele riiklikud kulutused peretoetustele, ehkki siia rühma kuuluvad tegelikult ka mõned riigid, kus peretoetuste osakaal SKT-st on suhteliselt kõrge (Prantsusmaa, Austraalia, Uus-Meremaa). Prantsusmaa kuulub siia gruppi vaid ühe lapsega perede analüüsis, kuna ühe lapsega peredele ei maksta lastetoetusi. Lastetoetust makstakse Prantsusmaal peredele, kus on vähemalt kaks last.

(II) Teise klasteri moodustavad Belgia, Holland, Portugal, Ungari, Eesti ja Sloveenia. Toetuse osakaal keskmisest palgast on keskmisel tasemel. Kõik keskmise sissetulekuga pered saavad riiklikku lastetoetust. Ka peretoetuste osakaal SKT-st on keskmisel tasemel.

(III) Kolmandat rühma iseloomustavad suhteliselt kõrged lastetoetused. Samuti on riiklikud kulutused peretoetustele SKT-st kõrgemad, võrreldes teiste klasteritega. Siia kuuluvad kõik Skandinaavia riigid, Lääne-Euroopa riikidest Austria, Luksemburg, Saksamaa, Iirimaa, Suurbritannia, Ida-Euroopast Läti ja Vahemere maadest Malta.

2.5.5. Üksikvanemaga peredele suunatud meetmed

Kui eelnevad analüüsid põhinesid kõik kahe vanemaga perekonnal, siis järgnev klasteranalüüs keskendub üksikvanemaga peredele suunatud meetmetele, uurimaks, kuidas toetatakse riiklikul tasandil ühe vanemaga perekondi. Klasteranalüüs on läbi viidud kolme tunnuse alusel:

- (a) meetmete olemasolu üksikvanemate toetamiseks (0 – meetmed puuduvad; 1 – toetus sõltub sissetulekust; 2 – universaalsed toetused);
- (b) üksikvanema staatusega kaasnev toetus ühe lapsega peres, 3-aastase lapse puhul (osakaal keskmisest tööstustöölise palgast);
- (c) üksikvanema staatusega kaasnev toetus kahe lapsega peres, 3- ja 9-aastase lapse puhul (osakaal keskmisest tööstustöölise palgast).

Esiteks on riikide võrdlemisel oluline arvesse võtta, kas üksikvanemate toetamiseks on ettenähtud eraldi meetmed ning kas need on universaalsed või sõltuvad pere sissetulekust. Tunnus on mõõdetud skaalal: eraldi meetmed üksikvanemate toetamiseks puuduvad (0); üksikvanematoetus sõltub pere sissetulekust (1); üksikvanematele on eraldi toetused sõltumata pere sissetulekust (2).

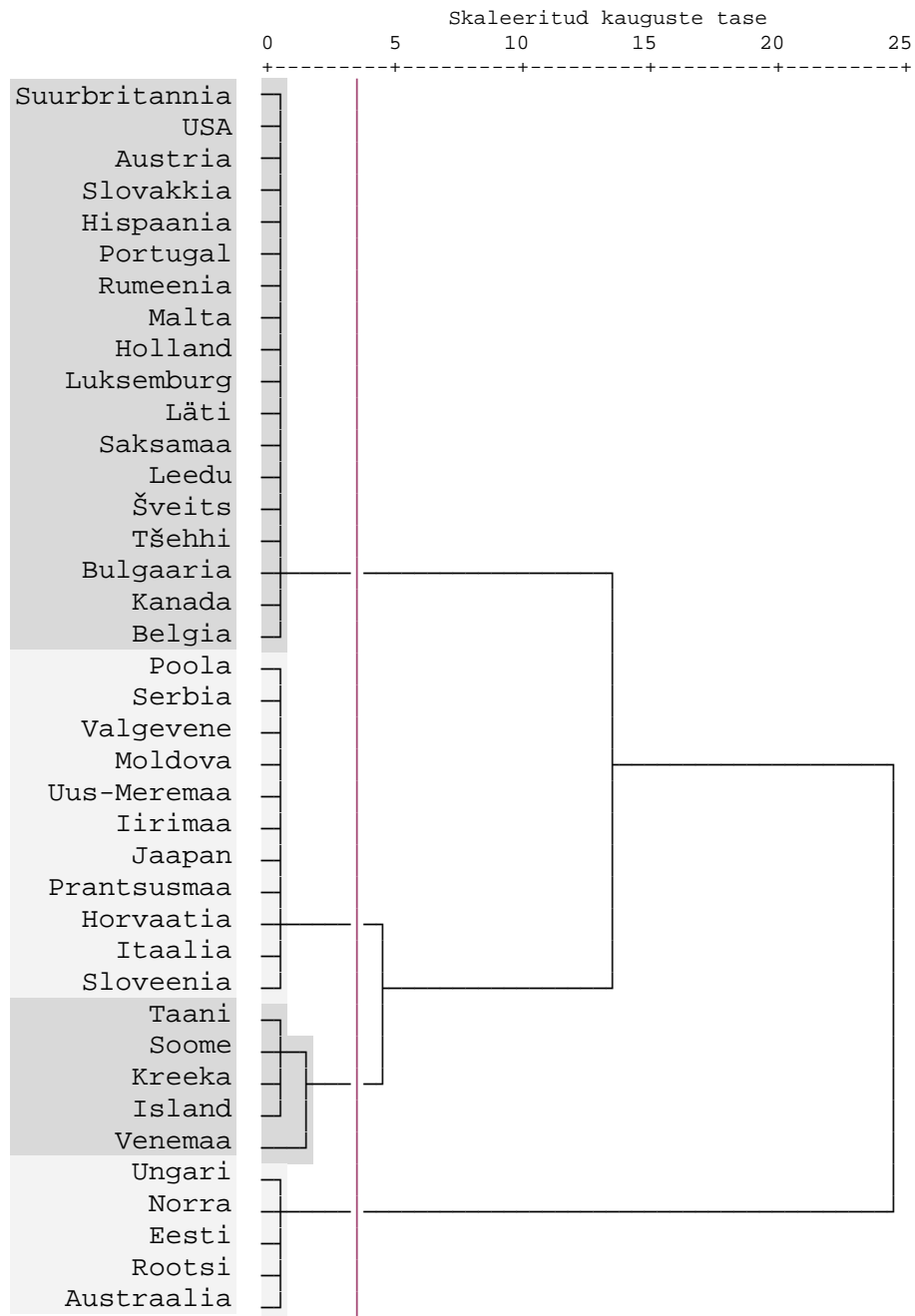
Teiseks on arvesse võetud üksikvanemaga peredele määratud toetuste tase. Kui lastetoetuse saamine sõltub sissetulekust, siis üksikvanemaga peres on suurem tõenäosus lastetoetust saada, sest sissetulek ühe pereliikme kohta on madalam kui kahe töötava vanemaga peres. Praegusel juhul on huviorbiidis just see osa toetusest, mis tuleneb üksikvanema staatusest, mitte aga pere majanduslikust olukorrast. Toetus on arvestatud mitte rahalises reaalkaalu väärtuses, vaid osakaaluna keskmisest tööstustöölise kuupalgast. Eraldi on arvestatud toetusi nii ühe lapsega kui kahe lapsega peres.

Klasteranalüüsi tulemusena joonistub 39 riigi¹⁹ põhjal välja neli²⁰ rühma (joonis 11).

(I) Kõige arvukamat klastrit iseloomustab asjaolu, et keskmise sissetulekuga üksikvanema peredele ei ole riiklikul tasandil lisatoetusi ette nähtud (tabel 13). Siia rühma kuuluvad Lääne-Euroopast Suurbritannia, Austria, Hispaania, Holland, Luksemburg, Malta, Portugal, Saksamaa, Šveits, Belgia, Ida-Euroopast Slovakkia,

¹⁹ Analüüsist puuduvad Albaania, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Türgi, Ukraina.

²⁰ Kauguste taseme koefitsient selles analüüsis nelja klastriga lahenduse puhul on 0,7.

Joonis 11. Hierarhiline klasteranalüüs üksikvanemaga peredele suunatud meetmete alusel.

Rumeenia, Läti, Leedu, Bulgaaria, Tšehhi ning lisaks ka USA ja Kanada.

(II) Teises rühmas domineerivad Ida-Euroopa riigid: Poola, Serbia, Valgevene, Moldova, Horvaatia, Sloveenia. Siia kuuluvad veel ka Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia, Uus-Meremaa ja Jaapan. Üksikvanematele on põhimõtteliselt ette nähtud lisatoetus, kuid selle saamine sõltub pere sissetulekust. Keskmise palgaga üksikvanemal ei ole

Tabel 13. Rühmi kirjeldavate tunnuste keskmised üksikvanematoetuste klasteranalüüsis.

Tunnused	Keskmised näitajad erinevates rühmades			
	I	II	III	IV
Meetmed üksikvanemate toetamiseks	puuduvad	sõltuvad sissetulekust	universaalsed	universaalsed
Üksikvanema staatusega kaasnev toetus ühe lapsega peres (osakaal keskmisest palgast)	0	0	0,7	5
Üksikvanema staatusega kaasnev toetus kahe lapsega peres (osakaal keskmisest palgast)	0	0,1	2,6	5,1

aga enamasti võimalik toetust saada või on selle toetuse osakaal palgast suhteliselt madal.

(III) Kolmanda rühma moodustavad Taani, Soome, Kreeka, Island ja Venemaa, kus on olemas eraldi meetmed üksikvanemate toetamiseks ning enamasti on need universaalsed. Kuid keskmise sissetulekuga peres on üksikvanema staatusega kaasnevad toetused väga madalal tasemel. Ühe lapsega peres võivad lisatoetused hoopis puududa, kahe lapsega üksikvanem saab küll toetust, kuid selle osakaal keskmisest palgast on madal.

(IV) Teistest klastritest kõige eristuvam on rühm, kuhu kuuluvad Austraalia, Rootsi, Norra, Eesti ja Ungari. Nendes riikides on üksikvanematele ette nähtud universaalne toetus, mis ei sõltu sissetulekust. Nii ühe kui kahe lapsega peres on selles rühmas kahtlemata kõige kõrgemad toetused üksikvanemaga peredele. Ligikaudu pool üksikvanemaga pere lastetoetuste summast tuleneb just üksikvanema staatusest.

3. ARUTELU

Antud peatükk analüüsib seda, kuidas sobituvad perepoliitika alusel tehtud klassifikatsioonid Esping-Anderseni heaoluriikide tüpoloogiaga.

Esping-Anderseni analüüside kohaselt kuuluvad Skandinaavia riigid sotsiaaldemokraatliku režiimitüübi hulka. Sama kinnitas ka käesolev analüüs. Soome, Rootsi, Norra ja Taani perepoliitikat iseloomustavad kõrged universaalsed lastetoetused, mis ei sõltu pere majanduslikust olukorrast. Lapse sünniga kaasneb pikk vanemapuhkus ning selle eest on garanteeritud suhteliselt kõrgel tasemel riiklikud hüvitised.

Siiski on üllatav asjaolu, et lapse sünnile suunatud meetmete alusel on Taani sarnane pigem Lääne- ja Lõuna-Euroopa riikidega. Kuigi Taanis on peretoetustele suunatud riiklikud kulutused SKT-st kõrgel tasemel, on vanemapuhkuse hüvitiste osakaal keskmisest palgast madalam ning vanemapuhkuse periood lühem kui teistes Skandinaavia maades. Kuid toetuse maksmise põhimõtete alusel võib Taani siiski rühmitada sotsiaaldemokraatlike riikide hulka.

Ühiseid jooni sotsiaaldemokraatlike Skandinaavia riikidega näitas enamasti ka Austria, Belgia, Luksemburgi ja Saksamaa 2002. aasta perepoliitika. Ida-Euroopa riikidest võib samasse rühma liigitada Eesti, Läti, Ungari ja Rumeenia. Ungari ja Rumeenia erinevad teistest sotsiaaldemokraatlikku rühma kuuluvatest riikidest vaid selle poolest, et vanemapuhkuse hüvitised ja ühekordne sünnitoetus on keskmise palgaga võrreldes tunduvalt kõrgemal tasemel.

Käesoleva töö käigus olid tähelepanu all ka üksikvanemaga peredele suunatud meetmed. Skandinaavia riikides kehtib sotsiaaldemokraatlikkuse põhimõte nii kahe vanemaga kui ka üksikvanemaga perede toetamisel. Seal pakutakse üksikvanematele täiesti universaalseid toetusi. Norras ja Rootsis on üksikvanematele mõeldud lisatoetused uuritud riikide hulgas kõrgeimal tasemel. Universaalsed üksikvanemate toetused on ka Eestis ja Ungaris. Teistes sotsiaaldemokraatlikule mudelile iseloomulike

joontega riikides – Lätis, Rumeenias, Luksemburgis, Belgias, Austrias ja Saksamaal – üksikvanemate toetamiseks eraldi meetmed puuduvad.

Liberaalset heaolumudelit iseloomustab eelkõige see, et riik ei sekku perede toetamisse või on toetused mõeldud vaid väga madala sissetulekuga peredele. Esping-Anderseni jaotuse kohaselt kuuluvad liberaalse režiimitüübi hulka USA, Kanada, Austraalia ja Uus-Meremaa, Suurbritannia ja Iirimaa. Käesolev analüüs kinnitas, et ka perepoliitika meetmete kohaselt on USA, Kanada, Austraalia ja Uus-Meremaa liberaalsed. Okeania riigid Austraalia ja Uus-Meremaa on perepoliitika alusel omavahel üsna sarnased. Vanemapuhkus kestab ühe aasta. Selle eest on Uus-Meremaal kolme kuu jooksul ette nähtud sissetulekust sõltuv hüvitis, kuid ülejäänud puhkuseperioodi eest kummaski riigis tasu ei maksta. Samuti ei ole ette nähtud ühekordset sünnitoetust. Lastetoetuse saamine on mõlemas riigis seotud pere sissetulekuga, kusjuures keskmise sissetulekuga ühe lapsega pere lastetoetust ei saa.

Iirimaa ja Suurbritannia sarnanevad perepoliitika alusel aga enam Euroopa mandriosa riikidega kui liberaalsete riikidega, eelkõige seetõttu, et lastetoetused on universaalsed ning suhteliselt kõrgel tasemel ning vanemapuhkus kestab kauem kui liberaalsetes riikides.

Jaapanit, mis oma sotsiaalkindlustuspõhimõtete poolest peaks kuuluma konservatiivse mudeli hulka (Esping-Andersen 1999), on lastetoetuste ja lapse sünniga seotud meetmete osas raske paigutada ühe kindla mudeli alla. Kõrge sünnitoetuse poolest sarnaneb ta endiste sotsialistlike riikidega. Kuid lastetoetuse ja vanemahüvitise maksmise põhimõtteid Jaapanis võib pidada üsna liberaalseteks. Samuti on peretoetuste osakaal SKT-st väga madal nagu teistes liberaalsesse režiimitüüpi kuuluvates riikides. Liberaalsete joontega perepoliitika on ka Itaalias ja Hispaanias, mille Esping-Andersen on üldise sotsiaalpoliitika alusel paigutanud Lääne-Euroopa riikidega ühte rühma.

Uurides toetust üksikvanematele, on Kanada, USA, Šveits, Uus-Meremaa, Jaapan, Hispaania ja Itaalia ka üksikvanemaga perede toetamisel täiesti liberaalsed – keskmise palgaga üksikvanemale riiklikul tasandil toetused puuduvad. Üllatav on aga see, et sotsiaalpoliitikas muidu liberaalsete põhimõtetega Austraalia pakub üksikvanematele uuritud riikide hulgas kõige suuremat toetust.

Konservatiivse režiimitüübi näideteks on Esping-Andersen toonud Euroopa mandriosa riigid, sealhulgas Vahemere maad. Üldiselt on konservatiivsetes heaoluriikides toetuste saamine seotud tööalase staatusega. Riigipoolseid toetusi pakutakse vaid siis, kui pere ise ei suuda oma liikmete eest hoolt kanda (Esping-Andersen 1990). Kuid perepoliitika meetmete alusel on mitmes Mandri-Euroopa riigis universaalsed lastetoetused kõikidele peredele, sõltumata eelnevalt tasutud kindlustusest või pere majanduslikust olukorrast. Luksemburg, Belgia, Austria ja Saksamaa on riigid, kus nii lastetoetusi kui vanemapuhkuse hüvitisi makstakse universaalsuse põhimõttel ning toetuste tase on kõrge. Samuti on peretoetuste osakaal SKT-st suhteliselt kõrgel tasemel. Seega jagavad nimetatud riigid täiesti ühiseid jooni sotsiaaldemokraatliku heaolumudeliga.

Ka enamikus teistes Lääne- ja Lõuna-Euroopa riikides on keskmise sissetulekuga peredel on võimalik lastetoetust saada, kusjuures toetuse tase ei ole väga madal. Vanemapuhkus on aga suhteliselt lühike ning hüvitis selle eest puudub. Ka Islandi võib perepoliitika põhimõtete alusel liigitada ühte rühma Euroopa mandriosa riikidega.

Teistest Mandri-Euroopa riikidest erinevad Itaalia, Hispaania ja Šveits, sest seal on toetused mõeldud tõepoolest vaid väga madala sissetulekuga peredele. Seetõttu sarnaneb nende riikide perepoliitika pigem liberaalse heaolumudeliga.

Seega saab kokkuvõttes öelda, et esimene püstitatud hüpotees – riikide jaotumine perepoliitiliste meetmete järgi on erinev Esping-Anderseni klassikalisest riikide heaolumudelite jaotusest – jääb osaliselt kehtima ning osaliselt mitte. Perepoliitika alusel paigutuvad Skandinaavia riigid sarnaselt Esping-Anderseni jaotusele sotsiaaldemokraatliku heaolumudeli alla. Erisus tekib aga konservatiivse heaolurežiimi osas. Euroopa mandriosa riikidest Luksemburg, Belgia, Austria, Saksamaa sarnanevad perepoliitika alusel pigem sotsiaaldemokraatliku mudeliga ning Itaalia, Hispaania, Šveits ning ka Jaapan pigem liberaalse mudeliga. Liberaalse sotsiaalpoliitikaga riigid Austraalia, Uus-Meremaa, Kanada, USA on liberaalsed ka perepoliitika meetmete alusel. Kuid Suurbritannia ja Iirimaa paigutuvad perepoliitika näitajate poolest pigem konservatiivse kui liberaalse heaolumudeli alla.

Teiseks töös püstitatud hüpoteesiks oli väide, et Vahemere maad moodustavad perepoliitika võrdluses eraldiseisva rühma. Bonoli (1997) on välja toonud Vahemere

riikide eripärana sotsiaalsete kulutuste madala osakaalu SKT-st. See kehtib ka peretoetustele tehtud riiklike kulutuste suhtes – Vahemere maades on peretoetuste osakaal SKT-st üsna madalal tasemel, võrreldes teiste uuritud riikidega. On tõsi, et Vahemere riikidel²¹ on perepoliitikas teatud ühised jooned, kuid lastetoetuste ja lapse sünnile suunatud meetmete alusel läbiviidud analüüsid ei näita sellegipoolest, et Vahemere maad moodustaksid ühtse homogeense riikide rühma.

Kui Trifiletti (1999) toob välja üldisest sotsiaalpoliitikast lähtuvalt, et Vahemere maades ei toetata normaalselt funktsioneerivaid perekondi, siis lastetoetuste osas ei kehti see väide kõikide Vahemere riikide kohta. Kreekas makstakse riiklikul tasandil universaalseid lastetoetusi. Toetuste summa ei ole küll kõrge, kuid seda makstakse sõltumata pere sissetulekutest. Portugalis, Itaalias, Hispaanias ja Maltal jagatakse lastetoetust sissetuleku alusel, kusjuures Portugalis ja Maltal on võimalik keskmise sissetulekuga perel toetust saada. Hispaanias ja Itaalias on toetus aga mõeldud vaid madala sissetulekuga peredele. Lastetoetuste suuruse osas eristub teistest Vahemere maadest kõige enam Malta, kus lastetoetus keskmise sissetulekuga ühe lapsega peres on keskmisest palgast suhteliselt kõrgel tasemel. Türgi perepoliitika on Vahemere riikidest kõige liberaalsemate joontega – riiklikul tasandil ei ole lastetoetusi ette nähtud.

Lapse sünniga antava puhkuse kestuse poolest sarnanevad Malta, Kreeka ja Itaalia teiste Mandri-Euroopa riikidega. Türgis ja Portugalis kaasneb lapse sünniga väga lühiajaline puhkus, seetõttu on neil ühiseid jooni liberaalse heaolumudeli hulka kuuluvate riikidega, kus riik sekkub perede toetamise tagasihoidlikult. Hispaania aga eristub seetõttu, et vanemapuhkus kestab seal ligi kaks aastat kauem kui teistes Vahemere maades. Vanemapuhkus on Vahemere riikides enamasti tasustamata. Selles osas eristub teistest Itaalia, kuna seal on vanemapuhkus suhteliselt kõrge hüvitisega.

Eelnevale tuginedes võib väita, et lastetoetuste ja lapse sünniga seotud perepoliitika meetmete osas sarnanevad Kreeka, Portugal ja Malta Euroopa mandriosa riikidega, Itaalia, Hispaania ja Türgi kuuluvad aga pigem liberaalse heaolumudeli alla. Järelikult

²¹ Kuna San Marino lastetoetuste kohta puuduvad andmed, siis ei ole see riik kaasatud kokkuvõtlikku riikide jaotusesse. Lapse sünniga kaasnevate meetmete ja toetuse taseme osas sarnaneb San Marino kõige enam Itaaliaga.

ei moodusta Vahemere riigid uuritud tunnuste alusel ühtset homogeenset heaolumudelit ning seega ei jää teine hüpotees kehtima.

Mida saab öelda aga kolmanda hüpoteesi kohta, mis väitis, et Ida-Euroopa riigid erinevad perepoliitika meetmete alusel teistest Euroopa riikidest ning moodustavad omaette rühma?

Igas eelnevas kahe vanemaga perele tuginevas klasteranalüüsis moodustus homogeenne Ida-Euroopa riikide rühm. Ukraina, Valgevene, Leedu, Tšehhi ja Slovakkia perepoliitika on igas osas sarnane: kõigis nimetatud riikides makstakse lastetoetust vaid madala sissetulekuga peredele, vanemapuhkuse periood on suhteliselt pikk ning selle eest on ette nähtud fikseeritud tasemel hüvitis. Bulgaaria ja Venemaa erinevad nimetatud riikidest vaid töö katkestamise võimaluste osas, kuna Venemaal on lapse sünni puhul võimaldatav vanemapuhkus oluliselt lühem. Bulgaarias, vastupidi, kestab vanemapuhkus mõnevõrra kauem ja selle eest saadav hüvitis on kõrgem kui teistes nimetatud Ida-Euroopa riikides. Eelpooltoodud riikide hulka võib lõppkokkuvõttes määratleda ka Horvaatia ja Poola, kuigi toetuse taseme poolest erineb Poola teistest selles osas, et alates 2002. aastast Poolas ühekordset sünnitoetust enam ei maksta.

Stropaniku (2000) uurimus tõi välja selle, et endised sotsialismimaad jäävad Lääne-Euroopa riikidest maha toetuste rahalises reaalkaardis. Samas on siirete osatähtsus keskmisest palgast Ida-Euroopa riikides kõrgem kui Lääne-Euroopas. Seda võib kinnitada vanemapuhkuste hüvitiste kohta ka käesoleva uuringu põhjal. Vanemapuhkuste hüvitis keskmise palgaga võrreldes on Ida-Euroopa maades oluliselt kõrgemal tasemel kui Lääne-Euroopas, olles enam-vähem samal tasemel sotsiaaldemokraatliku mudeli hulka kuuluvate riikidega.

Aga Ida-Euroopa perepoliitika rühma ei kuulu mitte kõik endised sotsialismimaad. Eesti, Läti, Rumeenia, Ungari, Albaania ja Sloveenia erinevad teistest. Eesti sarnaneb teiste endiste sotsialistlike riikidega lapse sünnile suunatud perepoliitika meetmete osas, kuna vanemapuhkuse periood on pikk, hüvitis selle eest suhteliselt kõrge ning sünnitoetus kõrgel tasemel. Aga selles osas, mis puudutab peretoetuste maksimise põhimõtteid, sarnaneb Eesti pigem Skandinaavia riikidega kui Ida-Euroopa rühmaga, nagu on kinnitanud ka Ainsaare (2001) analüüs. Vanemapuhkuse hüvitiste ja

lastetoetuste universaalsuse poolest sarnanevad ka Läti, Ungari ja Rumeenia enam sotsiaaldemokraatlike Skandinaavia maadega kui teiste postsotsialistlike riikidega.

Vanemapuhkuse oluliselt lühema kestuse ning lastetoetuse kõrgema taseme poolest ei kuulu ka Albaania ja Sloveenia alati samasse rühma teiste postsotsialistlike riikidega, sarnanedes pigem konservatiivsete Lääne-Euroopa riikidega.

Niisiis on alust lisaks sotsiaaldemokraatlikule, konservatiivsele ja liberaalsele mudelile perepoliitika põhjal välja tuua ka neljas – Ida-Euroopa riikide rühm. Ida-Euroopa riikide rühmal on ühiseid jooni nii liberaalse, sotsiaaldemokraatliku kui konservatiivse mudeliga. Ühest küljest sarnanevad nad liberaalsete riikidega, kuna toetused on suunatud vaid madala sissetulekuga peredele. Keskmise sissetulekuga pered peaksid majanduslikult ise toime tulema ning riiklikke toetusi neile ei maksta. Teisest küljest, lapse sünniga seotud puhkuste osas sarnanevad Ida-Euroopa riigid pigem sotsiaaldemokraatliku mudeliga, kus on pikk vanemapuhkus ning universaalsed puhkusehüvitised, mida makstakse sõltumata sissetulekust. Ida-Euroopa riike iseloomustab ka ühekordse sünnitoetuse kõrge tase suhtarvuna keskmisest palgast.

Üksikvanemate toetamisel ei jaga Ida-Euroopa riigid alati ühtseid põhimõtteid. On riike, kus eraldi meetmed üksikvanematele puuduvad, ning samas on mitmes riigis üksikvanematele täiesti universaalne fikseeritud toetus. Leedus, Poolas, Valgevenes, Horvaatias ja Moldovas on üksikvanemate toetamise põhimõtted sarnased – üksikvanemaga pere käekäik sõltub pere sissetulekust ja riiklik toetus ei ole universaalne. Keskmise palga juures üksikvanema pere lastetoetust ei saa. Venemaal ja Serbias saab üksikvanem toetust kahe lapsega, aga mitte ühe lapsega peres. Sloveenias on aga keskmise sissetulekuga üksikvanemal võimalus saada nii tavalist lastetoetust kui ka üksikvanema lisatoetust. Slovakkias ja Bulgaarias üksikvanematele eraldi meetmed puuduvad.

Põhimõtteliselt võib heaoluriikide hulgas täiesti eraldiseisvalt välja tuua veel ühe rühma, kuhu kuulub kaks riiki – Türgi ja USA. Need on äärmuslikud näited liberaalsest perepoliitikast, kus riiklikud lastetoetused puuduvad ning lapse sünni puhul võimaldatav puhkus on väga lühike.

Kokkuvõtlik riikide jaotus käesoleva uuringu andmetele tuginedes on välja toodud tabelis 14²².

Tabel 14. Riikide klassifitseerimine lastetoetuste ja lapse sünniga seotud meetmete alusel 2002. aasta andmetel.

Perepoliitika tüüp	Üldised tunnused	Toetuste rahaline tase	Sünni soodustavad meetmed	Riigid
Universaalne	Universaalsed riiklikud peretoetused.	Kõrged rahalised toetused kõikidele sõltumata pere sissetulekust.	Pikk vanemapuhkus. Tasustatud, kas universaalne summa kõigile või % sissetulekust. Puhkusehüvitis keskmine või kõrge. Sünnitoetus madal või puudub.	Austria, Belgia, Eesti, Läti, Luksemburg, Norra, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Soome, Taani, Ungari
Pool-universaalne, lühikese vanemapuhkusega	Peretoetuste saamine sõltub sissetulekust või on universaalne.	Keskmise sissetuleku juures saavad kõik pered toetust. Toetussumma keskmine või kõrge.	Suhteliselt lühike vanemapuhkus. Vanemapuhkuse hüvitis puudub.	Albaania, Holland, Iirimaa, Island, Kreeka, Liechtenstein, Malta, Monaco, Portugal, Prantsusmaa, Sloveenia, Suurbritannia
Liberaalne, pika vanemapuhkusega	Toetuste saamine sõltub sissetulekust.	Toetused vaid madala sissetulekuga peredele. Keskmise sissetuleku juures rahalised lastetoetused puuduvad.	Pikk vanemapuhkus, universaalse ning kõrge hüvitisega. Kõrge sünnitoetus.	Bulgaaria, Horvaatia, Leedu, Poola, Slovakkia, Tšehhi, Ukraina, Valgevene, Venemaa, Serbia, Moldova ^a
Liberaalne lühikese vanemapuhkusega	Toetuste saamine sõltub sissetulekust.	Toetused vaid madala sissetulekuga peredele. Keskmise sissetuleku juures rahalised lastetoetused puuduvad.	Lühike vanemapuhkus. Puhkusehüvitis puudub või sõltub sissetulekust. Sünnitoetus puudub (v.a Jaapanis).	Austraalia, Hispaania, Itaalia, Jaapan, Kanada, Šveits, Uus-Meremaa
Üliliberaalne	Riiklikud peretoetused puuduvad.	Toetus puudub.	Väga lühike puhkus, hüvitis selle eest puudub või on madala tasemega.	Türgi, USA

^a Serbia ja Moldova sarnanevad lastetoetuste põhjal Ida-Euroopa riikidega, kus toetuse saamine sõltub sissetulekust, kusjuures keskmise sissetulekuga peredel ei ole võimalik toetust saada.

²² Tabeli struktuur põhineb Gauthieri (2002:39) perepoliitika mudelite tabelil (vt lk 17). Kuna käesolev magistritöö ei sisalda andmeid laste päevahoiu meetmete kohta, ei saa kahjuks praeguseid tulemusi ükstele võrrelda Gauthieri 1980ndate aastate andmetele tugineva tüpoloogiaga.

Siiski ei saa eelpool välja toodud riikide jaotust võtta kui lõplikku. Käesolev klassifikatsioon peegeldab riikide perepoliitikat vaid 2002. aastal. Tulemuste kasutamisel tuleb silmas pidada ka asjaolu, et riiklike toetuste analüüs ei näita perede tegelikku olukorda. Riiklike perepoliitika meetmete kirjeldusjõudu piirab ka asjaolu, et need ei hõlma kohalike võimude toetusi.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli riikide klassifitseerimine perepoliitika meetmete alusel. Sellest lähtuvalt koostas töö autor andmestiku arenenud riikide lastetoetuste ja laste sünniga seotud meetmete kohta. Kogutud empiiriliste andmete põhjal toodi välja erinevused ja sarnasused riikide perepoliitika meetmetes koos ülevaatlike joonistega.

Kuna senitehtud perepoliitika-alased analüüsid on käsitletud valdavalt ainult Lääne-Euroopa riike, seisneb magistritöö olulisus Ida-Euroopa riikide kaasamises ühtsesse võrdlusuuringusse.

Enamikus arenenud riikides võimaldatakse vanematele puhkust seoses lapse sündimisega, kuid puhkuste konkreetne tõlgendus on igas riigis erinev nii kestuse, hüvitiste suuruse kui tasustamise tingimuste poolest. Võttes arvesse nii ema- kui vanemapuhkust, oli 2002. aastal lapse sünniga seotud puhkuseperioodi kestus arenenud riikides keskmiselt 89 nädalat, so rohkem kui poolteist aastat.

Kuna töö katkestamine lapse sünni puhul toob vanemate jaoks tavaliselt kaasa sissetulekute vähenemise, on oluline pöörata tähelepanu ka puhkuse ajal saadavale palgakompensatsioonile. Ligi 20 arenenud riigis on emale rasedus- ja sünnituspuhkuse ajaks seadusega garanteeritud 100% suurune palgahüvitis. Emapuhkusele järgneva vanemapuhkuse hüvitis on tavaliselt aga tunduvalt madalam, paljudes riikides on vanemapuhkus üldse tasustamata. Ida-Euroopa riikides on tasustatud vanemapuhkuse kestus märgatavalt kõrgem kui Lääne-Euroopas.

Lastetoetuse tase ja kriteeriumid võivad lähtuda kahest alternatiivsest põhimõttest: toetatakse kõiki perekondi arvestamata nende majanduslikku olukorda või toetatakse selektiivselt vaid väiksema sissetulekuga perekondi. Ligikaudu pooled uuritud riikidest rakendavad universaalset toetusesüsteemi. Ülejäänud riikides on aga tendents selles suunas, et kõrge sissetulekuga perekonnad lastetoetust ei saa või makstakse neile

madalamaid toetusi. Lastetoetuste saamine ning toetussummad erinevad riigiti ka sõltuvalt laste vanusest, sünnijärjekorrast ja laste arvust peres.

Lastetoetuste rahaline reaalkväärtus on Lääne-Euroopas ja Skandinaavia riikides oluliselt kõrgem kui Ida-Euroopa riikides. Kui võtta aga võrdluse aluseks lastetoetuste osakaal riigi keskmisest palgast, ei ole erinevus enam nii drastiline.

Magistritöö analüüsis ka toetusi üksikvanemaga peredele. Kõige suurem lisatoetus üksikvanemale, võrreldes keskmise palgaga, kaasneb Austraalias, Rootsis ning Eestis. Paljudes riikides eraldi meetmeid üksikvanemate toetamiseks aga puuduvad.

Lähtuvalt riikidevahelistest erinevustest ja sarnasustest klassifitseeriti riigid mitme tunnusgrupi põhjal rühmadesse. Hierarhilise klasteranalüüsi abil toodi riikide rühmitused välja nii lapse sünnile suunatud meetmete, ema- ja vanemapuhkuse kestuse, perepoliitika põhimõtete, toetuste taseme ning eraldi ka üksikvanematoetuse alusel.

Käesolev töö võrdles perepoliitika meetmete põhjal tehtud klassifikatsioone klassikalise heaoluriikide tüpoloogiaga. Riikide jaotumine perepoliitiliste meetmete järgi on teatud osas sarnane Esping-Anderseni klassikalise heaoluriikide jaotusega, teatud osas aga klassifikatsioon erineb. Perepoliitika alusel paigutuvad Skandinaavia riigid sarnaselt Esping-Anderseni jaotusele sotsiaaldemokraatliku heaolumudeli alla. Erisus tekib aga konservatiivse heaolurežiimi osas. Euroopa mandriosa riikidest Luksemburg, Belgia, Austria, Saksamaa sarnanevad perepoliitika alusel enam sotsiaaldemokraatliku mudeliga ning Itaalia, Hispaania ja Šveits enam liberaalse mudeliga.

Liberaalse sotsiaalpoliitikaga riigid Austraalia, Uus-Meremaa, Kanada, USA on liberaalsed ka perepoliitika meetmete alusel. Kuid Suurbritannia ja Iirimaa paigutuvad perepoliitika näitajate poolest pigem konservatiivse kui liberaalse heaolumudeli alla. Liberaalsete joontega perepoliitika on ka Itaalias ja Hispaanias, mille Esping-Andersen on üldise sotsiaalpoliitika alusel paigutanud Lääne-Euroopa riikidega ühte rühma.

Paljud teadlased on klassikalisele heaolurežiimide jaotusele juurde lisanud ka Lõuna-Euroopa mudeli, mis on valdavaks Portugalis, Hispaanias, Itaalias ja Kreekas. Kuid riiklike lastetoetuste ning lapse sünnile suunatud meetmete alusel ei ole Vahemere maad omavahel alati sarnaste joontega ning ei moodusta seetõttu homogeenet mudelit.

Kokkuvõttes võib perepoliitika alusel välja tuua viis erinevat riikide rühma:

Ühe rühma moodustavad tüüpiliselt sotsiaaldemokraatliku mudeli hulka paigutatud Skandinaavia riigid. Lisaks nendele on sarnaste joontega perepoliitika ka Ida-Euroopa riikidest Eestis, Lätis, Ungaris ja Rumeenias ning Lääne-Euroopa riikidest Luksemburgis, Saksamaal, Belgias ja Austrias. Rühma iseloomustavad eelkõige universaalsed riiklikud peretoetused, toetuste suhteliselt kõrge tase ning pikk tasustatud vanemapuhkus.

Teise rühma kuuluvad Lääne-Euroopa riigid Iirimaa, Suurbritannia, Holland Prantsusmaa, Liechtenstein, Monaco, Vahemere maadest Portugal, Kreeka, Malta, lisaks Island, Sloveenia, Albaania. Lastetoetused võivad olla universaalsed või sõltuda sissetulekust. Keskmise sissetulekuga peredel on võimalik igas nimetatud riigis lastetoetust saada. Kuid vanemapuhkus on suhteliselt lühike ja hüvitis selle eest puudub.

Kolmanda rühmana saab välja tuua Ida-Euroopa riigid Tšehhi, Slovakkia, Poola, Leedu, Ukraina, Bulgaaria, Venemaa, Valgevene, Horvaatia, Serbia ja Moldova. Endised sotsialistlikud riigid jagavad sarnaseid jooni liberaalse mudeliga selles osas, et toetuste saamine sõltub sissetulekust ning mõeldud vaid madala sissetulekuga peredele, keskmise sissetulekuga peredele rahalised lastetoetused puuduvad. Lapse sünniga seotud puhkuste osas on Ida-Euroopa riikidel ühist aga sotsiaaldemokraatliku mudeliga, kus on pikk vanemapuhkus ning universaalsed puhkusehüvitised, mida makstakse sõltumata sissetulekust. Ida-Euroopa riike iseloomustab ka ühekordse sünnitoetuse kõrge tase suhtarvuna keskmisest palgast.

Neljanda rühma moodustavad liberaalsed riigid Kanada, Itaalia, Hispaania, Šveits, Austraalia, Uus-Meremaa ja Jaapan. Toetuste saamine sõltub sissetulekust ning mõeldud vaid madala sissetulekuga peredele. Vanemapuhkus on lühike ning selle eest saadav hüvitis sõltub sissetulekust või puudub üldse. Samuti puudub ühekordne sünnitoetus (v.a Jaapanis, kus ühekordne sünnitoetus on kõrgel tasemel).

Viienda rühmana võib täiesti eraldiseisvalt ära nimetada kaks riiki – Türgi ja USA. Need on äärmuslikud näited liberaalsest perepoliitikast, kus riiklikud lastetoetused puuduvad täiesti ning lapse sünni puhul võimaldatav puhkus on väga lühike.

Täiendades edaspidi andmestikku empiiriliste andmetega kaudsete toetuste ning lastepäevahoiu meetmete kohta, annaks see võimaluse veelgi detailsema võrdlusanalüüsi koostamiseks ning terviklikuma pildi saamiseks riigipoolse toetuse osas lastega peredele.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ainsaar, M. (2001). Eesti perepoliitika Euroopa kontekstis. *Eesti inimarengu aruanne 2001* / R. Vetik. Tallinna Pedagoogikaülikool, Rahvusvaheline Sotsiaaluuringute Instituut: 36-40.

Arts, W., Gelissen, J. (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or more? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy*, 2002, 12 (2): 137-158.

Austria Country Summary. (2004). *The Clearinghouse on International Developments on Child, Youth, and Family Policy at Columbia University*.
[<http://www.childpolicyintl.org/countries/austria.pdf>]. 30.07.2005.

Bacher, J. (2002). Cluster Analysis. *Friedrich-Alexander University Erlangen-Nuremberg*. [<http://www.soziologie.wiso.uni-erlangen.de/koeln>]. 02.01.2006.

Barnabætur fyrri ára – fjárhæðir. Ríkisskattstjóri. *Internal Revenue Directorate. Iceland*.
[http://www.rsk.is/birta_sidu.asp?vefslod=/skattar/barnabaetur_fyrri_ara.asp&val=2.0]. 07.08.2005.

Belarus. Status of Maternity Protection by Country. *World Alliance for Breastfeeding Action*. [<http://www.waba.org.my/womenwork/countriesb.htm>]. 07.08.2005.

Blau, D. M., Robins, P. K. (1989). Fertility, employment, and Child-Care Costs. *Demography*, 1989, 26 (2): 287-300.

Blood, R. O. Jr. (1972). *The Family*. New York; London: Free Press.

Bonoli, G. (1997). Classifying Welfare States: a Two-Dimension Approach. *Journal of Social Policy*, 1997, 26 (3): 351-372.

Bruning, G., Plantenga, J. (1999). Parental leave and equal opportunities: Experiences in eight European countries. *Journal of European Social Policy*, 1999, 9: 195-209.

Child and Family Benefits. *Canada Revenue Agency*.
[<http://www.cra-arc.gc.ca/benefits>]. 07.08.2005.

Chemerys, A., Lipentsev, A., Muzychuk, C., Tsypuk, V. (2002). The Ukrainian Social Protection System and the Methods of Governance (Chapter 4). *The Impact of Decentralization on Social Policy* / K. Tausz. Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, Budapest.
[<http://lgi.osi.hu/publications/2002/101/Tausz-Ukraine.pdf>]. 07.08.2005.

Council Directive 96/34/EC of 3 June 1996 on the framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and the ETUC. (1996). *Official Journal of the European Union*, L 145, 19/06/1996: 4-9. [<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0034:EN:HTML>] 15.07.2005.

Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding (tenth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC). (1992). *Official Journal of the European Union*, L 348, 28/11/1992: 1-8. [<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0085:EN:HTML>]. 30.07.2005.

Council Recommendation of 27 July 1992 on the Convergence of Social Protection Objectives and Policies (92/442/EEC). (1992). *Official Journal of the European Union*, L 245, 26/08/1992: 49-52. [<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992H0442:EN:HTML>] 15.07.2005.

Countries. *The Clearinghouse on International Developments on Child, Youth, and Family Policy at Columbia University*. [<http://www.childpolicyintl.org/countries/australia.pdf>]. 30.07.2005.

Devisscher, S. (2004). The Career Break (Time Credit) Scheme in Belgium and the Incentive Premiums by the Flemish Government. Discussion Paper. *Peer Review Programme of the European Employment Strategy*. [<http://pdf.mutual-learning-employment.net/pdf/belgium%2004/Discussion%20paperBEL04.pdf>]. 14.09.2005.

Dumon, W., Aldous, J. (1979). European and United States Political Contexts for Family Policy Research. *Journal of Marriage and the Family*. 1979, 41 (3): 497-505.

Esping-Andersen, G. (2003). *Why We Need a New Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (2000). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Eurostat. (2005a). European Social Statistics: Social Protection Expenditure and Receipts. Data 1994-2002. *Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities*. [http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-DC-05-001/EN/KS-DC-05-001-EN.PDF]. 10.10.2005.

Eurostat. (2005b). Earnings in Industry and Services in 2002. *Eurostat News Release*, 2005, 68. [http://epp.eurostat.cec.eu.int/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2005/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2005_MONTH_05/3-30052005-EN-AP.PDF]. 18.11.2005.

Family Assistance Office. *Australian Government*. [<http://www.familyassist.gov.au>]. 07.08.2005.

Family Leaves – a Matter for Both Parents. *Ministry of Labour, Finland*. [<http://www.mol.fi/english/working/familyleaves2003.html>]. 07.08.2005.

Feyereisen, M. (2003). LCGB calls for compulsory parental leave for fathers. *European industrial relations observatory on-line*. [<http://www.eiro.eurofound.ie/2003/01/inbrief/LU0301106N.html>]. 18.11.2005.

Forssén, K. (2000). Perepoliitkad ning laste majanduslik heaolu mõnedes OECD riikides. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas* / M. Ainsaar. Rahvastikuministri büroo: 28-45.

Fox, L. (2003). Safety Nets in Transition Economies. A Primer. *World Bank*. [http://www1.worldbank.org/sp/safetynets/Training_Events/TransEcono_Fox_Paper.doc]. 18.11.2005.

Freiler, C., Stairs, F., Kitchen, B. (with Cerny, J.). (2001). Mothers as earners, mothers as carers: responsibility for children, social policy and the tax system. Status of Women Canada, 2001. *Status of Women, Canada*. [http://www.swc-cfc.gc.ca/pubs/pubspr/0662655206/200103_0662655206_e.pdf] 15.07.2005.

Gauthier, A. H. (2004). Choices, Opportunities and Constraints on Partnership, Childbearing and Parenting: the Policy Responses. Background paper for the session on: Childbearing and Parenting in Low Fertility Countries: Enabling Choices. European Population Forum: Population Challenges and Policy Responses. 12-14 January 2004, Geneva, Switzerland. *United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)*. [<http://www.unece.org/ead/pau/epf/gauthier.pdf>]. 29.08.2005.

Gauthier, A. H. (2002). Family policies in industrialized countries: is there convergence? *The Center for Research on Families, University of Washington*. [<http://depts.washington.edu/crfam/Symposium1/Gauthier.pdf>]. 13.06.2005.

Gauthier, A. H. (2000). Public Policies Affecting Fertility and Families in Europe: A Survey of the 15 Member States. Paper Prepared for the European Observatory on Family Matters; Annual Seminar 2000, Low Fertility, Families, and Public Policies. Seville, Spain, September 15-16, 2000. *European Observatory on the Social Situation, Demography and Family*. [http://europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/downloads/sevilla_2000_gauthier_en.pdf]. 15.07.2005.

Gauthier, A. H., Hatzius, J. (1997). Family Benefits and Fertility: an Econometric Analysis. *Population Studies*, 1997, 51: 295-306.

Gordon, M. S. (1994). Social Security Policies in Industrial Countries: A Comparative Analyses. Cambridge University Press.

Hicks, A., Kenworthy, L. (2003). Varieties of Welfare Capitalism. *Socio-Economic Review*, 2003, 1: 27-61.

Huber, E., Stephens, J. D., Bradley, D., Moller, S., Nielsen, F. (2001). The Welfare State and Gender Equality. Luxembourg Income Study Working Paper No. 279, September 2001. [<http://www.lisproject.org/publications/liswps/279.pdf>]. 30.06.2005.

ILO C183. (2000). Maternity Protection Convention. *International Labour Organization*. [<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C183>]. 15.07.2005.

ILO R191. (2000). Maternity Protection Recommendation. *International Labour Organization*. [<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R191>] 15.07.2005.

Jones, G. J., Gallagher III, B. J., McFalls Jr, J. A. (1973). *Sociology: Micro, Macro and Mega Structures*. Fort Worth [etc.]: Harcourt Brace College Publishers.

Kammerman, S. B. (2003). Welfare states, family policies, and early childhood education, care, and family support: Options for the Central and Eastern European (CEE) and Commonwealth of Independent States (CIS) countries. Consultation Meeting on Family Support Policy in Central and Eastern Europe, organized by UNESCO and the Council of Europe – Budapest, Hungary – September 3-5, 2003. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*. [http://portal.unesco.org/education/fr/file_download.php/37fd2e5c2dd3951ee9041d21e39b01c1Welfare+States+Family+Policies+and+ECEC.pdf] 10.07.2005.

Kammerman, S. B., Kahn A. J. (1981). *Child Care, Family Benefits, and Working Parents: a Study in Comparative Policy*. New York: Columbia University Press.

Kammerman, S. B., Kahn, A. J. (1976). Explorations in Family Policy. *Social Work*, 1976, 21 (3): 181-186.

Kangas, O. E. (1994). The Politics of Social Security: On Regressions, Qualitative Comparisons and Cluster Analysis. *The Comparative Political Economy of the Welfare State* / T. Janoski and A.M.Hicks. Cambridge: Cambridge UP: 346-364.

Korpi, W. (1989). Power, politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship. *American Sociological Review*, 1989, 54 (3): 309-328.

Kreimer, M. (2004). Parental Insurance and Childcare. Statements and Comments. Austria. *Peer Review Programme of the European Employment Strategy*. [<http://peerreview.almp.org/pdf/sweden04/autSWE04.pdf>]. 08.09.2005.

LABORSTA. Yearly data of Total and Economically active population, Employment, Unemployment, Hours of Work, Wages, Labour Cost, Consumer Price Indices, Occupational Injuries, Strikes and Lockouts: 1969-2004. Wages in Manufacturing. The Labour Statistics Database. *International Labour Organization (ILO)*. [<http://laborsta.ilo.org>]. 18.11.2005.

Law of Ukraine. On Introducing Amendments to the Law of Ukraine On State Assistance to Families with Children. (2002). *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*. [<http://www.oecd.org/dataoecd/46/6/2075421.pdf>]. 07.08.2005.

Marksová-Tominová, M. (ed.). (2003). Gender Assessment of the Impact of EU Accession on the Status of Women and the Labour Market in CEE, National Study: Czech Republic. Gender Studies, o.p.s.
[http://karat.org/documents/FINAL_BROZURA_KOMPLET.pdf]. 17.04.2005.

Math, A., Meilland, C. (2004). Family-Related leave and industrial relations. *European Industrial Relations Observatory On-line*.
[<http://www.eiro.eurofound.eu.int/2004/03/study/tn0403101s.html>]. 27.07.2005.

McKeown, K., Sweeney, J. (2001). Family Well-being and Family Policy; A review of research on benefits and costs. *Department of Health and Children. Ireland*.
[<http://www.doh.ie/pdfdocs/famrev.pdf>] 10.07.2005.

Millar, J., Warman, A. (1996). Family Obligations in Europe. London: Family Policy Studies Centre.

Millennium Development Goal Indicators Database. (2005). *United Nations Statistics Division*. [http://unstats.un.org/unsd/mi/mi_worldmillennium1.asp]. 01.11.2005.

MISSCEEC. (2002). Mutual Information System on Social Protection in the Central and Eastern European Countries Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovak Republic and Slovenia. Situation at 1 January 2002. *European Commission. Employment, Social Affairs and Equal Opportunities*.
[http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_protection/misseeec_en.htm]. 17.04.2005.

MISSCEO. (2002). Mutual Information System on Social Protection of the Council of Europe. Comparative tables of social protection systems in 21 member states of the Council of Europe, Australia, Canada and New Zealand. *Directorate General of Social Cohesion (DG III). Council of Europe*.
[http://www.coe.int/T/E/social_cohesion/social_policies/Social_Security/Misseeo_2002.pdf]. 15.09.2005.

MISSOC. (2002). Social Protection in the Member States in the EU Member States and the European Economic Area. Situation on January 1st 2002 and Evolution. *European Commission. Employment, Social Affairs and Equal Opportunities*.
[http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/2002/index_en.htm]. 15.09.2005.

Moldova. *CIA – The World Factbook*.
[<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/md.html>]. 30.10.2005.

OANDA. *The Currency Site*. [<http://www.oanda.com/convert/classic>]. 30.10.2005.

OECD. (2004a). Benefits and Wages: OECD Indicators 2004. Country-specific files. *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*.
[http://www.oecd.org/document/0/0,2340,en_2649_201185_34053248_1_1_1_1,00.html]. 07.08.2005.

OECD. (2004b). Social Expenditure database (SOCX), 1980-2001. *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*.
[http://www.oecd.org/document/2/0,2340,en_2649_34635_31612994_1_1_1_1,00.html]. 10.10.2005.

Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public goods and the Theory of Groups*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Orloff, A. S. (1993). Gender and the Social Rights of Citizenship: the Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States. *American Sociological Review*, 1993, 58 (3): 303-328.

Pampel, F. C., Adams, P. (1992). The Effects of Demographic Change and Political Structure on Family Allowance Expenditures. *Social Service Review*, 1992, 66 (4): 524-546.

Pampel, F. C., Williamson, J. B. (1988). Welfare Spending in Advanced Industrial Democracies, 1950-1980. *The American Journal of Sociology*, 1988, 93 (6): 1424-1456.

Pascall, G., Manning, N. (2000). Gender and Social Policy: Comparing Welfare States in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. *Journal of European Social Policy*, 2000, 10 (3): 240-266.

Popescu, R. (2003). Changing Family and Family Policy. *The Research Institute for Quality of Life*.
[<http://www.iccv.ro/romana/conf/conf.sibiu.2003/pdf/17.%20Raluca%20Popescu.pdf>]. 07.08.2005.

Ragin, C. (1994). A Qualitative Comparative Analysis of Pension Systems. *The Comparative Political Economy of the Welfare State* / T. Janoski and A. M. Hicks. Cambridge: Cambridge UP: 320-345.

Resolution on the Protection of Families and Children (A4-0004/99). (1999). *Official Journal of the European Union*, C 128, 07/05/1999: 79-82. [http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/c_128/c_12819990507en00790082.pdf]. 15.07.2005.

Rudd, E. C. (2003). They say, 'Oh God, I don't want to live like her!': The Marginalization of Mothering in German Post-Socialism. *Families of a New World. Gender, Politics and States Development in Global Context* / L. Haney and L. Pollard. New York; London: Routledge: 179-195.

Saint-Arnaud, S., Bernard, P. (2003). Convergence or Resilience? A Hierarchical Cluster Analysis of the Welfare Regimes in Advanced Countries. *Current Sociology*, 2003, 51(5): 499-527.

Social Security Online. (2003). Social Security Programs Throughout the World: The Americas, 2003. [<http://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/2002-2003/americas>].

Social Security Online. (2002a). Social Security Programs Throughout the World: Asia and the Pacific, 2002. [<http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2002-2003/asia>]. 17.04.2005.

Social Security Online. (2002b). Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2002. [<http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2002-2003/europe>]. 17.04.2005.

Soubbotina, T. P., Sheram, K. A. (2000). Beyond economic growth: meeting the challenges of global development (Chapter IV). *World Bank*. [http://www.worldbank.org/depweb/beyond/beyondco/beg_all.pdf]. 01.11.2005.

Stanovnik, T., Stropnik, N. (2003). Study on the Social Protection Systems in the 13 Applicant Countries: Slovenia Country Study. *European Commission*. [http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_protection/docs/slovenia_final.pdf]. 05.09.2005.

Stropnik, N. 2000. Lastetoetused ja lastega seotud maksusoodustused mõnedes Euroopa riikides. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas* / M. Ainsaar. Rahvastikuminiistri büroo: 46-58.

Stropnik, N. 2004. Thematic session 2: Childbearing and parenting in low fertility countries: Enabling choices. European Population Forum 2004: Population Challenges and Policy Responses. 12-14 January 2004, Geneva, Switzerland. *United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)*. [<http://www.unece.org/ead/pau/epf/present/ts2/stropnik.pdf>]. 29.08.2005.

Swedish Family Policy. (2003). Fact Sheet. No.14. September. *Ministry of Health and Social Affairs. Sweden*. [http://www.sweden.se/upload/Sweden_se/english/factsheets/RK/PDF/RK_Swedish_family_policy.pdf]. 29.11.2005.

Switzerland Country Summary. (2004). *The Clearinghouse on International Developments on Child, Youth, and Family Policy at Columbia University*. [<http://www.childpolicyintl.org/countries/switzerland.pdf>]. 30.07.2005.

The rights of parents of small children in Norway. (2003). *Ministry of Children and Family Affairs. Norway*. [http://odin.dep.no/filarkiv/234544/241998_brosjyre.pdf]. 30.08.2005.

The social protection systems in the 13 candidate countries. (2003). *European Commission. Employment, Social Affairs and Equal Opportunities*. [http://europa.eu.int/comm/employment_social/social_protection/index_en.htm]. 17.11.2005.

Tiit, E.-M. (2001). Andmeanalüüs I. Objektide rühmitamine ehk klasteranalüüs. *Tartu Ülikooli matemaatilise statistika instituut*. [http://www.ms.ut.ee/oppetoo/aa1/AA1_Loeng9.htm]. 28.10.2005.

Trifiletti, R. (1999). Southern European Welfare Regimes and the Worsening Position of Women. *Journal of European Social Policy*, 1999, 9 (1): 49-64.

Wennemo, I. (1992). The Development of Family Policy. *Acta Sociologica*, 1992, 35: 201-217.

WEO (World Economic Outlook). (1998). Financial Turbulence and the World Economy. *International Monetary Fund*.
[<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/weo1098/pdf/1098sta.pdf>]. 01.11.2005.

Wilensky, H. (1975). The Welfare State and Equality: Structural and Ideological roots of Public Expenditures. Berkeley: University of California Press.

Women in Transition: Women, Families and Policies (Chapter 3). (1999). The Monee Project. *Regional Monitoring Report*, 1999, 6:41-57. *United Nations Children's Fund (UNICEF)*. [<http://www.unicef-icdc.org/publications/pdf/monee6/chap-3.pdf>]. 18.11.2005.

Women's Work: Discrimination Against Women in the Ukrainian Labor Force. (2003). *Human Rights Watch*, 2003, 15 (5D).
[<http://www.hrw.org/reports/2003/ukraine0803/ukraine0803.pdf>]. 07.08.2005.

Yahoo Currency Converter [<http://finance.yahoo.com/currency>]. 30.10.2005.

О минимальных потребительских бюджетах для различных Социально-демографических групп населения. (2002). Постановление министерства труда и социальной защиты республики беларусь. 19 июля 2002 г. № 101. *ПРАВО 2002. Законодательство Республики Беларусь*.
[<http://pravo2002.by.ru/baza/postanov/mints/pts00002.html>]. 20.12.2005.

Об установлении размеров минимальной заработной платы и базовой величины для исчисления размеров обязательных социальных выплат, налогов, сборов, штрафов и иных платежей. (2002). Постановление совета министров республики беларусь 22 февраля 2002 г. № 243. *ПРАВО. Законодательство Республики Беларусь*. [<http://pravo.kulichki.com/otrasl/trd/trd00444.htm>]. 20.12.2005.

Прожиточный минимум на душу населения и по основным социально-демографическим группам населения в целом по Российской Федерации. *Библиотека нормативно-правовых актов. Rambler-Право*.
[<http://law.rambler.ru/library/norubs/39107>]. 07.08.2005.

Lisa 1. Algandmete allikad ning andmestiku kirjeldus

Andmestik (vt lisa 2) sisaldab andmeid ema- ja vanemapuhkuste ning lastetoetuste kohta 45 riigis. Enamik arvandmeid on antud 2002. aasta kohta. Tunnused andmestikus on arvatud töö autori poolt vastavalt viidatud allikates toodud algandmetele ning toetuste ja hüvitiste maksmise skeemidele. Arvesse on võetud kõiki ettenähtud tingimusi toetuste saamisel: perekonna sissetulekut, riigi keskmist palka, riigis kehtestatud miinimumpalka, elatusmiinimumi vms. Rahvusvaluuta on ümber arvestatud eurodesse vastavalt valuutavahetuskursile seisuga 01.07.2002 (vt lisa 3).

Peretoetuste osakaal siseriiklikust kogutoodangust

Tunnuse kirjeldus

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik
skt	Riiklikud kulutused peretoetustele 2001. aastal	osakaal siseriiklikust kogutoodangust (%)

Algandmete allikad

Eurostat 2005a:78	– Euroopa Liidu liikmesriigid
Fox 2003	– Ukraina
OECD 2004b	– Riigid väljaspool Euroopa Liitu

Märkused

- Nii OECD kui Eurostati andmebaasis sisaldavad kulutused peretoetustele nii rahalisi toetusi (lastetoetused, ema- ja vanemapuhkuse hüvitised, üksikvanematoetused) kui ka mitterahalisi toetusi (laste päevahoiu teenused).
- Eurostat (2005a) sisaldab Euroopa Liidu riikide sotsiaalkulutuste andmeid ka 2002. aasta kohta, kuid võrreldavuse huvides on kasutatud kõikide riikide kohta 2001. aasta andmeid.
- Ukraina ja Türgi: andmed pärinevad aastast 1999.

- Andmed sotsiaalkulutuste kohta SKT-st puuduvad Albaania, Bulgaaria, Horvaatia, Liechtensteini, Moldova, Monaco, Rumeenia, San Marino, Serbia, Valgevene ja Venemaa kohta.

Tunnused keskmise palga kohta

Paljudes riikides makstakse toetusi sõltuvalt pere sissetulekust. Võrreldavuse huvides on enamiku analüüside aluseks ühe ja kahe lapsega tüüp perekonnad, kus mõlemad vanemad töötavad ning teenivad riigi keskmist tööstussektori palka. Seetõttu on andmestikku kaasatud ka andmed keskmise palga kohta.

Tunnuste kirjeldus

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik
kpalk	2002. aasta keskmine kuupalk tööstussektoris	euro
npalk	2002. aasta keskmine nädalapalk tööstussektoris	euro

Algandmete allikad

- Eurostat 2005b – Holland, Kreeka, Portugal
 LABORSTA 2005 – Kõik riigid, v.a Kreeka Holland Portugal

Märkused

- Kuna keskmine palk on erinevate riikide kohta väljendatud sageli erineva perioodi kohta, on andmestikus kuu- ja nädalapalgad arvutatud järgmiste valemitega:
 - Aastapalk arvutatud kuupalgaks: $(aastapalk : 12)$
 - Aastapalk arvutatud nädalapalgaks: $(aastapalk : 52)$
 - Tunnipalk arvutatud nädalapalgaks valemiga: $(tunnipalk \times 40)$
 - Tunnipalk arvutatud kuupalgaks valemiga: $(tunnipalk \times 40 \times 52 : 12)$
 - Kuupalk arvutatud nädalapalgaks valemiga: $(kuupalk \times 12 : 52)$
- Austria ja Türgi: andmed keskmise palga kohta pärinevad aastast 2001.
- Valgevene: arvestatud üldine keskmine palk, mitte tööstussektori keskmine palk.
- Andmed puuduvad Liechtensteini ja Monaco kohta.

Tunnused ema- ja vanemapuhkuse kohta

Ema- ja vanemapuhkuse kestus ning hüvitised on riikide kaupa kokkuvõtliku tabelina välja toodud ka lisa 4.

Tunnuste kirjeldus

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik / skaala
epk	Emapuhkuse kestus esimese lapse sünnil. Ainult emale mõeldud puhkus vahetult enne ja pärast lapse sündi.	nädalad
ephpr	Riiklikul tasandil ettenähtud emapuhkuse hüvitise tase	% kuupalgast
ephnd	Emapuhkuse hüvitise summa nädala kohta keskmise sissetuleku puhul. Arvutatud üldiselt valemi alusel: <i>emapuhkuse hüvitise tase (ephpr) x nädalapalk (npalk)</i> , kuid võetud arvesse ka rahaline maksimumpiir, mille ulatuses puhkusehüvitist makstakse.	euro
ephk	Kogu emapuhkuse perioodi eest saadav hüvitise summa kokku. Arvutatud üldiselt valemi alusel: <i>emapuhkuse hüvitise summa nädala kohta (ephnd) x emapuhkuse kestus (epk)</i> , kuid arvestatud ka erinevaid hüvitisemaksmise põhimõtteid (kombineeritud tasu, fikseeritud tasu vms).	euro
vpk	Vanemapuhkuse kestus esimese lapse sünnil. Puhkus lapse hooldamiseks, mida võivad kasutada mõlemad vanemad. Siia hulka on lisatud ka isapuhkus, kui see on eraldiseisev puhkuseperiood ning seda ei saa kasutada keegi teine peale isa.	nädalad
vph	Vanemapuhkuse hüvitise saamise tingimused	0 - hüvitis puudub 1 - sõltub palgast 1,5 - kombineeritud tasu 2 - fikseeritud summa

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik / skaala
	Vanemapuhkuse hüvitise summa nädala kohta keskmise sissetuleku puhul.	
vphnd	Arvesse on võetud ka rahaline maksimumpiir, mille ulatuses puhkusehüvitist makstakse ning muud hüvitise saamise tingimused.	euro
	Vanemapuhkuse hüvitis kokku.	
vphk	Arvutatud üldiselt valemi alusel: <i>vanemapuhkuse hüvitise summa nädala kohta (vphnd) x vanemapuhkuse kestus (vpk)</i> , kuid arvestatud ka erinevaid hüvitisemaksmise põhimõtteid (kombineeritud tasu, fikseeritud tasu vms).	euro
	Lapse sünniga seotud puhkuste kestus kokku.	
pkk	Arvutatud valemi alusel: <i>emapuhkuse kestus (epk) + vanemapuhkuse kestus (vpk)</i> .	nädalad
	Lapse sünniga seotud puhkuste hüvitiste summa kokku	
phk	Arvutatud üldiselt valemi alusel: <i>emapuhkuse hüvitis kokku (ephk) + vanemapuhkuse hüvitis kokku (vphk)</i> , kuid arvestatud ka erinevaid hüvitise maksmise põhimõtteid.	euro
st	ühikordne sünnitoetus esimese lapse sünnil	euro

Algandmete allikad

Võrdlevad andmestikud

Countries... 2005	– Uus-Meremaa, Austria, Austraalia, Suurbritannia, Iirimaa, Taani, USA, Jaapan
MISSCEEC 2002	– Bulgaaria, Tšehhi, Eesti, Ungari, Läti, Leedu, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia
MISSCEO 2002	– Horvaatia, Serbia, Moldova
MISSOC 2002	– Euroopa Liidu 15 liikmesriiki – Šveits, Norra, Liechtenstein
OECD 2004a	– OECD liikmesriigid

Social Security Online 2002a	– Jaapan, Austraalia, Uus-Meremaa
Social Security Online 2002b	– Kõik Euroopa riigid
Social Security Online 2003	– Ameerika Ühendriigid, Kanada
The Social Protection... 2003	– Bulgaaria, Tšehhi, Eesti, Ungari, Läti, Leedu, Malta, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia, Türgi

Riigispetsiifilised allikad

Barnabætur... 2005	– Island
Belarus... 2005	– Valgevene
Chemerys <i>et al.</i> 2002	– Ukraina
Child and Family... 2005	– Kanada
Devisscher 2004	– Belgia
Family Assistance... 2005	– Austraalia
Family Leaves... 2005	– Soome
Feyereisen 2003	– Luksemburg
Law of Ukraine... 2002	– Ukraina
Marksová-Tominová 2003	– Tšehhi
Popescu 2003	– Rumeenia
Swedish Family Policy 2003	– Rootsi
The Rights of Parents... 2003	– Norra
Women in Transition... 1999	– Valgevene
Women's work... 2003	– Ukraina

Märkused

- Leedu: sünnitoetus ning üks osa vanemapuhkuse hüvitisest on arvatud elatusmiinimumi alusel. Elatusmiinimum 2002. aastal oli 125 LTL kuus (MISSCEEC 2002).

- Norra: tasustatud ema- ja vanemapuhkuse puhkuse kestuseks on arvestatud 52 nädalat hüvitisega 80% palgast. Vanematel on tegelikult võimalik valida ka lühem puhkuseperiood 42 nädalat suurema hüvitisega 100% palgast.
- Saksamaa: tasustatud vanemapuhkuse kestuseks on arvestatud 24 kuud (hüvitisega 307 eurot kuus). Vanematel on tegelikult võimalik valida ka lühem puhkuseperiood – 12 kuud, mille vältel puhkusetasu on 460 eurot kuus.
- Ukraina: sünnitoetus on seotud miinimumpalgaga. Miinimumpalk 2002. aastal oli 140 UAH kuus (Social Security... 2002b).
- Ungari: vanemapuhkuse hüvitise maksimummäär on seotud miinimumpalgaga. Miinimumpalk 2002. aastal oli 83000 HUF kuus (MISSCEEC 2002; Social Security... 2002b). Sünnitoetus on seotud miinimumpensioniga. Miinimumpension 2002. aastal oli 20100 HUF (OECD 2004a).
- Valgevene: sünnitoetus on seotud minimaalse tarbimiseelarvega ühe inimese kohta (*minimum per capita consumer budget*). 2002. aastal oli kolmeliikmelise noore pere minimaalne tarbimiseelarve 141451 BYR inimese kohta (О минимальных... 2002). Vanemapuhkuse hüvitis on seotud miinimumpalgaga. 2002. aastal oli miinimumpalk 17000 BYR kuus (Об установлении... 2002).
- Andmed ema- ja vanemapuhkuse kohta puuduvad Moldova ja Serbia kohta.

Tunnused lastetoetuste kohta

Tunnuste kirjeldus

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik / skaala
ltv1	Vanusepiirang lastetoetuse saamisel üldiselt	aastad
ltv2	Vanusepiirang lastetoetuse saamisel õpingute jätkamise puhul	aastad
ltv3	Lastetoetuse summa seotus laste vanusega	0 - toetus puudub 1 - sõltub lapse vanusest 2 - ei sõltu lapse vanusest

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik / skaala
lts1	Lastetoetuse saamise seotus sissetulekuga	0 - toetus puudub 1 - sõltub sissetulekust 2 - ei sõltu sissetulekust
lts2	Sissetuleku piirang ühe pereliikme kohta lastetoetuse saamiseks Kui toetus on universaalne ning sissetuleku-piirangut ei ole, on tunnuse väärtuseks arvestatud 100%.	% keskmisest kuupalgast
lts3	Lastetoetuse summa seotus sissetulekuga	0 - toetus puudub, 1 - toetus erineb sõltuvalt sissetulekust 2 - toetussumma ei sõltu sissetulekust
lta	Lastetoetuse seotus laste arvuga peres	0 - toetus puudub 1 - toetus alates 3. lapsest 2 - alates 2. lapsest 3 - alates esimesest lapsest
lt3	Lastetoetuse summa kuus 3-aastasele lapsele, kui mõlemad vanemad töötavad ja saavad keskmist palka (ühe lapsega peres)	euro
lt9	Lastetoetuse summa kuus 9-aastasele lapsele, kui mõlemad vanemad töötavad ja saavad keskmist palka (ühe lapsega peres)	euro
lt3j9	Lastetoetuse summa kuus 3- ja 9-aastasele lapsele, kui mõlemad vanemad töötavad ja saavad keskmist palka (kahe lapsega peres)	euro
üto	Meetmete olemasolu üksikvanemate toetamiseks	0 - puuduvad 1- seotud sissetulekuga 2 - universaalsed
ült3	Lastetoetuse summa kuus 3-aastasele lapsele üksikvanemaga peres, kui vanem töötab ja saab keskmist palka (ühe lapsega peres)	euro
ült3j9	Lastetoetuse summa kuus 3- ja 9-aastasele lapsele üksikvanemaga peres, kui vanem töötab ja saab keskmist palka (kahe lapsega peres)	euro
üt3	Üksikvanema staatusega kaasnev lisatoetus kuus, kui vanem töötab ja saab keskmist palka (ühe lapsega peres)	euro

Lühend andmestikus	Tunnuse kirjeldus	Mõõtühik / skaala
üt3j9	Üksikvanema staatusega kaasnev lisatoetus kuus, kui vanem töötab ja saab keskmist palka (kahe lapsega peres)	euro

Algandmete allikad kattuvad allikatega ema- ja vanemapuhkuse kohta (vt lk 90-91).

Märkused

- Island: alla 7-aastasele lapsele on lastetoetuse summa fikseeritud. Üle 7-aasta vanuste laste puhul sõltub toetuse suurus pere sissetulekust.
- Leedu: esimesele ja teisele lapsele toetust ei maksta. Lastetoetust saavad pered, kus on vähemalt kolm last.
- Prantsusmaa: ühe lapsega pere lastetoetust ei saa. Lastetoetust saavad pered, kus on vähemalt kaks last.
- Valgevene: lastetoetuste saamine ja toetuste suurus on seotud minimaalse tarbimiseelarvega ühe inimese kohta (*minimum per capita consumer budget*). 2002. aastal oli kolmeliikmelise noore pere minimaalne tarbimiseelarve 141451 BYR inimese kohta (О минимальных... 2002).
- Venemaa: lastetoetuste saamine on seotud elatusmiinimumiga. Elatusmiinimum 2002. aasta II kvartalis oli 1804 RUB inimese kohta (Прожиточный...2005).
- Andmed lastetoetuste kohta puuduvad San Marino kohta.
- Üksikvanematoetuste analüüsides puuduvad andmete vähesuse tõttu Albaania, Monaco, San Marino, Türgi ja Ukraina.

Lisa 2. Andmestik lapse sünniga seotud puhkuste ning lastetoetuste kohta

Riik	skt	kpalk	ndpalk	epk	ephpr	ephnd	ephk	vpk	vph	vphnd	vphk	pkk	phk
Albaania	-	107	25	52	80	20	1114	0	0	0	0	52	1114
Austraalia	2,8	2018	466	0	0	0	0	52	0	0	0	52	0
Austria	2,9	2501	577	16	100	577	9234	148	2	102	15022	164	24256
Belgia	2,2	2535	585	15	82	480	7196	26	2	119	3095	41	10291
Bulgaaria	-	121	28	19	90	25	483	91	2	13	1188	110	1672
Eesti	2,0	376	83	20	100	83	1652	146	2	9	1291	166	2943
Hispaania	0,5	1901	439	16	100	439	7021	150	0	0	0	166	7021
Holland	1,1	2807	648	16	100	648	10363	26	0	0	0	42	10363
Horvaatia	-	661	152	32	100	135	4324	26	2	51	1323	58	5647
Iirimaa	2,1	2130	492	18	70	232	4183	14	0	0	0	32	4183
Island	2,6	2069	477	13	80	382	4965	22	1	382	8273	35	13238
Itaalia	1,0	2151	496	21	80	397	8339	48	1	149	7148	69	15486
Jaapan	0,6	2498	576	14	60	346	4842	44	0	0	0	58	4842
Kanada	0,9	2200	508	15	55	274	4116	35	1	274	9605	50	13721
Kreeka	1,8	1563	361	17	50	180	3065	30	0	0	0	47	3065
Leedu	1,2	284	66	18	100	66	1181	148	2	-	2393	166	3574
Liechtenstein	-	-	-	20	80	-	-	0	0	0	0	20	-
Luksemburg	3,3	3941	909	16	100	909	14551	52	2	372	9667	68	24218
Läti	1,4	243	56	16	100	56	898	148	2	12	1033	164	1931
Malta	1,1	971	224	13	100	224	2912	52	0	0	0	65	2912
Moldova	-	72	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Monaco	-	-	-	16	90	-	-	0	0	0	0	16	-
Norra	3,2	3496	807	9	80	592	5326	147	1	592	25446	156	30772
Poola	1,7	499	115	16	100	115	1843	104	2	0	0	120	1843
Portugal	1,2	1134	262	17	100	262	4449	13	0	0	0	30	4449
Prantsusmaa	2,7	1563	361	16	100	361	5771	146	0	0	0	162	5771
Rootsi	2,9	2257	521	7	80	417	2975	69	2	-	23690	76	26665
Rumeenia	-	144	33	18	85	28	508	95	1	29	2801	113	3309
Saksamaa	3,0	2551	589	14	100	91	1274	148	2	71	7368	162	8642
San Marino	-	1868	431	22	100	431	9342	30	2	151	4577	52	13918
Serbia	-	182	42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovakkia	1,5	315	73	28	90	56	1564	134	2	14	1927	162	3491
Sloveenia	2,2	880	203	15	100	203	3045	37	1	203	7512	52	10557
Soome	3,0	2357	544	18	70	381	6583	146	1	-	19266	164	25848
Suurbritannia	1,8	2635	608	40	90	547	4471	13	0	0	0	53	4471
Šveits	1,2	4191	967	16	0	0	0	0	0	0	0	16	0
Taani	3,8	4833	1115	18	100	405	7290	34	1	405	13770	52	21060
Tšehhi	1,6	510	118	28	69	81	2274	186	2	20	3649	214	5923
Türgi	1,1	341	79	12	67	53	632	0	0	0	0	12	632
Ukraina	0,4	86	20	18	100	20	357	148	2	4	533	166	890
Ungari	2,5	468	108	24	70	76	1813	136	1	75	10229	160	12041
USA	0,4	2675	617	0	0	0	0	12	0	0	0	12	0
Uus-Meremaa	2,2	1532	354	12	100	0	0	40	1	160	1916	52	1916
Valgevene	-	116	27	18	100	27	480	148	2	2	340	166	820
Venemaa	-	142	33	20	100	33	656	68	2	1	101	88	756

Lisa 2 järg

Riik	st	ltv1	ltv2	ltv3	lts1	lts2	lts3	lta	lt3	lt9	lt3j9	üto	ült3	üt3	ült3j9	üt3j9
Albaania	11	15	15	2	2	100	2	3	3	3	6	-	-	-	-	-
Austraalia	0	21	25	1	1	65	1	3	0	0	69	2	76	135	147	135
Austria	0	19	26	1	2	100	2	3	105	105	224	0	105	0	224	0
Belgia	964	18	25	1	2	100	2	3	71	96	203	0	71	0	203	0
Bulgaaria	100	16	18	2	1	57	2	3	0	0	15	0	8	0	15	0
Eesti	240	16	19	2	2	100	2	3	10	10	29	2	10	19	29	19
Hispaania	0	18	18	2	1	14	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Holland	0	17	17	1	2	100	2	3	56	68	125	0	56	0	125	0
Horvaatia	185	15	19	2	1	23	1	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Iirimaa	0	16	19	2	2	100	2	3	118	118	235	1	118	0	235	0
Island	0	16	16	1	1	100	1	3	137	0	137	2	137	0	137	48
Itaalia	0	18	18	2	1	50	1	3	0	0	0	1	15	5	49	0
Jaapan	2528	6	6	2	1	26	2	3	0	0	0	1	42	0	42	0
Kanada	0	18	18	1	1	74	1	3	15	2	30	0	68	0	121	0
Kreeka	659	18	22	2	2	100	2	3	6	6	18	2	6	4	18	8
Leedu	217	16	24	2	1	37	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Liechtenstein	1416	18	18	1	2	100	2	3	175	175	350	2	175	67	350	134
Luksemburg	1576	18	27	1	2	100	2	3	168	183	399	0	168	0	399	0
Läti	0	15	20	2	2	100	2	3	10	10	22	0	10	0	22	0
Malta	0	21	21	2	1	72	1	3	49	49	73	0	62	0	94	0
Moldova	27	16	18	1	1	2	2	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Monaco	0	16	21	1	2	100	2	3	168	202	370	-	-	-	-	-
Norra	0	18	18	1	2	100	2	3	121	121	242	2	121	121	242	121
Poola	0	16	20	2	1	27	2	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Portugal	0	16	24	1	1	100	1	3	18	18	35	0	20	0	35	20
Prantsusmaa	0	20	20	1	2	100	2	2	0	0	109	1	0	0	109	0
Rootsi	0	16	20	2	2	100	2	3	102	102	204	2	102	126	204	126
Rumeenia	43	16	18	2	2	100	2	3	5	5	9	0	5	0	9	0
Saksamaa	0	18	27	2	2	100	2	3	154	154	308	0	154	0	308	0
San Marino	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Serbia	0	15	26	2	1	39	2	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Slovakkia	71	15	25	1	1	46	1	3	0	0	0	0	0	0	24	0
Sloveenia	240	18	26	2	1	100	1	3	16	16	47	1	21	2	72	7
Soome	140	17	17	2	2	100	2	3	90	90	201	2	90	34	201	67
Suurbritannia	479	16	19	2	2	100	2	3	107	107	179	0	107	0	179	0
Šveits	0	16	25	2	1	18	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Taani	0	18	18	1	2	100	2	3	127	100	227	2	127	89	227	133
Tšehhi	282	15	26	1	1	60	1	3	0	0	17	0	0	0	34	0
Türgi	45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-
Ukraina	109	16	18	2	1	11	2	3	0	0	0	-	-	-	-	-
Ungari	123	16	20	2	2	100	2	3	16	16	38	2	16	18	38	22
USA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uus-Meremaa	0	18	18	1	1	28	1	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Valgevene	74	16	18	1	1	14	1	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Venemaa	48	16	18	1	1	45	2	3	0	0	0	1	0	0	0	6

Lisa 3. Valuutakursid

Erinevate riikide lastetoetuste ja lapse sünniga seotud puhkusehüvitiste summad on rahvusvaluutatast ümber arvatud eurodesse 2002. aasta 1. juuli seisuga järgmiste valuutakursside alusel:

Albaania	1 Albanian Lek (ALL) = 0.007468 Euro
Ameerika Ühendriigid	1 US Dollar (USD) = 1.00878 Euro
Austraalia	1 Australian Dollar (AUD) = 0.56935 Euro
Bulgaaria	1 Bulgarian Lev (BGL) = 0.51075 Euro
Eesti	1 Estonian Kroon (EEK) = 0.06390 Euro
Horvaatia	1 Croatian Kuna (HRK) = 0.13778 Euro
Inglismaa	1 British Pound (GBP) = 1.54631 Euro
Island	1 Iceland Krona (ISK) = 0.01170 Euro
Jaapan	1 Japanese Yen (JPY) = 0.008427 Euro
Kanada	1 Canadian Dollar (CAD) = 0.66446 Euro
Läti	1 Latvian Lats (LVL) = 1.67176 Euro
Leedu	1 Lithuanian Litas (LTL) = 0.28962 Euro
Malta	1 Maltese Lira (MTL) = 2.43730 Euro
Moldova	1 US Dollar = 13,571 Moldovan Leu (MDL) (1 Moldovan Leu = 0.07433 Euro)
Norra	1 Norwegian Kroner (NOK) = 0.13450 Euro
Poola	1 Polish Zloty (PLN) = 0.24960 Euro
Rootsi	1 Swedish Krona (SEK) = 0.11019 Euro
Rumeenia	1 Romanian Lei (ROL) = 0.00003106 Euro
Slovakkia	1 Slovak Koruna (SKK) = 0.02275 Euro
Sloveenia	1 Slovenian Tolar (SIT) = 0.004483 Euro
Šveits	1 Swiss Franc (CHF) = 0.68097 Euro
Taani	1 Danish Krone (DKK) = 0.13468 Euro
Tšehhi	1 Czech Koruna (CZK) = 0.03424 Euro
Türgi	1 Turkish Lira (TRL) = 0.00000065 Euro
Ukraina	1 Ukrainian Hrivna (UAH) = 0.196 Euro
Ungari	1 Hungarian Forint (HUF) = 0.004091 Euro
Uus-Meremaa	1 New Zealand Dollar (NZD) = 0.49127 Euro
Valgevene	1 Belorussian Rouble (BYR) = 0.000525 Euro
Venemaa	1 Russian Rouble (RUB) = 0.03201 Euro

Allikad:

OANDA valuutakalkulaator (Oanda 2005);

Ukraina ja Valgevene: Yahoo valuutakalkulaator (Yahoo... 2005);

Moldova: CIA – The World Factbook (Moldova 2005).

Lisa 4. Esimese lapse sünniga seotud puhkuste kestus ning hüvitised

Riik	Emapuhkuse kestus	Emapuhkuse tasu	Vanemapuhkuse kestus	Vanemapuhkuse tasu
Albaania	52 nädalat	esimesed 150 päeva 80% palgast, edasi 50% palgast	0	0
Austraalia	0	0	52 nädalat	0
Austria	16 nädalat	100% palgast	kuni laps saab 3-a ^a , kumbki vanem peab kasutama vähemalt 6 kuud	14,5 € päevas
Belgia	15 nädalat	esimene kuu 82% palgast, edasi 75% palgast	3 kuud mõlemale vanemale (puhkust saab kasutada kuni laps saab 4-a)	515,8 € kuus
Bulgaaria	135 päeva	90% palgast	kuni laps saab 2-a	Miimumpalk (56,6 € kuus)
Eesti	20 nädalat	100% palgast, isa 2 nädalat – 4,2 € päevas	kuni laps saab 3-a	38,3 € kuus ^b
Hispaania	16 nädalat	100% palgast, 10 nädalat sellest võib võtta isa	kuni laps saab 3-a	0
Holland	16 nädalat	100% palgast, max 159 € päevas	3 kuud mõlemale vanemale (puhkust saab kasutada kuni laps saab 8-a)	0
Horvaatia	32 nädalat	100% palgast, max 585,6 € kuus	kuni laps saab 1-aastaseks	220,5 € kuus
Iirimaa	18 nädalat	70% palgast, max 232,4 € nädalas	14 nädalat (puhkust saab kasutada, kuni laps saab 5-a)	0
Island	3 kuud	80% palgast	2 kuud eraldi isapuhkus 3 kuud vanemapuhkus (kuni laps saab 1,5-a)	80% palgast 80% palgast
Itaalia	5 kuud	80% palgast	11 kuud, kui isa võtab vähemalt 3 kuud (kuni laps saab 8-a)	30% palgast
Jaapan	14 nädalat	60% palgast	Kuni laps saab 1-a	0
Kanada	15 nädalat	55% palgast, max 274,4 €	35 nädalat	55% palgast, max 274,4 €
Kreeka	17 nädalat	50% palgast ^c , max 36,8 € päevas	3,5 kuud mõlemale vanemale (kuni laps saab 3,5-a)	0
Leedu	18 nädalat	100% palgast	kuni laps saab 1-a, kuni laps saab 3-a	60% palgast 27,5 € kuus
Liechtenstein	20 nädalat	80% palgast, max 3034 € kuus	0	0

Riik	Emapuhkuse kestus	Emapuhkuse tasu	Vanemapuhkuse kestus	Vanemapuhkuse tasu
Luksemburg	16 nädalat	100% palgast	6 kuud mõlemale vanemale ^d	1611,1 € kuus (6 kuu jooksul)
Läti	16 nädalat	100% palgast, isa 10 päeva, 80% palgast	kuni laps saab 18-kuuseks, kuni laps saab 3-a	50,0 € kuus 12,5 € kuus
Malta	13 nädalat	100% palgast	1 aasta	0
Monaco	16 nädalat ^c	90% palgast	0	0
Norra	9 nädalat emale	80% palgast ^f , max aastane sissetulek 38 465 €	Ainult isa 4 nädalat	80% palgast, max aastane sissetulek 38 465 €
			Vanemapuhkus 39 nädalat	80% palgast, max aastane sissetulek 38 465 €
			mõlemad vanemad 1 aasta	0
Poola	16 nädalat ^g	100% palgast	24 kuud	77,1 € kuus, hüvitise saamine seotud sissetulekuga ^h
Portugal	120 päeva ⁱ	100% palgast	3 kuud (puhkust saab kasutada, kuni laps saab 6-a)	0
Prantsusmaa	16 nädalat ^j	100% palgast, max 62,9 € päevas	kuni laps saab 3-a	0 esimesele lapsele ^k
Rootsi	50 päeva raseduspuhkus	80% palgast	480 päeva - 240 ema, 240 isa, 180 päeva on ülekantavad (puhkust saab kasutada, kuni laps saab 8-a)	390 päeva 80% palgast, 90 päeva 6,6 € päevas
Rumeenia	18 nädalat	85% palgast	kuni laps saab 2-a	85% palgast
Saksamaa	14 nädalat	100% palgast, max 13 € päevas	kuni laps saab 3-a	esimesed 24 kuud 307 € ^l , 3. aasta tasuta
San Marino	5 kuud	100% palgast	7 kuud	2-tunni sissetulek päevas ^m
Slovakkia	28 nädalat	90% palgast, max 8 € päevas	kuni laps saab 3-a	62,3 € kuus
Sloveenia	15 nädalat (105 päeva)	100% palgast	260 päeva ⁿ	100% palgast
Soome	18 nädalat [105 tööpäeva]	Ligi 70% palgast ^o , sõltub sissetulekust	vanematoetus 158 päeva, lapsehooldustoetus kuni laps saab 3-a	Ligi 70% palgast, sõltub sissetulekust tasu sõltub pere sissetulekust
Suurbritannia	40 nädalat ^p	6 nädalat 90% palgast, 12 nädalat 99 € nädalas, edasi tasuta	13 nädalat (kuni laps saab 5-a) ^q	0
Šveits	16 nädalat	Sõltuvalt kokkuleppest tööandjaga	0	0

Riik	Emapuhkuse kestus	Emapuhkuse tasu	Vanemapuhkuse kestus	Vanemapuhkuse tasu
Taani	18 nädalat	100% palgast, max 405 € nädalas	32 nädalat , 2 nädalat isa (puhkust saab kasutada, kuni laps saab 9-a)	100% palgast, max 405 € nädalas
Tšehhi	28 nädalat	69% palgast, max 14,3 € päevas	kuni laps saab 4-a ^f	elatusmiinimum (85 € kuus)
Türgi	12 nädalat	2/3 palgast	0	0
Ukraina	18 nädalat	100% palgast	kuni laps 3-a	15,6 € kuus
Ungari	24 nädalat	70% palgast max 339,6 € kuus	kuni laps saab 3-a	70% palgast, max 339,6 € kuus
USA	0	0	12 nädalat	0
Uus-Meremaa	0	0	12 nädalat	100% palgast, max 159,7 € nädalas
			40 nädalat	0
Valgevene	18 nädalat	100% palgast	kuni laps saab 3-a	120 % miinimumpalgst (10 € kuus)
Venemaa	20 nädalat	100% palgast	kuni laps saab 18-kuuseks	200% miinimum-palgast (6,4 € kuus)

^a Austria: puhkusetootust saab kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, aga töökoht säilib, kuni laps saab 2-aastaseks. Võimalik võtta ka osalise ajaga puhkust pikemaks perioodiks.

^b Eesti: lisaks veel 19 € iga 3–8 aastase lapse kohta peres, kui üks laps on alla 3-aastane.

^c Kreeka: iga järgneva lapse puhul lisaks 10% palgast.

^d Luksemburg: üks vanematest peab puhkuse võtma kohe pärast emapuhkust, teine võib võtta kuni lapse 5-aastaseks saamiseni.

^e Monaco: kolmanda lapse puhul puhkuse pikkus 26 nädalat.

^f Norra: võimalik ka lühem periood suurema tasuga – kui vanemapuhkus võetakse 42 nädalaks, on puhkusetasu 100% palgast.

^g Poola: iga järgneva sünni puhul 18 nädalat puhkust.

^h Poola: toetust makstakse vaid siis, kui pere sissetulek pereliikme kohta ei ületa 25% keskmisest palgast

ⁱ Portugal: teise ja järgnevate laste puhul lisandub emapuhkusele veel 30 päeva.

^j Prantsusmaa: kolmanda lapse puhul puhkuse pikkus 26 nädalat.

^k Prantsusmaa: esimesele lapsele ei maksta toetust, teise ja järgnevate laste puhul on toetuse maksimumsumma 485 € kuus (sõltub sissetulekust, kui vanem töötab osalise ajaga).

^l Saksamaa: võimalik valida lühem puhkuseperiood – 12 kuud, mille vältel puhkusetasu on 460 €.

^m San Marino: võimalik töötada täiskohaga, sellisel juhul iga päev kaks tundi puhkust.

ⁿ Sloveenia: kuni 75 päeva puhkusest võib kasutada kuni lapse 8-aastaseks saamiseni. Puhkuse kestus 520 päeva, kui käiakse osalise ajaga tööl.

^o Soome: keskmise sissetuleku juures saavad vanemad 70% palgast, konkreetne tasu suurus sõltub sissetulekust.

^p Suurbritannia: tavaperiood on 18 nädalat, kuid kes on töötanud ühe ja sama tööandja juures vähemalt ühe aasta, need saavad tavalisele puhkuseperioodile lisaks veel 29 nädalat puhkust (kokku 40 nädalat).

^q Suurbritannia: Puhkust saab võtta nädalate kaupa ja mitte rohkem kui neli nädalat ühel aastal.

^r Tšehhi: toetust saab kuni lapse 4-aastaseks saamiseni, aga töökoht säilib, kuni laps saab 3-aastaseks.

Lisa 5. Lühendite tähendused

AL	Albaania	LT	Leedu
AT	Austria	LU	Luksemburg
AU	Austraalia	LV	Läti
BE	Belgia	MT	Malta
BG	Bulgaaria	NL	Holland
BY	Valgevene	NO	Norra
CH	Šveits	NZ	Uus-Meremaa
CZ	Tšehhi	PL	Poola
DE	Saksamaa	PT	Portugal
DK	Taani	RO	Rumeenia
EE	Eesti	RU	Venemaa
FI	Soome	SE	Rootsi
FR	Prantsusmaa	SI	Sloveenia
GR	Kreeka	SK	Slovakkia
HR	Horvaatia	SM	San Marino
HU	Ungari	SP	Hispaania
IE	Iirimaa	TR	Türgi
IS	Island	UA	Ukraina
IT	Itaalia	UK	Suurbritannia
JP	Jaapan	US	Ameerika Ühendriigid

SUMMARY

CLASSIFICATION OF DEVELOPED COUNTRIES BY STATE FAMILY POLICY IN 2002

Helina Riisalu

Most developed countries have economic support systems for families with children. In a broader sense, 'family policy' includes all support given to familial units by government. In this paper, family policy is defined specifically as a government's actions in which its goals for families are deliberately structured. The study focuses mostly on maternity and parental leaves due to childbirth and direct cash benefits for children. These elements of family policy vary from one country to another.

The objective of this paper is to classify developed states on the basis of family policy measures and analyze the reasons why different clusters are formed. As the majority of comparative studies have comprised mostly of Western European states, the importance of this paper is its inclusion of Eastern European countries in a cross-national comparison. Data on family policy measures in 45 countries has been used to compare differences. The analysis encompasses almost all European states and the largest developed countries in the world such as the United States of America, Canada, Australia, New Zealand, and Japan.

The comparisons are based on a dataset of family policy indicators in 2002, compiled by the author of this work. The main sources of data are the Mutual Information System on Social Protection about member states of the European Union and countries of the European Economic Area (MISSOC, MISSCEEC); Social Security online data about social security programs throughout the world; OECD indicators about benefits and wages, as well as country specific articles.

Family policy programs are difficult to compare because of cross-national differences in eligibility conditions, the duration and level of benefits, and allocation rules. In 2002, the duration of maternity and parental leave in developed countries was 89 weeks in average; i.e. more than one and half years. About 20 industrial countries guarantee 100 percent wage compensation during maternity leave. The benefits during parental leave are considerably lower than for the maternal leave period. In many countries, parental leave benefits are not provided at all.

The level and criteria of children allowances are different according to the age of children, the number of children in the family, or family income. Approximately half of the countries in this study provide universal child benefits irrespective of the economical situation of families. The other states apply an income-related benefits system, targeting allowances on families with children whose incomes are below a certain level. The child benefits in absolute values are substantially higher in Western European and Scandinavian countries than in Eastern European states. But the difference is not as significant if the ratio of family benefits to the average wage is considered.

According to similarities and differences between family policy measures, in this study the states are divided in clusters using the hierarchical cluster analysis. The clusters are presented separately on the basis of family policy measures regarding to child birth, the duration and benefits of maternity and parental leaves, universality of family policy programs, the level of child benefits, and the measures for single-parent families.

The state groups formed according to family policy measures are compared to the influential typology of welfare state regimes proposed by Gosta Esping-Andersen. Esping-Andersen's typology was however not developed with reference to family policy; therefore the family policy classification is somewhat different.

In conclusion, according to family policy, the states can be divided in five distinct clusters. The first cluster consists of Scandinavian countries, typically considered as social democratic states. Additionally, a similar family policy is also in Eastern European countries such as Estonia, Latvia, Romania and Hungary and Western European states like Luxemburg, Germany, Belgium and Austria. The cluster is

characterized by the offering of universal benefits for children and high level support for working parents with quite long paid parental leave.

The second cluster consists of continental European states including Ireland, the United Kingdom, the Netherlands, France, Liechtenstein, Monaco, Mediterranean states as Portugal, Greece, Malta, and in addition Iceland, Slovenia and Albania. This cluster is characterized by a comparably short and unpaid parental leave. Child benefits may be universal or depend on family income. However, families with average income get child allowances in every state mentioned above.

The third group is formed by post-socialist countries such as the Czech Republic, Slovakia, Poland, Lithuania, Bulgaria, Russia, Belarus, Croatia, Serbia and Moldova. The former socialist states have some similar features with the liberal model, for example, the allowances are means-tested and targeted only families in greater needs. On the other hand, long parental leaves and universal compensations make this group of countries similar to the social democratic cluster.

The fourth group consists of states with liberal family policies – Italy, Spain, Switzerland, and other non-European countries such as Australia, New Zealand and Japan. The liberal regime is characterized by a low level of support for families, support that tends to be targeted at the families with greater needs. Job protected parental leave is quite short and without compensation.

Among the studied countries, Turkey and the United States may be taken as the distinct fifth cluster. They are the extreme examples of liberal family policy where the period of parental leave is very short and no child benefits are provided on state level.